



BELÜGYMINISZTERIUM

„TEGYÜK LÁTHATÓVÁ AZ EMBERKERESKEDELMET!”

ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI SEGÉDANYAG ÉS SZAKMAI AJÁNLÁS AZ ÉSZLELŐ-
ÉS JELZŐRENDSZER TAGJAINAK, VALAMINT A CSALÁD- ÉS GYERMEKJÓLÉTI
SZOLGÁLAT ÉS KÖZPONT MUNKATÁRSAINAK

Jóváhagyta:

Csizi Péter
szociális ügyekért felelős helyettes államtitkár



2022.

Készítette az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásából:

Dr. Litter Adrienn, pedagógus szakértő

dr. Szabóné Szalay Csilla, Esztergár Lajos Család- és Gyermekjóléti Szolgálat és Központ, óvodai és iskolai szociális segítők csoportvezetője

dr. Vajda Gábor, Esztergár Lajos Család- és Gyermekjóléti Szolgálat és Központ szakmai vezető

Kopf Katalin, szakértő

Nagy István, Esztergár Lajos Család- és Gyermekjóléti Szolgálat és Központ igazgató

Schmellerné Guhr Gyöngyi, védőnő szakértő

Toszeckzy Renáta, szakértő

Szerkesztette: Nagy István és dr. Szabóné Szalay Csilla (Esztergár Lajos Család- és Gyermekjóléti Szolgálat és Központ)

Szakmai lektor: Sebhelyi Viktória, szociológus

Utólagos kiegészítést végzett:

Belügyminisztérium Szociális és Gyermekjóléti Szolgáltatások Főosztálya

Belügyminisztérium Európai Belügyi Együttműködési Főosztály

A szakmai anyag megvalósulását lehetővé tette:

Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020-2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2020-2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési terv, annak alpontja II.2.1. A gyermekek veszélyeztetettségét, a család, a felnőtt krízishelyzetét észlelő- és jelzőrendszer hatékonyabb működtetése a család- és gyermekjóléti szolgálatok munkájának keretében (szakmai útmutatók, ajánlások)

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Bevezető.....	8
I. Emberkereskedelem definíciója, fajtái.....	9
I.1. Prostitúciós és szexuális célú kizsákmányolás.....	12
I.2. Munka célú kizsákmányolás, kényszermunka.....	15
I.3. Rabszolgaság, adósrabszolgaság	15
I.4. Tegyük láthatóvá az emberkereskedelmet	16
I.5. Emberkereskedelem kapcsán potenciálisan veszélyeztetett csoportok	18
I.5.1. Nők	18
I.5.2. Gyermekek	18
I.5.3. Cigányság.....	21
I.5.4. LMBT emberek.....	22
I.5.5. Fogytékossággal élő emberek.....	22
I.5.6. Alkohol-, gyógyszer-, kábítószer-, társ- és játékfüggők	23
I.6. Emberkereskedők technikái	23
II. Az emberkereskedelem elleni küzdelemmel kapcsolatos jogszabályi háttér bemutatása,	24
II.1. A hatályos, emberkereskelemmel kapcsolatos jogszabályi környezet bemutatása	25
II.1.1. Alaptörvény	25
II.1.2. Büntető törvénykönyv.....	25
II.1.3. Áldozat azonosítási rendelet.....	26
II.1.4. Áldozatvédelmi törvény	26
III. Megelőzés, felismerés	28
III.1. Ha gyermek az áldozat	28
III.2. Ha a gyermek a „tünet”	32
III.3. Ha felnőtt (szülő, nagykorú testvér, nagyszülő, stb.) az áldozat	34
III.3.1. Nagykorú áldozatok azonosítása és segítésének eljárásrendje.....	36
IV. Gyakorlati tapasztalatok a munka célú és prostitúciós/szexuális célú kizsákmányolás esetében mutatkozó jelek tekintetében	38
IV.1. Munkacélú kizsákmányolás	38
IV.2. Szexuális kizsákmányolás.....	39
V. A család- és gyermekjóléti szolgálatok, valamint a család- és gyermekjóléti központok szerepe az emberkereskedelem elleni küzdelemben.....	40
V.1. A jelzőrendszer működéséről	41
V.1.1. A jelzés célja és fontossága	43

V.1.2. A jelzés útja, a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ elsődleges szerepe	46
V.2. Esetmegbeszélés, esetkonferencia összehívása: a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ feladata	47
V.3. Szakmai ajánlás az család- és gyermekjóléti szolgálat/központ emberkereskedelem elleni küzdelem eljárásrendjéhez	48
V.3.1. Kiket vonjunk be a folyamatba?	48
V.3.2. EKAT (az Emberkereskedelem Áldozatainak Azonosítás és Támogatása) rendszer használata	53
V.3.3. Érzékenyítés, tudástár bővítés	55
V.3.4. Képzések a témára hangolva	55
V.3.5. Szakmaközi munka	56
VI. Mit tehetünk? Mit tegyünk? a gyakorlatban	57
VI.1. Hogy is néz ki ez a gyakorlatban?	59
VI.2. Mit tegyek, ha feltételezett áldozattal kerültem kapcsolatba?	62
VII. Emberkereskedelem, prostitúció védőnői szemmel	64
VIII. Az emberkereskedelem pedagógus szemmel	66
VIII.1. A gyermekek / tanulók körében végzett nevelő-oktató tevékenység	67
VIII.2. Prevenációs jellegű szabadidős programok a köznevelési intézményekben	72
VIII.3. Képzések, tréningek a köznevelési intézményekben	73
VIII.4. Felvilágosítás, tájékoztatás, segítségnyújtás a köznevelési intézményekben	74
VIII.5. Prevenációs tevékenységet támogató együttműködési lehetőségek	76
ZÁRÓGONDOLATOK	78
MELLÉKLETEK	79
1. számú MELLÉKLET: Segítő szervezetek Magyarországon	79
2. számú MELLÉKLET: További jogszabályok, melyeket beillesztettek a magyar jogrendbe:	82
3. számú MELLÉKLET: további fogalom meghatározások	83
4. számú MELLÉKLET: A Magyarország területén emberkereskedelem áldozatává vált magyar, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező nagykorú személyek azonosítását segítő eljárásrend	91
5. számú MELLÉKLET: Azonosító adatlap az emberkereskedelem áldozatainak azonosításához (1. melléklet a 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelethez *)	92
6. számú MELLÉKLET: Hivatkozott jogszabályok	96
4. számú MELLÉKLET: Szószedet	97
5. számú MELLÉKLET: Felhasznált szakirodalom	98

„Mikor valaki nem értékeli magát, annak van előtörténete. Mégpedig az, hogy valakit valamikor, amikor szüksége lett volna rá, őt nem értékelték. Ezért a segítő kapcsolatban, ahogyan értékelünk, megbecsülünk és tisztelünk egy másik embert, tulajdonképpen lehetőséget biztosítunk arra, hogy ő olyan tapasztalatok birtokába jusson, amely tapasztalatok kevésbé vagy hiányosan állnak rendelkezésére, s ezekből a tapasztalatokból kiindulva ő maga dönthet úgy, hogy elkezd másképpen tekinteni saját magára, például tudatosan úgy dönt, hogy abbahagyja önmaga bántalmazását.”

Pál Ferenc

Előszó

Ön most egy olyan szakmai ajánlást tart a kezében, melyet kimondottan az észlelő- és jelzőrendszeri tagok, valamint a család- és gyermekjóléti szolgálatok szakemberei számára készítettünk az emberkereskedelem témakörében. A jelzőrendszeri tagok észlelése és jelzése nélkül nincs segítségnyújtás, a bajban lévők egyedül maradnak, a sokszor lehetetlen és kiszolgáltatott helyzetükben. A kiadványunkkal – mint a család- és gyermekvédelemben dolgozó szociális segítők, szociális munkások – szakmai segítséget, kellő motivációt szeretnénk adni az észlelő- és jelzőrendszeri tagok számára (pl.: védőnők, pedagógusok) azért, hogy tegyék meg azt a lépést, amellyel a bajba jutott, kiszolgáltatott embertársaik életét megmenthetik. A munkánk során (család- és gyermekjóléti szolgálatokban, család- és gyermekjóléti központban, családok átmeneti otthonában, védett házakban stb.) ellátunk olyan gyermekeket és felnőtteket, akik az emberkereskedelem különböző formái által áldozatokká váltak. A munkánk hatékonysága, annak eredményessége jelentősen csökken, ha a jelzőrendszer tagjai nem segítik tevékenységünket, jelzéseikkel, észleléseikkel nem járulnak hozzá ahhoz, hogy az áldozatok rövid időn belül segítséghez jussanak.

Az ajánlást kiemelten ajánljuk a pedagógusok figyelmébe. Két okból is. Ők azok, akik a gyermekek aktív időszakából a legtöbbet töltenek velük, rengeteg információ, tapasztalás birtokába jutnak a családi háttérükkel kapcsolatban. Elsőként ők veszik észre, ha a gyermeknél, vagy annak családjában problémák lépnek fel, a megszokottól eltérő magatartást tanúsít a gyermek vagy a szülője, és gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy baj van a családban és segítségre, támogatásra szorulnak.

A pedagógusok mellett a másik kiemelt jelzőrendszeri szereplő, akinek készült az ajánlás a védőnők, akik szakmai tevékenységük során a legkorábbi időpontban tapasztalhatják meg azokat a tüneteket, jeleket, melyek a gondozott felnőttekkel (főként nőkkel), vagy

gyermekkel kapcsolatban tapasztalnak és gyanú merülhet fel arra vonatkozóan, hogy a gondozott személy, vagy hozzátartozója az emberkereskedelem valamely válfajában áldozatként érintett.

A jelen szakmai ajánlásban igyekeztünk azokat a szakmai információkat összegyűjteni, melyek segítik a jelzőrendszeri tagokat abban, hogy a jelenséget megismerjék, felismerjék, és meg tudják lépni azokat a teendőket, melyek mentén hatékony segítséget tudnak nyújtani az áldozatnak. Ismertetjük az emberkereskedelem jelenségét (problematikáját és felismerését), fajtáit, jellemzőit és azokat a szolgáltatókat, hatóságokat, melyek kompetensek lehetnek a probléma megoldásában, az áldozatok felismerésében és a számukra nyújtott segítségnyújtási formákban.

A szakmai ajánlás harmadik pillére maga a család- és gyermekjóléti szolgálatokban és központokban dolgozó szakemberek. Erősíteni szeretnénk azt a szerepüket, hogy hogyan tudják mozgósítani a jelzőrendszeri tagokat az emberkereskedelem felismerésében és a megelőzésben, illetve a korrekciós munkában. A szakmai anyagban támpontot kapnak arra vonatkozóan, hogy hogyan készítsék fel a jelzőrendszeri tagokat a probléma felismerésére, a jelzés megtételére, a különböző szakma csoportok munkájának összehangolására és az áldozat megsegítésére, kimenekítésére.

Célunk, hogy a szakemberek már kicsi jelekből is felismerjék a gyanút, hogy emberkereskedelem áldozatával állnak kapcsolatban és gyorsan, gördülékenyen nyújtsanak segítséget az áldozat számára már a probléma korai stádiumában. A cél, hogy az áldozat ki tudjon lépni, a sok esetben bántalmazó, vagy traumásan kötődő, gazdaságilag függő kapcsolatból a legkisebb sérüléssel. Ez elengedhetetlen az észlelő- és jelzőrendszer tagjainak hatékony együttműködése nélkül.

Nagyon fontos megszólítanunk Önt, hiszen a jelzőrendszer tagjaként munkája során fontos szerepe van, sőt törvényi kötelezettsége¹ is az áldozattá válás jeleinek felismerésében, az áldozatok azonosításában, a hatóságok irányába történő, intézkedések megtételében és az emberkereskedelem elleni küzdelem területén dolgozó szakemberekkel való kapcsolattartásban.

Abban szeretnénk Önt megerősíteni és információkkal támogatni, hogy az emberkereskedelem jelenségének szélesebb körű ismerete segítheti ennek a látens és az emberi jogokkal összeegyeztethetetlen jelenségnek a csökkentését és egyre nagyobb számú felderítését.

¹ Gyvt. 17 §

Nem arra kérjük Önt, hogy egyedül azonosítsa az áldozatot és egyedül oldja meg a helyzetet. Arra kérjük Önt, hogy legyen az emberkereskedelem elleni küzdelemben az a szakember, aki, ha észreveszi a jeleket, megteszi a szükséges jelzést. Legyen az a szakember, aki gyanú esetén felkeresi a területen dolgozó segítő szervezetet, hatóságot és konzultál velük, megbeszéli a gyanú esetén felmerülő dilemmákat! Legyen az a szakember, akik ellátási területén, szakmai munkája során aktívan segíti azt a küzdelmet, ami az emberkereskedelem, vagy más nevén modernkori rabszolgaság visszaszorítását célozza! Forgassa bátran ezt a kiadványt és használja minél szélesebb szakmai körben a benne foglaltakat.

Nagy István

Esztergár Lajos Család- és Gyermekjóléti Szolgálat és Központ, Pécs

Bevezető

Az emberkereskedelmi áldozatok ellátásával foglalkozó intézmények tapasztalatai és a hazai kutatások (AJBH – 2031/2011, AJBH-1485/2018, Vidra, Baracsi, Katona, Sebhelyi, 2015, Sebhelyi - Varga-Sabján, 2016, Hatvani, Sebhelyi, Vaskúti, 2018, (ECPAT, 2021) eredményei szerint a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak, így a pedagógusoknak és a védőnőknek is nagyon kevés ismeretük van az emberkereskedelem jelenségéről, a magyarországi helyzetről, a jelek felismeréséről, a szükséges teendőkről és a segítő szervezetekről. Ennek több oka van. Egyrészt nem nyilvánvaló számukra a problémával való tényleges találkozás az emberkereskedelem magas látenciája miatt, másrészt ez a téma nemcsak az oktató-nevelő szakmákban, az egészségügyben, de a családokban is tabunak számít, és maga az emberkereskedelem, mint jelenség csak az utóbbi néhány évben kapott jelentősebb figyelmet, visszhangot.

A gyermek-, és felnőttkorú érintettekkel, áldozatokkal találkozó szakemberek elfogadó, toleráns és nyitott attitűdje, valamint a megfelelő ismertek alkalmazása, a jelzőrendszer intézményeinek iránymutatásai, gyermekvédelem irányelvei, etikai kódexének (pl. Szociális Munka Etikai Kódexe) ismerete alapvető feltétele az emberkereskedelem elleni harc hatékonyságának, az áldozatok ítéletek nélküli elfogadásának és hatékony ellátásnak. Az emberkereskedelem elleni küzdelem érdekében célunk, hogy jelen kiadvánnyal minél több információt, megszólító élményt adjunk át a jelenséggel és az áldozatokkal kapcsolatosan a gyermekjóléti intézmények dolgozói, a védőnők és a pedagógusok számára, ami segíthet a hatékony áldozatazonosításban és áldozatsegítésben, valamint az előítéletek és a társadalmi stigmatizáció csökkentésében a felnőtt és a gyermek áldozatok tekintetében egyaránt.

Szakmai ajánlásunkban átfogó képet adunk az emberkereskedelem jelenségéről, annak definíciójáról, különböző formáiról, a potenciálisan veszélyeztetett csoportokról, az emberkereskedők technikáiról. Megismertetjük azokat a jeleket, melyek az áldozatiság fennállására figyelmeztethetnek és melyek felismerése arra ösztönözheti Önöket, hogy jelzést tegyenek a veszélyeztetettséget észlelő jelzőrendszert működtető család- és gyermekjóléti szolgálat felé és felvegyék a kapcsolatot az emberkereskedelem elleni küzdelem területén feladatot ellátó segítő szervezetekkel.

A Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány² és a Baptista Szeretetszolgálat³ emberkereskedelem áldozatai számára fenntartott védett házaiban⁴ végzett szakmai munka

² A Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány több (titkos) védett szálláshelyet, illetve azokhoz kapcsolt kitért lakást üzemeltet, amely rászoruló nők, férfiak és gyermekeik számára érhető el. Az Alapítványnál szociális

(kríziskezelés, terápiás munka, rehabilitációra és integrációra irányuló érdekérvényesítő és szociális munka) során azt tapasztalják a szakemberek, hogy a szexuális és a munka célú kizsákmányolás áldozatainak családjai és gyermekei is érintettek az áldozattá válásban (a szülőket, családtagokat érő kizsákmányolás és az azzal együtt járó fizikai, lelki, szexuális bántalmazások a gyermekekre is hatással vannak, akkor is, ha ők közvetlenül nem válnak áldozattá) és ennek különböző fizikai és lelki jeleit, tüneteit, változásait mutathatják a köznevelési intézményekben, védőnői tanácsadásokon, szűréseken. A jelek pedagógusok és a védőnők általi felismerése nagy mértékben hozzájárul a megelőzéshez és az áldozatok hatékony azonosításhoz és ellátásához, valamint az elkövetők minél korábbi felelősségre vonásához.

Nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy egyre nagyobb számban válnak emberkereskedelem áldozatává a gyermekek. A védett házakat fenntartó szervezetek gyakorlati tapasztalatai alapján nem ritka, hogy 12 éves korú áldozatokkal találkozunk munkánk során, ezért komoly figyelmet kell szentelnünk azokra az esetekre is, amelyben maga a gyermek lehet az áldozat, még akkor is, ha úgy gondoljuk, hogy erre nagyon kicsi az esély a saját szakterületünkön.

I. Emberkereskedelem definíciója, fajtái

Az emberkereskedelem súlyosan sérti az alapvető emberi jogokat⁵, az emberi méltóságot, a kiszolgáltatott személyek elleni visszaéléshez, a személyek félrevezetéséhez, valamint erőszakhoz, fenyegetéshez, adósszolgáshoz és kényszerítés alkalmazásához folyomodik.

Az emberkereskedelem jelenlegi nemzetközi definíciójaként az ENSZ Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezménye⁶ (Palermói Egyezmény, 2000), különösen a nők és

munkás, pszichológus és jogi szakember is dolgozik. A védett szálláshely emberkereskedelem kapcsán érintett gyermeket abban az esetben fogad, ha törvényes képviselőjével együtt kéri az elhelyezését.

³ *A Baptista Szeretetszolgálat emberkereskedelem elleni programjában az áldozatok menekítésétől (saját menekítő autóval, valamint operatív menekítő és kísérő protokoll mentén) kezdődően, a reintegrációs folyamaton, a védett házakban történő elhelyezésen át egészen az utógondozásig végez munkát. Az ország több pontján tart fenn védett házakat, krízislakásokat, valamint kiléptető lakásokat nők, férfiak és családok számára egyaránt. Emellett az emberkereskedelem által érintett gyermekáldozatok számára mentálhigiénés és pszichoterápiás csoportokat tart a kijelölt intézményekben.*

⁴ *Hivatalos nevén védett szálláshely, melyet gyakran – az angol terminológiát átvéve – shelternek is neveznek. Tekintettel arra, hogy az elszorított traumák nem összemérhetők, az ellátási idő korábbi felső határát a 354/2012. Korm. rendelet 2021. decemberi módosítása törölte, így annak meghatározása a továbbiakban egyéni alapon, a segítő szakemberek által történik.*

⁵ *az élethez, a szabadsághoz, a biztonsághoz való*

⁶ *Magyarországon törvénybe iktatta: 2006. évi CII. Törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem,*

gyermekkereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyv II. mellékletének 3. cikkelyében meghatározott definícióját használjuk. Azonban fontosnak tartjuk azt megemlíteni, hogy az emberkereskedelem szabályozását számos nemzetközi, Európai Unió és hazai jogi norma is tartalmazza, melyeket részletesen bemutatunk a hatályos, emberkereskedelemmel kapcsolatos jogszabályi környezet bemutatása című fejezetben.

A Palermói Egyezmény értelmében:

az emberkereskedelem

- személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését vagy átvételét jelenti
- fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával,
- erőszakos elrablás, csalás, megtévesztés, hatalommal vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés útján,
- vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával vagy elfogadásával annak érdekében, hogy a kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik.

A kihasználásnak a következőket kell magában foglalnia

- mások prostitúciójának kizsákmányolása vagy a szexuális kizsákmányolás egyéb formáit,
- kényszmunka vagy kényszerszolgáltatás,
- rabszolgaság vagy ahhoz hasonló gyakorlat, szolgaság
- szervek kivétele.

Az emberkereskedelem bűncselekményét három alapvető elem együttesen jelenti⁷:

1. Az emberkereskedelem **tevékenysége**, amely a személyek toborzását, vagyis beszerzését, szállítását, átadását, elrejtését vagy átvételét jelenti.
2. Az emberkereskedelem **módja**, amelybe bele tartozik a fenyegetés, az erőszak alkalmazása, a megtévesztés, a kényszer, csalás, hatalommal vagy a személy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélése.

különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről

⁷UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/crime.html>

3. Az emberkereskedelem **célja**, amely mindig kizsákmányolást jelent, és ami megjelenhet a szexuális kizsákmányolás formáiban, munkára kényszerítésben, házi szolgatartásban, házasságra kényszerítésben, rabszolgatartásban vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatban, gyermekkatonaságban, vagy az emberi test szerveinek tiltott eltávolításában.

Az emberkereskedelem formái tehát:

- szexuális célú kizsákmányolás (prostitúciós kizsákmányolás és gyermekpornográfia, szexturizmus, gyermekházasság, házasságra kényszerítés)
- munka célú kizsákmányolás, munkára kényszerítés, kényszermunka, „csicskáztatás”
- rabszolgaság, házi vagy ház körüli szolgaság, adósrabszolgaság
- szervkereskedelem

Emberkereskedelem azonosított áldozatainak száma és megoszlása 2017–2022							
Évenkénti bontás				Állampolgárság szerinti bontás			
	2017	9			Magyar	678	
	2018	33			Kínai	6	
	2019	91			Mongol	4	
	2020	239			Román	4	
	2021	201			Pakisztáni	3	
	2022*	130			Mozambiki	2	
	ÖSSZ.	703			Algériai	1	
					Holland	1	
Kizsákmányolás formája					Nigériai	1	
Szexuális kizsákmányolás		65%			Thai	1	
Munkacélú kizsákmányolás		31%			Török	1	
Egyéb		4%			Szlovák	1	
Nemek szerinti megoszlás				Kiskorú áldozatok száma			
Év	nő	férfi	N/A	Év	lány	fiú	ÖSSZ.
2017	9	0	0	2017	3	0	3
2018	20	13	0	2018	2	3	5
2019	82	8	1	2019	9	0	9
2020	188	49	2	2020	29	5	34
2021	134	67	0	2021	28	9	37
2022*	81	49	0	2022*	10	3	13
ÖSSZ.	514	186	3	ÖSSZ.	81	20	101
* 2022. június 30-ig							
Az adatok forrása az Igazságügyi Minisztérium által üzemeltetett EKAT Rendszer .							

I.1. Prostitúciós és szexuális célú kizsákmányolás

Szexuális kizsákmányolás céljából történő emberkereskedelemről akkor beszélünk, ha nőket, férfiakat vagy gyermekeket toboroznak, illetve rejtegetnek, erőszakos, megfélemlítő vagy kényszerítő módon, a hatalommal visszaélve, akár a kiszolgáltatott helyzetükkel való visszaélés révén és prostitúcióra, illetve egyéb szexuális kizsákmányolásra kényszerítik őket. Az áldozatok emberi jogaik rendkívül súlyos megsértését szenvedik el. Az emberkereskedők gyakran csapdába ejtik, elszigetelve tartják, megfélemlítik, adósrabszolgaságba adják, kábítószerhez szoktatják őket, valamint folyamatos fizikai, szellemi és szexuális visszaélésnek

teszik ki őket. Az áldozatok súlyos érzelmi és fizikai traumán mennek át, amely rövid és hosszú távú zavarhoz, problémákhoz, és életveszélyes állapothoz vezethet.

A beszerzés egyik fajtája az ún. „lover boy”, vagy szerető általi „betörés”. A „lover boy” olyan beszerző, kerítő vagy elkövető (hétköznapi nevén strici), aki az emberkereskedelem beszerzés fázisában vesz részt azzal, hogy elcsábítja a nőt, szerelmet, romantikát, ajándékot vagy akár házasságot ígérve, hogy megszerezze a nő bizalmát a későbbi kizsákmányolás céljával. A beszerzés során lelki, fizikai, szexuális erőszakot követően kényszeríti áldozatát, hogy prostituáltként, kábítószeres szállítójaként dolgozzon vagy más, törvénybe ütköző feladatokat hajtson végre. Az áldozatok fokozatosan elszigetelődnek a barátaiktól és a családjuktól, érzelmileg és anyagilag is a „lover boy”-tól függenek, és belekerülnek a visszaélés, kábítószerfüggőség és rabszolgaság végtelen ciklusába. Azonban fontos arról is beszélnünk, hogy a kamaszkorban önmagukat kereső, sokszor magányt megélő, önbizalomhiánnyal és önértékelési zavarral küzdő fiatalok is áldozatául eshetnek a félrevezetésnek.

Hazánk a prostitúciós és szexuális célú kizsákmányolás tekintetében kibocsátó és tranzit ország.. Nőket, lány-, és fiúgyermeket kényszerítenek Magyarország határain belül prostitúcióra, és viszik ki őket az Európai Unión belül Németországban, Ausztriába, Unión kívül Svájcba és az Egyesült Királyságba. (TIP report, 2020)

Az emberkereskedelem formái közül a prostitúciós céllal történő szexuális célú kizsákmányolás a legelterjedtebb Magyarországon.

Az emberkereskedelem oka az áldozatok szolgáltatásai iránti kereslet és a kizsákmányolásuk során előállított hatalmas profit összessége. Ugyanakkor társadalmi, szocio-ökonómiai, családi és egyéni tényezők járulnak hozzá az áldozattá váláshoz. Bizonyos kockázati tényezők növelik az emberkereskedelmi áldozattá válás valószínűségét és vannak ugyanakkor olyan tényezők, melyek a rezilienciához, vagyis az emberek ellenállóképességéhez járulnak hozzá. (High risk groups, 2015)

Társadalmi vagy strukturális szinten az erőszak és kizsákmányolás elfogadása, valamint a nők és gyermekek megkülönböztetése a legfontosabb okok. A szocio-ökonómiai vagyis a társadalmi-gazdasági helyzetben a társas kirekesztés és marginalizáció, különösen, amikor a munkalehetősége és az anyagi deprivációval párosul, jelentik a fő kockázati tényezőket. A marginalizáció gyakran jár együtt egy-egy etnikai csoporthoz való tartozással, mégis az alacsony szocio-ökonómiai státusz és a marginalizált közösségek lehetőségeinek

hiánya növeli a gyermekek sérülékenységét leginkább, sokkal erősebben, mint az etnikai csoporthoz való tartozás önmagában. A családi tényezők kockázatot és rezilienciát is jelenthetnek az emberkereskedelemmel összefüggésben⁸. A család felbomlása, illetve annak következményeként a gyermekek elhanyagolása, bántalmazása és a gyerekekről való lemondás és az ezzel járó gyermekvédelmi gondoskodás, a szökés komoly rizikót jelent az emberkereskedelmi áldozattá válás szempontjából, csak úgy, mint a diszfunkcionális családok, melyekben egy-vagy két családtag az elkövető. Az elkövető szexuális erőszakot követ el, vagy olyan családszerkezetet tart fent, melyben a gyermekek kizsákmányolása, pl. gyermekházasság, gyermekmunka, gyermekkoldulás megengedett. Az egyéni szinten a legfontosabb kockázati tényező az áldozat és az elkövető viszonya. (Cancedda és mások, 2015)

Az emberkereskedelem áldozatai bármely csoportból, nemből, korból kikerülhetnek, bárki lehet áldozat, bár az emberkereskedők célcsoportját a bizonyos szempontból sérülékeny helyzetben lévő egyének teszik ki. A prostitúciót és az emberkereskedelmet vizsgálva azt látjuk, hogy van az áldozatok szocio-ökonómiai egyéni, személyes problémájaként felmerülnek a gyermekkori bántalmazás, a szocializáció, a családi és szociokulturális környezet, a nők társadalmi helyzete és egyenlőtlensége, az egészségtudatos magatartás, az értékorientáltság, az iskolázottság, a barátok és kortárs csoportok hatásai, illetve azok a tényezők, amelyek eltérő mértékben és módon, de mindenképpen befolyásolják a szexuális kizsákmányolás által történő áldozattá válást. (Verőné, 2010, Sebhelyi, 2012, Vidra, Baracsi, Katona, Sebhelyi, 2015)

A gyermekek prostitúcióban való érintettsége emberkereskedelmet jelent. A társadalom megítélése azonban gyakran elítélő, felrovó, a prostitúciós kizsákmányolás áldozataival szemben, **a társadalmi közbeszédben, de akár a médiában is gyakran hallhatunk áldozathibáztató mondatokat, mint például „ő választotta!” vagy a „miért marad/ nem megy el?” vagy a „miért nem szökik meg?” mondatokat.** Azonban az emberkereskedelem természetét, jellemzőjét, potenciális áldozat csoportokat és elkövetői módszereket ismerve egyértelművé válik, hogy ebben a hatalmi, alá-fölérendeltségi viszonyon

⁸ Ilyen például az anyagi helyzet, melynek lehet védőfunkciója is, ugyanakkor egy korábbi, EU-s kutatási eredmények alapján a gyermekkereskedelem áldozatai gyakran származnak anyagilag biztos lábakon álló családokból. (Cancedda és mások, 2015)

alapuló, bántalmazó-kizsákmányoló folyamatban nem értelmezhetőek ezek az áldozathibáztató kérdések.

I.2. Munka célú kizsákmányolás, kényszermunka

Minden olyan munka és szolgáltatás, amit büntetéssel való fenyegetés terhe alatt végeztetnek valakivel, és amelyre az illető nem önként jelentkezett, kényszermunkának minősül. A kényszerű szolgáltatásnak is nevezett kényszermunkáról tehát akkor beszélünk, ha kiszolgáltatott személyeket akaratuk ellenére, valamilyen büntetéssel való fenyegetéssel munkára kényszerítene.

Az emberkereskedelem területén belül az adás-vétel mellett hangsúlyosan van jelen a kizsákmányolási célzattal történő elkövetés is.

A kényszermunka női áldozatai, különösen a házi kényszerszolgágra kényszerített nők és lányok gyakran szexuális kizsákmányolástól is szenvednek. (Segítő Anyag Szakembereknek (SANSZ), 2019)

A kényszermunka körébe jellemzően az alulszabályozott munkaerőpiaci ágazatok, az angol szavak alapján 3D-nek nevezett, piszkos, veszélyes és nehéz (dirty, dangerous and difficult) munkái tartoznak, mint a házi kényszerszolgátság, a kőfejtés, valamint a mezőgazdaságban, építőiparban, bányászatban, gyártásban, feldolgozóiparban és csomagolásban végzett munkák. (SANSZ, 2019)

I.3. Rabszolgaság, adósrabszolgaság

Az emberkereskedelem más néven modernkori rabszolgaság.

A modernkori rabszolgaságnak leginkább kiszolgáltatott emberek az:

- idős, egyedül élő, alacsony nyugdíjú, marginalizálódott emberek,
- hajléktalanok,
- fogyatékossgal élő emberek,
- megváltozott munkaképességű emberek,
- létminimum alatt, mélyszegénységben élők. (Ungureanu et al., 2012)

Az adósrabszolgaság az emberkereskedelem típusa, amelyben az adósságot használják arra, hogy az áldozatot kényszer hatása alatt tartsák. Az adósrabszolgaság áldozatát becsapják vagy csapdába csalják, kényszerítve, hogy nagyon alacsony bérért vagy ingyen, csak az utazását, munkavállalását és elszállásolását segítő emberkereskedő által nyújtott

szolgáltatásokért cserébe dolgozzon. A kizsákmányoló megköveteli a munkát, a gyakran nagyon nagyra növekedett adósság rendezése érdekében. Az áldozat munkájának értéke alacsonyabb, mint az eredetileg kölcsönzött pénzösszeg, így szinte sohasem tudja visszatörleszteni a kölcsönt.

Nem ritka az sem, hogy adás-vétel útján kerül egy áldozat az elkövetőhöz, de nem kell, hogy megvalósuljon a tényleges, anyagi javakért történő adás-vétel. Az is „elegendő”, ha az elkövető a sértett keresményét, bevételét tőle elveszi. Az elkövető az áldozat kiszolgáltatott helyzetével visszaél és annak fenntartásával állandósítja a kialakult kiszolgáltatott helyzetet.

Szinte kivétel nélkül lakhatásra alkalmatlan melléképületben élnek ezek az emberek, sokszor fűtés nélküli fészerekben, garázsokban, tanyai melléképületekben. Élelemmel nem minden nap látják el őket, fizetést szinte soha nem kaptak az elvégzett munkáért cserében és bántalmazásokat, szidalmakat kell elviselniük. Több esetben kerül sor bűncselekményre kényszerítésre is.

A házi rabszolgatartás területén áldozatul esett emberek kapcsán gyakran hallhatjuk a „csicska” szót. (Ungureanu et al., 2012) Jellemzően a mezőgazdaság és az építőipar területén dolgoztatják ezeket az embereket és emellett a lakhatásért cserében arra kényszerítik őket, hogy a „gazdáját” és/vagy annak családját kiszolgálja, például a ház körüli munkákat elvégezze. A „csicskáztatás” a vidéki Magyarország társadalmi jelensége, tulajdonképpen úrszolgá, sőt rabszolga viszonyt jelez.—Tipikusan peremhelyzetre szorult emberek válnak áldozattá, sok esetben a kényszermunka mellett nevükben segélyt, kölcsönt, hitelt vesznek fel, esetleges ingatlan tulajdonukat magukra íratják. (Ungureanu et al., 2012)

I.4. Tegyük láthatóvá az emberkereskedelmet

- Az emberkereskedelem áldozatainak a családja gyakran a legszegényebbek közül kerülnek ki. Ezek a gyermekek olyan családokból származnak, amelyek kiszolgáltatottak, veszélyeztetettek, városi-, illetve vidéki szegények.
- Sokszor, amikor a család a szociális ellátórendszer látókörébe kerül, akkor derül ki olyan körülmény, ami az emberkereskedelem áldozatává tette a családot. Ilyen például az alkoholizmus, erőszak, bántalmazás a családban, kábítószer használat, munkanélküliség, rossz egészségügyi állapot, illetve gyermekbántalmazás.
- Ezek a családok lehetnek vándorló családok és állandó lakóhellyel rendelkező családok egyaránt.

- Jellemző a családokra, az eladósodás és ennek következtében állandósuló szorongás, létbizonytalanság, kilátástalanság és az adósság nyomása. Az ezekben a családokban lévő gyermekek sokszor önmaguk ajánlják fel munkájukat a szüleiknek, emiatt maradnak ki az iskolából és kifejezetten veszélyeztetetté válnak az emberkereskedelem kapcsán. Minden munkát elvállalnak, illetve saját szüleik is gyakran „teszik pénzzé” gyermekeiket.

Fontos megemlíteni az emberkereskedelem elleni küzdelem területén dolgozó szervezetek azon tapasztalatait is, hogy nemcsak a mélyszegénység az egyetlen motiváció a szülőknek gyermekük áruba bocsátására. A gyorsan függőséget okozó kábítószerhez való hozzájutás érdekében is kiszolgáltatják gyermekeiket a függőségben szenvedő szülők.

- Bár nehéz elképzelni, de mégis vannak olyan szülők, akik kiszolgáltatják a saját gyermeküket, áruba bocsájtják, prostitúcióra kényszerítik.
- Kapcsolati erőszak esetén, amikor a bántalmazott nő megpróbál kilépni a kapcsolatból, gyakran derül ki, hogy prostitúcióra is kényszerítette a bántalmazó. Sokszor a család kilátástalan anyagi helyzete miatt az apa kényszeríti az anyát prostitúcióra.
- Anyagi helyzettől függetlenül is kényszeríthetik a család nő tagját prostitúcióra, ami aztán a családi mintakövetés miatt a gyermekekre is követendő példa lehet. Mindez nem csak a prostitúció kapcsán, hanem a futtatói szerep esetén is elmondható. Így válhatnak a gyermekek szocializációs folyamatuk során maguk is emberkereskedővé.
- Nagyon sok egyedül álló nő, akinek nagyon nehéz az anyagi helyzete, önként, vagy önkéntelenül prostitúciót/szexmunkát vállal, azonban nagyon hamar kizsákmányolás áldozatává válnak és sok esetben valamilyen ürüggyel elcsábítják őket és gyermekeikkel zsarolva kényszerítik őket olyan munka elvégzésére, amire ők nem is jelentkezték.
- Fontos tudnunk, hogy sok nő dolgozik prostituáltként külföldön, miközben gyermekét itthon hagyja, gyakran a futtatója családjára bízva.
- Sok esetben tapasztaljuk, hogy nagyobb ünnepek előtt, a rossz anyagi helyzetben lévő nők néhány hetes munkát vállalnak külföldön, ahol azonban áldozattá válhatnak. Sokszor alakul ki nagyon gyors kötődés az áldozat felől az elkövető irányába (akár Stockholm-szindrómáról is beszélhetünk) és ekkor már nehezen tudnak kilépni az áldozatszerepből.

- Fontos tudnunk azt is, hogy a munkacélú és a szexuális kizsákmányolásban érintettek között egyre nagyobb számban találkozunk férfiakkal és fiúgyermekkel is.

I.5. Emberkereskedelem kapcsán potenciálisan veszélyeztetett csoportok

Az emberkereskedelemnek bárki áldozatául eshet, bizonyos társadalmi csoportok azonban különösen kiszolgáltatottak:

- nők,
- gyermekek,
- gyermekvédelmi szakellátásból, állami gondozásból kikerülő fiatalok,
- pszichiátriai betegséggel élők,
- különböző deviáns csoportok (pl. kábítószerfogyasztók),
- romák,
- hajléktalanok,
- fogyatékkal élő emberek,
- alacsony nyugdíjú idős, egyedül élő emberek,
- létminimum alatt élők,
- tartós munkanélküliek.

I.5.1. Nők

Az emberkereskedelem elleni küzdelem területén dolgozó szakemberek gyakorlati tapasztalatai szerint a nők és a fiatal lányok a modernkori rabszolgaság összes formáját tekintve 10-15 százalékkal nagyobb arányban esnek áldozatul a modernkori rabszolgaságnak, mint a fiúk és férfiak. Egyes típusokban - mint például a szexrabszolgaság vagy a háztartási rabszolgaság - az áldozatok legnagyobb része nő vagy fiatal lány. Az Eurostat adatai szerint a szexuális kizsákmányolás áldozatainak 95 %-a nő. (Data collection, 2018)

I.5.2. Gyermekek

Szerte a világban hatalmas igény mutatkozik a gyermekmunkaerőre. Nem minden, a gyermekek által végzett munkát nevezünk azonban gyermekmunkának. A gyermek részvétele olyan munkákban megengedett, mely nincs hatással az egészségükre, fejlődésükre, iskolai előmenetelükre, mint pl. a házimunkákban való részvétel, a szünidő alatt végzett zsebpénz kiegészítő tevékenységek.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) meghatározása szerint a gyermekmunka olyan munkát jelent, mely megfosztja a gyermekeket a gyermekkortól, méltóságától és ártalmas a lelki, fizikai fejlődésre, és ellehetetleníti az iskolai részvételt. A gyermekmunka legrosszabb formái közé tartozik a szolgává tett, családjuktól elszakított gyermekek munkavégzése, olyan munka, melyben a gyermekek betegségnek és rizikónak és egyéb veszélyeknek vannak kitéve. A Magyarországon 2001 óta hatályos 182. Számú ILO Egyezmény⁹ 3. cikke szerint a „gyermekmunka legrosszabb formái kifejezés” magában foglalja:

- a) a rabszolgaság vagy a rabszolgasághoz hasonló gyakorlat valamennyi formáját, úgymint a gyermekek adásvételét és a gyermekkereskedelmet, az adósrabszolgaságot és jobbágyságot, valamint a kényszer- vagy kötelező munkát, ideértve a gyermekek kényszer- vagy kötelező sorozását fegyveres konfliktusokban való bevetésük érdekében;
- b) egy gyermek prostitúció, pornográfia készítés vagy pornografikus előadás céljára történő használatát, vásárlását vagy felajánlását;
- c) egy gyermek illegális tevékenységre, különösen a vonatkozó nemzetközi szerződések szerint meghatározott kábítószer előállítására és az azokkal való üzérkedésre történő használatát, vásárlását és felajánlását;
- d) olyan munkát, amely jellegénél fogva, vagy azon körülményektől fogva, amely között azt végzik, valószínűleg veszélyezteti a gyermekek egészségét, biztonságát vagy erkölcsét.

Az Eurostat adatai szerint az emberkereskedelem nyilvántartott áldozatainak mintegy 16%-a gyermek (13%-a kislány), akik súlyos és maradandó fizikai, pszichológiai és mentális sérülést szenvednek el.

A diszfunkcionális családokban felnövő gyermekek rabszolgává válása jóval nagyobb arányú, mint a többieké. A bántalmazást, elhanyagolást elszenvedő gyermekek akár a családjukban maradnak, akár állami gondoskodásba kerülnek könnyebben befolyásolhatók, becsaphatók egy jobb jövő reményében.

Mivel a gyermekkori bántalmazás növeli az áldozattá válás gyakoriságát, ezért fontos röviden beszélnünk a témáról. A gyermekbántalmazásról számos könyv és módszertani kiadvány született már hazánkban, a téma szerepel számos szakma alapképzésében, a védőnőktől a szociális munkásokon keresztül a pszichológusokig. A szakemberek képzésük során megismerik a bántalmazás különböző formáit (fizikai, érzelmi, szexuális bántalmazás és

⁹ 2001. évi XXVII. törvény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülésén elfogadott 182. számú Egyezmény kihirdetéséről

elhanyagolás, illetve egyes szakmai anyagok¹⁰ említik a rendszerbántalmazást, az iskolai és cyber-bullyingot, a méhen belüli ártalmakat vagy az nevelési-oktatási elhanyagolást), rendszerint tanulnak a védő- és rizikófaktorokról, számos módszertani anyagban¹¹ megtalálhatjuk a bántalmazásra utaló jelek listáját. A jogi szaknyelv a bántalmazás helyett a veszélyeztetettség tágabb fogalmát használja, mely definíciója alapján “olyan - a gyermek vagy más személy által tanúsított - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza”¹².

Egy 2021-es, a gyermekbántalmazást vizsgáló nemzetközi kutatás eredményei szerint¹³ a gyermekbántalmazás, veszélyeztetettség fogalmai Magyarországon még sokszor nincsenek feltétlenül ok-okozati kapcsolatban a trauma, illetve a traumatizáció fogalmával: a hétköznapi szóhasználatban a trauma szó kapcsán inkább egy súlyos baleset vagy testi sérülés képe merül fel. A trauma, kötődési trauma, a komplex gyermekkori traumatizáció, a traumatudatos ellátás kifejezések az elmúlt években kezdtek csupán teret nyerni a szakmai szóhasználatban és képzésekben, valamint a szakirodalomban¹⁴.

A rossz bánásmód, az ártalmas gyermekkori tapasztalatok, az, ha egy gyermek előre jelezhetetlen, veszélyt jelentő környezetben nő fel (így az is, ha családon belüli erőszak tanúja), traumatizációhoz vezet.

A trauma meghatározása Bruce D. Perry, gyermekpszichiáter, neurobiológus és trauma szakértő megfogalmazásában:

“A trauma egy olyan tapasztalat, ami a gyermek világát egy rettegéssel teli, zavaros és mérgező közeggé változtatja, ezzel drámaian megváltoztatva a gyermek útját felnővekedése során és egész felnőttkorán átívelően.” (Perry et al. 1995, p. 273)

¹⁰ Az EMMI 2017-es protokollja mellett (ld. 2-es hivatkozás): Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete [MGYSZOE]: Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátásához és kezeléséhez. 2006

¹¹ Emberi Erőforrások Minisztériuma [EMMI] - Szociális és Gyámügyi Főigazgatóság [SZGYF]: Módszertani Útmutató - A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan. 2017.; Emberi Erőforrások Minisztériuma [EMMI]. Egészségügyi szakmai irányelv az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén. EüK. 14. szám, 2020

¹² Gyvt. 5 §

¹³ Az ECLIPS európai projekt keretében végzett magyarországi kutatás, melyet a Magyarországi Pressley Ridge Alapítvány vezet. A kutatási jelentés publikálás alatt van.

¹⁴ ld. Herman, J.: Trauma és Gyógyulás, Háttér, 2003; Kuriárné Szabó Ildikó & Tisljár-Szabó Eszter (szerk.) Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna. A családon belüli gyermekkori traumatizáció: elmélet és terápia. Oriold és Tsai, Budapest, 2015; Kereki, J. A kora gyermekkori intervenciók rendszer működése és fejlesztési lehetőségei az egységes ellátási út tükrében (Doktori PhD értekezés), 2020; Kaló, Zs. Bevezetés a szerhasználó nők világába. L'Harmattan, Budapest. 2020

“Az idegrendszeri fejlődés perspektívájából a trauma nem maga az esemény: a trauma az egyén válasza az eseményre. Traumatikus stressz akkor következik be, ha egy extrém tapasztalat elárasztja és megváltoztatja az egyén fiziológiai stressz-válasz rendszerét, mégpedig úgy, hogy az funkcionális visszaeséshez vezet a szervezet szinte minden részét behálózó stressz-válasz rendszerekben (pl. a neuroimmun, a neuroendokrin rendszer, az autonóm és a központi idegrendszer hálózataiban).” (Ungar- Perry, 2013. p. 125)

Ha a családi közeg bántalmazó, erőszakos, a gyermek fejlődő idegrendszere ehhez fog alkalmazkodni: a stresszválasz rendszer érzékenyebb lesz az átlagosnál, szinte állandó feszültségi állapotban, felkészítve a gyermeket az esetleges veszélyre, védekezésre. Ugyanez történik elhanyagoló családokban is: az éhségből, érzelmi és fizikai elhanyagolásból fakadó stressz is krónikussá válik, és meghatározza a fejlődő idegrendszer működését. A traumatikus élmények megváltoztathatják egy felnőtt ember viselkedését, stresszre adott válaszait, de gyermekek esetében ennél sokkal többről van szó: a növekvő gyermek számára egyfajta szerveződési, fejlődési keretet szabnak, meghatározva a későbbi kognitív képességeket, a szociális készségeket, az érzelemszabályozást, és kiszolgáltatva őt akár később, kamasz- és felnőttkorban megjelenő pszichiátriai betegségnek, egészségügyi kockázatnak, vagy bűnelkövető viselkedésnek. (Perry et al. 1995, 16 (4))

Kora gyermekkorban a gondozó(k) és a csecsemő mindennapos interakciói nyomán kialakuló kötődési mintázat is meghatározó hatással bír a fejlődő idegrendszerre. Ez a kötődési mintázat az idegrendszer fejlődési irányának és minőségének megalapozásával olyan szerepet játszik majd a felnőtt élet során, mint egy fatörzs, amelyből minden társas kapcsolat ered. (Perry, 2014)

A gyermekkereskedők ismerve a gyermekek körülményeit, legtöbbször az anyagi javakon túl szeretetet és biztos családi háttérrel ígérnek, helyette azonban az egyébként is traumákkal teli életüket nyomorítják meg végérvényesen azzal, hogy szexre és/vagy munkára kényszerítik őket.

I.5.3. Cigányság

A nemzetiségi csoportokat, különösen a roma közösségeket Európa-szerte veszélyezteti az emberkereskedelem, amely nemcsak nemzetközi szinten, hanem országon belül is létezik. Ezen belül a szexrabszolgaság, a kényszerszolgálat (beleértve a kéregetést, kényszerbűnözést, háztartási rabszolgaságot) és a kényszerházasság Nyugat-Európában, Közép-Európában és a Balkánon egyaránt, születési országon belül és transznacionálisan is jellemző problémák. Az áldozatok tipikusan alacsony iskolai végzettségű, anyagilag rászoruló személyek jellemzően

Kelet-Magyarország és Északkelet-Magyarország térségéből, akik kiszorultak az oktatásból, és a legális foglalkoztatásból.

A Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia 2030 prioritásként jelöli meg, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű, többszörösen diszkriminált nőket nagyban érintő emberkereskedelem és prostitúció felszámolására. A stratégia legfontosabb beavatkozási irányai között is szerepel – a gyermekjogok érvényesítése és a gyermekek védelme kapcsán – az emberkereskedelem áldozatává válás elleni védelem és annak megelőzése is.

I.5.4. LMBT emberek

A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek szerte a világban megtapasztalják a diszkriminációt és a feléjük irányuló agressziót, szexuális orientációjuk vagy nemi identitásuk miatt. Az emberkereskedők ezt kihasználva gyakran munkát ígérnek, akár távoli országokban, majd a munka reményében a helyszínre érkezőket prostitúcióra kényszerítik. A fenyegetést gyakran zsarolás formájában alkalmazzák, amikor azt mondják az LMBT fiataloknak, hogy felfedik családjuk előtt az eddig titokban tartott nemi identitásukat vagy szexuális orientációjukat. A kényszerű rejtőzködés (closet) - azaz a nemi orientáció vagy szexuális identitás titokban tartása mások előtt - egy olyan tényező, amely megnehezíti a segítségnyújtást is.

I.5.5. Fogytékossággal élő emberek

A kriminális cselekményekben történő áldozattá válásban a fogyatékosággal élő személyek többszörösen veszélyeztetettek a többségi, nem fogyatékos populációhoz viszonyítva. Gyakran ugyanannak az elkövetőnek válnak ismétlődően az áldozatává. Ilyen helyzet a rabszolgaság elszenvedése is. Az értelmi sérült emberek kevésbé lehetnek képesek a veszély észlelésére és elkerülésére, illetve könnyebben befolyásolhatóak más emberek által, azaz szociálisan kiszolgáltatottabbak lehetnek. A testi fogyatékosággal élő emberek kevésbé képesek megvédeni magukat és nem képesek elmenekülni a veszélyes helyzetekből, azaz fizikailag kiszolgáltatottabbak lehetnek. A fogyatékoság azonban nem csupán önmagából fakadóan veszélyeztető faktora az áldozattá válásnak, hanem a kiszolgáltatottság miatt is, amely abból fakad, hogy a fogyatékosággal élő emberek megítélésük és marginalizációjuk okán hatalom nélküli pozícióban vannak a társadalomban.

I.5.6. Alkohol-, gyógyszer-, kábítószer-, társ- és játékfüggők

Fokozottan kiszolgáltatott helyzetben vannak az alkohol-, gyógyszer-, és kábítószerfüggők is. Az alkohol- és szerhasználat előzménye, eszköze és következménye is lehet a rabszolgaságnak. Akkor jelenthet előzményt, ha az áldozat már a rabszolgaság előtt is valamilyen függőségben szenvedett és a mindennapi adag megszerzése érdekében olyan „feladatokat” is elvégez, amely komoly veszélyt rejt magában. Mentális és/vagy fizikai állapotuk sokszor nem teszi lehetővé, hogy tiszta fejjel mérlegeljenek és/vagy ellenálljanak, így kizsákmányolóik kíméletlenül visszaélnék a kínálkozó lehetőséggel és rájuk kényszerítik akarukat. A függőséget eszközként is használják a fogva tartók arra, hogy az áldozatok ellenállását megtörjék, és hosszú távra biztosítsák a teljes dependenciát. Végül, a szerfüggőség a fogva tartás és kényszerítés következménye is lehet. Az áldozatok a különböző szerek segítségével a trauma újbóli átélését próbálják elkerülni. (Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft, 2019)

I.6. Emberkereskedők technikái

- A munka reménye: a mélyszegénységben, kilátástalan élethelyzetben lévő emberek gyakran válnak emberkereskedelem áldozatává, azért, mert reménykednek abban, hogy munkához jutnak. Ezért is nagyon fontos a külföldi munkavállalás előtt nagyon körültekintően megvizsgálni a külföldi munka valóságát még akkor is, ha azt egy barátunknak vélt személytől halljuk.

Nagyon gyakori jelenség a félrevezetés és a jól fizető külföldi álláslehetőségek felajánlása ismerősök által, amelyekről külföldre érkezve kiderül, hogy prostitúcióra kényszerítés vagy más munka célú kizsákmányolás lesz a végeredmény.

- A családhoz való tartozás, a szerelem, a szeretet ígérete: nagyon sok ember él egyedül, magányosan, rokoni kapcsolatok vagy szerető, támogató családi háttér nélkül, vagy elhanyagoló, veszélyeztető vagy bántalmazó családban. Igaz lehet ez gyerekekre, fiatalokra és felnőttekre egyaránt. Ezek az emberek különösen ki vannak szolgáltatva az emberkereskedőknek, hiszen pontosan tudják azokat a módszereket, amikkel az érzelmekre hatva magukhoz kötheti az áldozataikat. A szerelem, a szeretet ígérete, látszólagos megléte, a családhoz való tartozás megélésének illúziója számtalan esetben fedezhető fel az áldozatok által elmondottakban.
- Gyorsan függőséget kialakító kábítószerre szoktatják az áldozatokat: gyakori jelenség, hogy az elkövetők gyorsan függőséget kialakító kábítószerre szoktatják az

áldozatokat, így elérve, hogy még erősebb függőségbe és szolgai attitűdbe kényszerülnek.

- Fontos tudnunk, hogy az áldozatokban gyakran szégyen alakul ki, önmagukat hibáztatják azért, ami velük történt. Ilyenkor már nagyon sokszor nem is mernek segítséget kérni, hiszen azokról, amik velük történt, nagyon nehéz beszélni.
- Zsarolás gyerekekkel, szülőkkel: az elkövetők nagyon gyakran zsarolják elsősorban a prostitúciós kizsákmányolás áldozatait gyermekeikkel, szüleikkel. Elhitetik velük, hogy nekik vannak kiszolgáltatva és ha nem azt csinálják, amit ők kérnek tőlük, akkor gyermekeiket elveszik tőlük, szüleiket bántalmazni fogják. Ezt nagyon könnyen el lehet hitetni, hiszen az áldozatok jelentős része nem ismeri a lehetőségeit, fél a hatóságoktól és a vele szemben hatalmi helyzetben lévő elkövető által mondottakat tekinti az igazságnak.
- Útiköltség kamatos kamattal megfizettetése: a külföldi áldozattá válás előzménye lehet már Magyarországon az útiköltség megelőlegezése az elkövető által. Ennek az összegnek a többszörösét kell azonban már a helyszínre érve megfizetni az áldozatnak, mely több hónapra is tartozást generálhat, sőt akár folyamatosan egy zsarolási alapot biztosít az elkövetőknek, ezzel is magukhoz láncolva az áldozatokat.
- Bántalmazások (fizikai, pszichológiai, szexuális, gazdasági): az emberkereskedelem során számos esetben jelen van a kapcsolati erőszak is, hiszen egy alá-fölérendeltségi viszonyról van szó, melyben a hatalom megtartása az egyik legfontosabb célja az elkövetőknek.

II. Az emberkereskedelem elleni küzdelemmel kapcsolatos jogszabályi háttér bemutatása,

Az emberkereskedelem elleni küzdelem az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelvével (továbbiakban: Irányelv) új szintre lépett, és előtérbe került az európai közösség összefogása ezen jelenséggel szemben. Az irányelv meghatározta a főbb definíciókat és szempontokat annak érdekében, hogy az Európai Unió tagállamai egységesen vehessék fel a harcot az emberkereskedelemmel szemben.

A magyar jogalkotásban az irányelvben foglaltak átültetésén túl megkezdődött egy nagyobb jogalkotási folyamat, valamint az emberkereskedelem áldozatait segítő

intézményrendszer kialakítása is folytatódott, továbbá az emberkereskedelemmel kapcsolatosan az esetlegesen érintett szakterületek dolgozóinak érzékenyítése, képzése is folyamatos tevékenységgé vált.

Mindez azonban egy folyamat kezdete, amelynek tevékenységei az alábbi szakaszokra osztva valósulnak meg:

- a 1046/2020. (II.18.) Korm. határozata az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020-2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020-2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről,
- az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020-2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022-2023 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről szóló 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat

Jelen dokumentum ezen stratégia keretein belül először is bemutatja a vonatkozó főbb jogszabályi rendelkezéseket, melyek az emberkereskedelem elleni küzdelem jegyében születtek meg Magyarországon.

II.1. A hatályos, emberkereskedelemmel kapcsolatos jogszabályi környezet bemutatása

Jogalkotási szempontból Magyarországon az emberkereskedelem elleni küzdelem kiemelt területnek minősül.

II.1.1. Alaptörvény

A jelenleg hatályos szabályozás fő gerincét az Alaptörvény jelenti, melynek 3. cikke értelmében:

(1) Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem.

Valamint releváns még a 2. cikkben megfogalmazott emberi méltóság sérthetatlensége, valamint a 4. cikk, amely a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jogról rendelkezik.

II.1.2. Büntető törvénykönyv

A 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyv (Btk.) 192. §-a tartalmazza az emberkereskedelem és a kényszermunka tényállását, mely nem csupán átvette a korábban már hivatkozott Irányelv szabályait, hanem kibővítette azokat, így tágabb módon kezelve a bűncselekményt, ami a hatóságok munkáját segítheti a nyomozások eredményességében.

Szintén a Btk. jeleníti meg külön tényállási elemként, azonban szorosan az emberkereskedelemhez kapcsolódóan a kerítést (200. §), a prostitúció elősegítését (201. §), a kitaratottságot (202. §), gyermekprostitúció kihasználását (203. §), gyermekpornográfiát (204. §), a gyermekmunkát (209. §), az emberi test tiltott felhasználását (175. §), az emberiség elleni bűncselekményt (143. §).

II.1.3. Áldozat azonosítási rendelet

Fontos elemét képezi az emberkereskedelem elleni küzdelemnek az emberkereskedelem áldozatainak azonosításáról szóló 354/2012. (XII.13.) Korm. rendelet. Ez a jogszabály fekteti le lényegében az emberkereskedelem elleni küzdelemben részt vevő intézmények jelzőrendszeri alapjait, áldozat felismerési alapjait, olyan módszertani útmutatást ad, amely megkönnyítheti a szakemberek feladatát az áldozatok azonosítását illetően.

Szintén jelentős eleme a jogszabálynak az áldozat-központúság. Kulcsfontosságú része minden emberkereskedelemmel kapcsolatos eljárásnak az áldozattal való bánásmód, a megfelelő segítség nyújtása, és az ehhez szükséges intézményrendszer biztosítása. Az áldozatokon keresztül van lehetőség a legnagyobb részt az emberkereskedelem felderítésére, az áldozatok együttműködésével lehet eljutni az elkövetőkhöz, éppen ezért olyan fontos koncentrálni az áldozatokra.

II.1.4. Áldozatvédelmi törvény

A fentebb megjelölt jogszabályokhoz szorosan kapcsolódik a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény, mely az áldozatsegítő szolgálatok létrehozásával lehetővé teszi a magánemberek – különösen a bűncselekmények áldozatai - számára az erőteljesebb érdekérvényesítést. Egy olyan állami szolgáltatást indítottak el ezzel, ami egyre több ember számára válik elérhetővé, és ezáltal akár az emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények látenciája is csökkenhet.

Fontos mérföldkövet jelent a 2020. évi V. törvény, mely már az aktuális nemzeti stratégia részeként született meg. A törvény az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról címet viseli. Ez a jogszabály kiemelt fontosságúként kezeli a szexuális indíttatású emberkereskedelem kiskorú áldozatait. Az ő vonatkozásukban született meg és lépett hatályba egy új intézkedési forma, az ún. *általános védelmi intézkedés*, mely a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (a továbbiakban: Gyvt.), annak is a X. fejezetében jelenik meg. Ez gyakorlatilag nem más, mint egy ideiglenes hatályú

elhelyezés, melyet a rendőrségnek kell fogantatnia – minden egyéb körülmény azonnali vizsgálata nélkül –, abban az esetben, ha azt észlelik, hogy egy kiskorú prostitúciós tevékenységben érintett. Amellett, hogy ezt az ideiglenes hatályú intézkedéstől elkülönítve, külön definiálva jeleníti meg, a jogalkotó felismerte azt, hogy az ilyen áldozatok számára további garanciákat is biztosítani kell. Ennek jegyében deklarálják, hogy kizárólag speciális otthonokban lehet elhelyezni – átmeneti jelleggel – ezen kiskorúakat. Maga a jogszabály még nem hozta létre ezeket az otthonokat, hanem a meglévő rendszerre helyezi e feladat végrehajtását. Kijelölésre került öt speciális gyermekotthon az emberkereskedelem áldozatává vált kiskorúak fogadására, az otthonok adatai titkosak. Az emberkereskedelem kiskorú áldozatainak azonosítása és ellátása, az új intézményi keretek kialakítása, sürgető fontosságú. Szintén fontos garanciális elemként jelenik meg a jogszabályban, hogy a prostitúciós tevékenységet folytató kiskorúakkal szemben szabálysértési eljárás nem indítható a tevékenység miatt. Ezen intézkedések már egy áldozatközpontúbb hozzáállást fogalmaznak meg, hiszen tartalmazzák többek között azt is, hogy ezen kiskorúak számára azonnali segítséget kell nyújtani, meg kell kezdeni a rehabilitációjukat, akár szakértői bizottság véleményének hiányában is.

A 2020. évi V. törvény definiálta újjá a Btk. 192. §-át is, és a tényállás neve innentől kezdve emberkereskedelem és kényszermunka. A két külön tényállás egyesítése nem csupán formai változást jelent. A jogalkotó felismerte, hogy a munka célú kizsákmányolás az egyik legelterjedtebb jelenséggé vált az utóbbi években. Azzal, hogy a klasszikus kényszermunkát összevonták az emberkereskedelem jellemző jegyeivel (toborzás, szállítás), megteremtették annak lehetőségét, hogy egy ilyen jellegű cselekmény akármelyik elkövetési szakaszában a súlyosabb büntetés kiszabására kerüljön sor. Nem mellékesen ezáltal a nyomozati lehetőségek is kiszélesedtek, hiszen az emberkereskedelem elleni eszközök a korábbiakhoz képest már több esetben is igénybe vehetőek. Dogmatikai szempontból igen fontos elem ez, gyakorlatilag minden munka célú kizsákmányolásnál megszűnt annak a lehetősége, hogy egy eljárás során esetlegesen másképp értelmezzék a cselekményt.

A meglévő jogszabályi rendszerhez tartozik még a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény („maffiatörvény”) is. Ez a jogszabály abból a szempontból jelentős témánk tekintetében, hogy meghatározza a prostitúciós tevékenységet, lefekteti annak legális kereteit. Az előbb taglalt 2020. évi V. törvény hozta be ezen jogszabályba azt az evidenciát, amit eddig alapvetően gyermekvédelmi kérdésként

kezelték, nevezetesen azt, hogy a gyermek, vagyis a 18. életévét be nem töltött személy szexuális szolgáltatásra nem ajánlkozhat fel. Evidenciát említettünk, hiszen a társadalmi alapvetés pontosan annak tiltása, hogy prostitúciót 18. év alatti személy nem folytathat. Gyermekesetén a prostitúciós tevékenység minden esetben szexuális kizsákmányolást jelent. Akkor is, ha a gyermek beleegyezését adta a prostitúciós szolgáltatás elvégzésébe (2011/36 EU Irányelv (11)) vagyis a gyermekek áldozatai a prostitúciós tevékenységnek.

Ehhez kapcsolódva jelentkezik a Btk. 203. § (2) bekezdése, melyet szintén a 2020. évi V. törvény módosított, mely szerint, aki tizenhatalcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatást nyújt, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Vagyis nem csupán a felajánkozás tilos, hanem annak elfogadása is, ez utóbbi pedig súlyos büntetési tétellel jár.

Összegezve tehát a fent felsorolt jogszabályok tartalmazzák az emberkereskedelem elleni küzdelem főbb szabályait hazánkban.

III. Megelőzés, felismerés

A szülők vagy a gyermekek emberkereskedelemmel való közvetlen vagy közvetett érintettségét vagy az elhanyagolásnak, veszélyeztetésnek, rossz bánásmódnak vagy bántalmazásnak a jeleit azok a szakemberek észlelhetik elsődlegesen, akik napi kapcsolatban vannak az érintett gyerekekkel és a családokkal. Ilyen szakemberek lehetnek a pedagógusok, a védőnők és az óvodai és iskolai szociális segítők is.

Fontos, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek személyes kapcsolatba kerüljenek a családdal, hogy a rizikófaktorok és jelek felismerhetőek legyenek számukra.

III.1. Ha gyermek az áldozat

Az UNICEF és az Emberkereskedelem Elleni Ügynökség Közötti Együttműködési Csoport (ICAT) 2018-ban készített közös jelentése szerint világszinten az emberkereskedelem azonosított áldozatainak a 28 %-a gyermek.

Az emberkereskedelem gyermek áldozatai gyakran hátrányos helyzetű családokból származnak, bántalmazó környezetből kerülnek, ki, de nem ritka az sem, hogy nem áll a háttérben ilyen tényező a családok esetében. A gyermekeket érintő emberkereskedelemnek egyaránt áldozatai lehetnek a lány és a fiúgyermekek is. Elsősorban a prostitúciós és a szexuális célú kizsákmányolásról, koldultatásról és a kisebb bűncselekményekre kényszerítésről beszélhetünk a gyermekek érintettsége kapcsán. (Cancedda és mások, 2015)

Emberkereskedelem gyermek áldozataira jellemző viselkedésminták és jelek melyre különösen figyelniünk kell:

- a gyermekek életkorának megfelelően eltérő formákat ölthetnek a viselkedés minták,
- a pubertás korban még nehezebbé válik a viselkedésben az egészséges és a deviáns viselkedés elkülönítése,
- a gyermek a normálistól eltérően, félve, bátoratlanul vagy épp ellenkezőleg, agresszíven viszonyul a társaihoz,
- nem vesz részt iskolai kirándulásokon, programokon, családi rendezvényeken.

Jelentkezhet érzelmi, viselkedési és testi szinten is a változás:

- kihívó, a gyermek életkorának nem megfelelő viselkedés,
- szokatlanul félénk, riadt,
- bizalmatlan, különösen a közelállókkal szemben,
- alvászavar, evészavar, agresszivitás, kisebb gyermekeknél visszafejlődés,
- különös félelem a férfiaktól,
- alacsony önbecsülés,
- zavart, visszahúzódó viselkedés,
- magányos,
- nincsenek kortárs barátai,
- idősebb barátja, partnere van,
- nem tudni mit dolgozik a barátja, partnere,
- viselkedése változik, hirtelen zárkózottá, titkolózóvá válik,
- a szülők nem tartanak kapcsolatot az iskolával,
- rendezetlen a gyermek családi jogállása,
- iskolai teljesítmény hirtelen változása, romlása,
- iskolai hiányzások,
- gyakran hozza iskolába olyan személy, akik nem a hozzátartozója,
- droghasználat felmerül,
- életkorának nem megfelelő munkavégzéséről számol be,
- hirtelen sok pénze lesz.

Megfélemlítettnek tűnik, vagy egyébként az életkorának nem megfelelő magatartást mutat:

- korának nem megfelelő, túl sok és sokszor torz szexuális ismerettel bír,
- kezeletlen vagy folyton visszatérő fertőzései vannak,

- terhesség,
- fizikai bántalmazások nyomai,
- problémák a széklet és vizelet ürítésnél, vizelet és széklet visszatartásnál,
- kisgyermekek „hűtik” a nemi szervüket, gyakran hideg kőre ülnek (ezt a tevékenységet „radírozásnak” nevezik),
- játékaikban és rajzaikban a szerzett traumákat próbálják feldolgozni, illetve kijátszani.

Ezek a jelek természetesen nem minden esetben utalnak a gyermeket, fiatalokat érintő kizsákmányolásra, emberkereskedelemre, de mindenképpen olyan jelek, amelyekre fontos figyelni és figyelemmel kísérni, monitorozni, különösen azért, mert a gyermekek és a fiatalok még nem, vagy csak részben képesek támasz nélkül megállni a helyüket az életben, részben vagy teljesen kiszolgáltatottak szüleiknek, gondozóiknak. Ne felejtsük el, gyermek veszélyeztetettségének a gyanúját is kötelező jelenteni a család- és gyermekjóléti szolgálat számára. -(Gyvt. 17. §)! Az emberkereskedelem – legyen az gyermek vagy fiatal - áldozatai esetében az az egyik legsúlyosabb következményekkel járó esemény, ha a gyermeket saját szülője, rokona, közeli hozzátartozója kényszeríti vagy adja el. Ez azért a legtragikusabb, mert a gyermeket épp az szolgáltatja ki, akiben megbízik, aki számára a szeretetkapcsolatot jelenti, akihez segítségért fordulna. Éppen ezért általában bízik az elkövetőben és a bűncselekményt követően saját magát teszi felelőssé a vele történetek miatt. A gyermek azt gondolja, hogy az ő hibája, ami történt és azért kényszerítik különböző tevékenységekre, mert megérdemli, hogy rossz történjen vele.

Az emberkereskedelem kapcsán érintett gyermekekkel az egyik legnehezebb feladat a bizalmon alapuló kommunikáció megvalósítása. A gyerekekben sokszor a szégyen, a bizalmatlanság és az önmaguk hibáztatása a legerősebb érzés. Nehezen kérnek segítséget, hiszen a legtöbbször azt sem tudják, hogy áldozatok. És valójában nem is a gyermekek feladata, hogy saját magukat megvédjék.

Abban az esetben, ha gyanú merül fel bennünk (szociális segítő, védőnők, pedagógusok), hogy egy gyermek érintett emberkereskedelem kapcsán, fontos a gyermekkel a megfelelő bizalmi kapcsolatot kialakítani és beszélni kell vele arról, hogy a saját védelme érdekében be kell vonni más szakembert a segítő folyamatba, hogy ne essen a továbbiakban bántódása. A család- és gyermekjóléti központban dolgozó szakemberek, az óvodai és iskolai szociális segítő rendelkeznek azokkal a szakmai kompetenciákkal, melyek az érintett gyermekkel történő segítő beszélgetéshez szükségesek. Természetesen a segítő beszélgetés

mellett a szükséges jelzést meg kell tennünk az illetékes szolgáltatók irányában. A segítő beszélgetéshez írunk le néhány szempontot az alábbiakban további segítségként.

Hogyan beszélgessünk egy gyermekkel, ha azt feltételezzük, hogy emberkereskedelem áldozata?

- A segítő beszélgetés egy olyan viszonyulás a gyermekhez, aminek segítségével a gyermek képessé válik megnyílni. Nagyon fontos a magatartás alapköve, az empátia, a feltétel nélküli elfogadás. Fontos, hogy nyitottak legyünk a gyermek érzéseire és képzeletvilágára, ezzel megteremthetjük számára, hogy elfogadjuk élményét és, hogy felvállalhassa érzelmeit.
- Természetesen a gyermekkel, fiatallal történő kommunikáció során figyelniünk kell a gyermek aktuális személyiség állapotára, tényleges szükségleteire.
- Fogadjuk el, hogy a gyermek speciális érzelmi állapotban van. Természetes lehet az is, hogy az érzései ambivalensek az elkövetővel szemben, különösen, ha az elkövető valamelyik családtagja.
- Fontos, hogy megfelelő és intim környezetet biztosítsunk a beszélgetéshez, ahol nem zavarunk bennünket a helységen átjáró kollégák, más gyerekek.
- Ha a gyermek vagy fiatal arról beszél nekünk, hogy kizsákmányolják (szexuálisan, prostitúciós céllal, munka céllal, koldultatás által) vagy csak utalást tesz rá, fontos, hogy minden szempontból figyeljünk rá és ne vonjuk kétségbe azt, amit mond és ne is bagatellizáljuk el!
- Ne felejtsük el, hogy lehet, hogy ha most nem vesszük komolyan, akkor sosem fog újra beszélni a vele történekről, lehet, hogy most sikerült olyan bizalmi kapcsolatba kerülnie, hogy meg mer nyílni.
- Segítsünk neki a megfogalmazásban nyitott kérdésekkel. Kerüljük a zárt kérdéseket, amire csak igennel vagy nemmel lehet válaszolni.
- Figyeljünk az érzéseire, ami hullámzó is lehet, beszéljünk vele arról, hogy velünk bátran beszélhet arról, ami vele történik. Segíteni próbálunk.
- Szánjunk rá időt, ne sietessük, ne faggassuk, adjunk elegendő időt neki arra, hogy a saját szavaival mondja el, amiről beszélni szeretne.
- Nagyon fontos, hogy a szakember osztatlan figyelme a gyermekre fókuszáljon, ami nagyon sokat jelent számára, viszont a visszajelzéseknek is a gyermek mondandójához

kell illeszkednie. Nem arra kell törekedni, hogy a gyermek igazat mond-e, hanem inkább más szavakkal kell a gyermek történeteit elmondani.

- Ne faggassuk, hagyjuk neki, hogy megszabja a határokat.
- Beszélgessünk vele arról, hogy segítséget kell kérnünk az ő védelme érdekében, soha ne éljünk vissza a bizalmával, különösen figyeljünk erre, ha már nagyobb gyermekről, fiatalról van szó.
- Ne ígérjünk neki felelőtlenül! Ne ígérjük azt, hogy minden rendbe jön, de arról beszélgessünk vele, hogy ebben a helyzetben nem lesz egyedül, mellette leszünk és más szakemberek is.
- Ne ígérjünk neki azt, hogy amit elmond, az a mi titkunk marad.

Látható, hogy számtalan jel utalhat arra, hogy emberkereskedelem áldozatával kerültünk közvetlen kapcsolatba és az is, hogy mennyire fontos, hogy hogyan állunk a gyermek mellett a számunkra is sokszor ijesztőnek tűnő helyzetben. Fontos azt is hangsúlyoznunk, hogy a jelek nem mindig egyértelműek, az emberkereskedelem nagyon távoli szituációban is megjelenhet. Ezt nehezíti, hogy sajnos az áldozatoktól sem mindig várhatjuk, hogy megerősíti a gyanúkat. Ezekben az esetekben előfordulhat, hogy szakemberként elbizonytalanodunk. *Vajon valóban emberkereskedelemnek esett áldozatául a gyermek? Kompetenciám-e, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzak? Mi történik, ha tévedek?* Ezek és még számtalan kérdés és dilemma merülhet fel. Ilyenkor fontos, hogy ne ijedjünk meg, ne bizonytalanodjunk el szakmai minőségünkben és legyünk tisztában azzal, hogy pedagógusként, szociális segítőként és védőnőként nem az a dolgunk, hogy megoldjuk a helyzetet. Dolgunk azonban a gyermek, fiatal mellett állni és kísérni őt abban a folyamatban, amiben segítséget kért tőlünk vagy mi vettük észre a jeleket, ami alapján gyanú merült fel bennünk és dolgunk az is, hogy jelzést tegyünk gyermekvédelmi jelzőrendszert működtető területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnál és esetleg mindemellett fordulhatunk az emberkereskedelem elleni területen dolgozó szervezetekhez (pl.: áldozatsegítő szolgálat, rendőrség).

III.2. Ha a gyermek a „tünet”

A gyermekek fejlődésére, viselkedésére, mentális állapotára, szocializációs folyamatára a szüleiket érintő emberkereskedelem is hatással van, súlyosan veszélyeztető tényezőként kell tekintenünk rá. Ha a gyermek érzelmi állapotában vagy életkörülményeiben,

vagy bármilyen másban szokatlant észlelünk, mindenképpen fontos a jelekre odafigyelni, ha szükséges beszélgetést kezdeményezni és jelzést tenni!

Az emberkereskedelem áldozatainak gyermekei, maguk is az emberkereskedelem áldozatai, hiszen a szüleik vagy gondviselőik kizsákmányolása kapcsán őket is veszélyezteti ez a jelenség. Veszélyt jelenthet a még meg sem született gyermekekre, de a meglévő gyermekek is folyamatosan traumatizálódhatnak a szüleik kizsákmányolása által.

Ha ezek a traumák a gyermekek élete során nincsenek feldolgozva, akkor a későbbiekben nehezebben tudnak beilleszkedni a társadalomba és jelentősen megnő esetükben is a későbbi áldozattá válás kockázata. A feldolgozatlan traumákat mélyen gyökerező szégyenérzés, önhibáztatás és az értéktelenség érzése kíséri: "Ha bántalmaztak bennünket gyerekkorunkban, valószínűleg él bennünk egy olyan gyermeki részünk, amely megállt az időben, és még mindig erősen kapaszkodik ebbe az önutálatba és tagadásba". (Van der Kolk, B., 2020. p. 303)

A szexuális traumatizáció, ami megkérdőjelezhetetlen egy prostitúció által kizsákmányolt gyermek esetében¹⁵, emellett a bemocskoltság, szexuális romlottság érzésével is jár legtöbbször. A traumatizált egyének képessége arra, hogy valós intimitást éljenek át, biztonságban érezzék magukat valaki mellett, egészséges és egyenrangú kapcsolatokat alakítsanak ki, jelentősen sérül. Alávetni magukat egy egyenlőtlen, akár bántalmazó, kizsákmányoló kapcsolatnak abban az állandósult készenléti állapotban, ahol a világot csupán veszélyesként, kizsákmányolóként lehet megélni (és a poszttraumás állapot ezt jelenti), az egyetlen járható útnak tűnhet. Az áldozati szerepbe való újra és újra történő belépés egy tanult, túlélést segítő minta ismétlése. Ezt a jelenséget, a traumaismétlést már Freud óta ismerjük, és azóta már számos fiziológiai és pszichológiai magyarázat született rá - az erős érzelmek fájdalomcsillapító hatásúak, a fájdalmas tapasztalatok újra átélése ismerős, és ezáltal egészen bizarr módon biztonságos teret ad az áldozatnak. "A traumatikus újrajátszások az időbe dermedten változatlanok, és mindig magányos, megalázó és elidegenítő élményként nyilvánulnak meg". (Van der Kolk, B., 2020. p. 198)

Ilyenkor tehát fontos beszélgetést kezdeményeznünk a gyermekkel. Természetesen ezt korának megfelelő módon szükséges megtennünk. Figyelnünk kell arra is, hogy meddig tart a szakmai kompetenciánk és mikor szükséges pszichológus segítségét kérnünk, hiszen a

¹⁵ Ezt a nemzetközi jog is tükrözi: a kiskoriúak prostitúciós érintettségével kapcsolatban minden hazánkra kötelező érvényű nemzetközi egyezmény egyöntetű álláspontja az, hogy a prostitúcióban való részvétel gyerekek (18 év alattiak) esetében a bántalmazottság, illetve a kizsákmányoltság egy formája. Ld. Varga-Sabján D.-Sebhelyi V.: Gyermekprostitúció - Magyarországi helyzetkép emberi jogi és pszichológiai nézőpontból. *Fundamentum* 22. évf./1, 2018

beszélgetés során érinthetünk olyan részleteket is, melyek már a pszichológia területére visznek. Ez természetesen akkor is igaz, ha a gyermekről feltételezzük, hogy emberkereskedelem áldozata.

Itt ki kell emelnünk a gyermekekkel való bizalmi kapcsolat fontosságát, ami egy hosszabb folyamat eredménye mind a pedagógus, mind a védőnő, mind a szociális segítő számára. Ha már a gyermekekkel való első találkozástól kezdve úgy alakítjuk a kapcsolatot, hogy abban a gyermek biztonságban érzi magát, akkor jó eséllyel nyílik meg nekünk egy számára nehezen megélt esemény, élmény kapcsán.

Amikor traumatizált gyermekkel beszélgetünk, nagyon fontos szem előtt tartanunk számos irányelvet:

- Traumatizált egyéneknek sokszor van “fedősztorijuk” (Van der Kolk, B., 2020, p.51.): egy történet, amiben a külvilág számára emészthető formában összefoglalják az átélt eseményeket, amivel “magyarázni” tudják akár saját viselkedésüket, tüneteiket. Ez a fedősztori nincs semmiféle kapcsolatban az élmény valós természetével. Az, hogy erről beszélnek, nem jelenti azt, hogy a trauma feldolgozásra került.
- Egy kötetlen beszélgetés öt érdeklő témákról, közös színezés vagy játék sokkal többet jelenthet a gyermeknek, mint gondoljuk. Sok időbe telhet, amíg kialakul az a bizalmi tér, amiben ezek a gyerekek meg tudnak nyílni, és nem cél, hogy ezt elérjük.
- Ha a gyermek megnyílni, információkat közölni kényszerül egy olyan közegben, ahol nem érzi magát biztonságban, a traumához társuló negatív érzelmek (szégyen, félelem, kétségbeesés) újra felszínre kerülhetnek. Kiemelten fontos és szem előtt tartandó, hogy elkerüljük a re-traumatizációt minden esetben, ha érintett gyerekekkel érintkezünk

III.3. Ha felnőtt (szülő, nagykorú testvér, nagyszülő, stb.) az áldozat

Az emberkereskedelem elleni küzdelemben dolgozó szakemberek gyakorlati tapasztalata az, hogy hazánkban egyre nagyobb számban találkozunk gyermek vagy fiatalkorú áldozattal, de lényegesen nagyobb arányban esnek áldozatul felnőttek az

emberkereskedelemnek. Az emberkereskedelem fontos ismérve ugyanakkor, hogy magas látencia jellemzi, látható méretei csak a jéghegy csúcsát jelentik és nem a valós helyzetről adnak képet. (ECPAT, 2021) Bármennyire is ismerjük a jelenséget, azt, amin az emberkereskedelem áldozatai keresztül mennek, biztosan nem ismerhetjük. Akkor sem, ha találkoztunk már emberkereskedelem áldozatával és akkor sem, ha rengeteget olvastunk már a témában. Minden ember másképp éli meg a vele történeteket, másként van jelen a saját élettörténetében, traumatikus élményében. Ezért a legalapvetőbb hozzáállás az elfogadó attitűd és az ítéletmentesség feltételezett emberkereskedelem áldozatával vagy traumát, kizsákmányolást elszenvedett emberrel való találkozásunk során.

Abban azonban egyértelműen biztosak lehetünk, hogy az emberkereskedelem különböző formái, így például a munka célú kizsákmányolás, a házi rabszolgaság és az ehhez minden esetben kapcsolódó kényszerítések, bántalmazások súlyos traumákat okoznak az áldozatoknak. A fizikai bántalmazásokon kívül szinte minden esetben pszichológiai és gazdasági bántalmazás is megvalósul és számtalanszor találkozunk a szeparálás jelenségével is (prostitúciós és szexuális célú kizsákmányolás esetében a szexuális erőszak is nagyon gyakori).

Fontos jellemzője az emberkereskedelem jelenségének, hogy a kizsákmányolt embereket nem engedik egyedül ügyeiket intézni, s azt sem, hogy kettesben maradjanak hivatalos szervek képviselőivel, ügyintézőkkel, hiszen ezekben az esetekben fennállhat a veszélye annak, hogy az áldozat beszél a helyzetéről. Ehhez javasoljuk tanulmányozni az Azonosító beszélgetés protokollja kísérővel megjelenő áldozatok esetén című Belügyminisztérium által kiadott szakmai anyagot¹⁶. Nagyon sok áldozatnál azonban ettől sem kell tartania az elkövetőknek, hiszen a rendszeres bántalmazások, a retorziótól való félelem és az, hogy az áldozatok nagy részének nincs áldozattudata, jelentős előnyt ad ezzel az elkövetőknek.

Mindezek ismeretében rendkívül fontos figyelni a különböző jelekre, hiszen nem biztos, hogy az áldozat segítségünkre tud lenni azzal, hogy egyértelműen kijelenti, hogy bajban van és segítségre szorul.

Az emberkereskedelem áldozatairól tudnunk kell, hogy

- traumát elszenvedett emberek,

¹⁶<https://emberkereskedelem.kormany.hu/admin/download/4/73/f2000/Azonos%C3%ADt%C3%B3%20besz%C3%A9lget%C3%A9s%20protokollja%20k%C3%ADs%C3%A9r%C5%91vel%20megjelen%C5%91%C3%A1ldozatok%20eset%C3%A9ben.pdf>

- általában rettegnek az elkövetőktől, akivel gyakran gazdasági függésben vannak,
- a félelem nagymértékben befolyásolja tetteiket, döntéseiket,
- sokszor előfordul, hogy elhatározzák, hogy megszöknek vagy segítséget kérnek, de a retorziótól való félelem következtében mégsem teszik meg. Ez sok esetben a feljelentés kapcsán is fennáll,
- az elszenvedett trauma következtében az áldozatok világképe megváltozik, nem bíznak az emberekben és a biztonságos világban sem, mindenkivel bizalmatlanul viselkednek, annak érdekében, hogy megvédjék önmagukat.
- Az áldozatot akár érzelmi szálak is fűzhetik az elkövetőhöz és sokszor büntudat is megjelenik az áldozatban és nagyon sokszor önmagát hibáztatja a vele történetért
- az áldozat a traumák miatt tompulttá, közömbössé válhat, egymásnak akár ellentmondó részletekről számolhat be, disszociatív elemeket mutathat,
- számolni kell az elkövető iránti lojalitással, szeretettel, ragaszkodással is, mely idealizálásig fokozódhat és a nyilvánvaló tények ellenére gátolja az áldozat adekvát helyzetértékelését
- sok esetben találkozhatunk látható sérülésekkel (zúzódások, vágásnyomok, égésnyomok stb.), kezeletlen fertőzések jeleivel, alultápláltsággal, testi fogyatékkal, ápolatlansággal, kimerültséggel, fáradtsággal,
- a ruházatra jellemző lehet a szegényes, elhanyagolt, piszkos ruha vagy olyan ruha, amely a kényszerített munkavégzéshez illő (prostitúcióra kényszerítés esetén),
- a személyes okmányok hiánya és az, hogy a feltételezett áldozat nem tudja a lakcímét vagy nem akarja megmondani sok esetben árulkodó lehet. Emellett, ha lakcíme folyamatosan változik vagy olyan lakáskörülmények között él, amely nem megfelelő lakhatás céljára.

III.3.1. Felnőttkorú áldozatok azonosítása és segítségének eljárásrendje

Az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet (továbbiakban: THB rendelet) meghatározza, hogy mely szolgáltatók tartoznak az áldozatazonosítás körébe. A jogszabály azonosítást végző szervként megjelöli az egészségügyi szolgáltatót, az egészségügyi államigazgatási szerveket, a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatókat (köztük a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ), a köznevelési intézményt, a rendőrséget, a foglalkoztatás-felügyeleti hatóságot, a konzuli tisztviselőt, az idegenrendészeti hatóságot, a menekültügyi hatóságot, az áldozatsegítő

szolgálatot, az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonot (a továbbiakban: OKIT), a pártfogó felügyelői szolgálatot és a jogi segítségnyújtó szolgálatot.¹⁷

A rendelet szerint a felnőttkorú személyek azonosítását egy azonosító beszélgetéssel szükséges kezdeni az áldozattá válás gyanújának felmerülésekor. A beszélgetés során az áldozat tájékoztatása mellett az elérhető segítő szolgáltatások igénybevételéről is informálja az azonosítást végző személy az áldozatot. Az azonosító beszélgetés során a THB rendelet 1. számú mellékletét szükséges kitölteni.

Amennyiben fennáll az áldozattá válás vélelme, kérni kell az áldozat írásos hozzájárulását az adatai felvételéhez és a megfelelő szolgáltató és hatóság felé történő továbbításához.

Amennyiben **az áldozat nem járul hozzá az adatainak felvételéhez**, akkor az azonosító személy

- jelzéssel élhet a Rendőrség irányába, ha feltételezhetően több kizsákmányolt személy érintett,
- jelzéssel élhet a foglalkoztatás-felügyelet felé, ha a rendelkezésre álló információk a munkáltató tisztességtelen gyakorlatára utal,
- biztosítja az áldozat számára az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) zöld számát,
- az EKAT rendszerben anonim statisztikai adatot szolgáltat.

Amennyiben az áldozat **hozzájárul** az áldozatazonosító adatlap felvételéhez az áldozat azonosítást végző személy/szolgáltató:

•

Az azonosítást végző szolgáltató rögzíti az adatokat az EKAT rendszerben.

- Felméri, hogy szüksége van-e az áldozatnak egészségügyi ellátásra. Amennyiben igen, akkor megszervezi az áldozat egészségügyi ellátását.
- Felméri, hogy az áldozat rendelkezik-e biztonságos lakhatással. Amennyiben IGEN, akkor jelzést küld a lakhely szerint illetékes család- és gyermekjóléti szolgálat felé. Amennyiben nincs biztonságos lakhatási lehetősége az áldozatnak, akkor az OKIT értesítésének kell megtörténnie. Az OKIT-on keresztül megtörténik az áldozat elhelyezése védett szállásra.
- Az áldozatsegítő szolgálat értesítése is elengedhetetlen az áldozat azonosítás során.

¹⁷ 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

- Amennyiben már a korai beszélgetés szakaszában az áldozat nyitott a vallomását megtenni az áldozattá válásának körülményeiről, akkor a Rendőrség értesítése is történjen meg!¹⁸

IV. Gyakorlati tapasztalatok a munka célú és prostitúciós/szexuális célú kizsákmányolás esetében mutatkozó jelek tekintetében

IV.1. Munkacélú kizsákmányolás

A pedagógusok, óvodai és iskolai szociális segítők és a védőnők úgy azonosíthatják be a munkacélú kizsákmányolás áldozatait legkönnyebben, ha a beszélgetés közben az alábbi jellemzőkre figyelnek:

- leggyakrabban mezőgazdaságban, építőiparban, szórakoztató iparban dolgoznak a munka célú kizsákmányolás áldozatai,
- csoportban, nem feltétlenül családtagokkal, idegennel, idegenekkel élnek,
- a védőnő azt tapasztalhatja, hogy nem működnek együtt az otthoni látogatás kapcsán, minden esetben kifogásokat keresnek,
- a szülő, vagy szülők munkahelyén élnek és nem is hagyhatják el azt,
- a család lakhatási céljának nem megfelelő épületrészben, garázsban élnek, a gyermekek nem tudnak magukhoz osztálytársakat hívni és a családlátogatásokat is próbálják elkerülni, költözésre, vagy egyéb okokra hivatkozva,
- a szülők egyáltalán nem jelennek meg a szülői értekezleten, fogadó órán, az iskola által rendezett családi rendezvényeken és semmilyen módon nem tartják a kapcsolatot az iskolával, nem reagálnak az iskolai történésekre,
- a várandós nő távol marad a terhesgondozástól, a várandósága elhanyagolt,
- szociális problémák is láthatók, elhanyagolt, szegényes, akár az évszaknak nem megfelelő ruházat a gyermekén,
- a gyermekek gyakran sietnek haza az iskolából, kerülik a négy szemközti beszélgetéseket, érezhetően valamit titkolnak vagy ellentmondásokba keverednek.

¹⁸ https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/5/fc/d2000/Elj%C3%A1r%C3%A1srend-1_magyar%20%C3%A9s%20EGT%20%C3%81P%20nagykor%C3%BA%20%C3%A1ldozatok.pdf

IV.2. Szexuális kizsákmányolás

- kirívó ruházat, fáradtság, álmoság, ha rákérdezzük a munkájára, akkor általában azt a választ kapjuk, hogy bárban dolgozik pultosként, masször vagy több műszakos munkarendben dolgozik,
- jellemző az alacsony iskolai végzettség,
- gyakran kérnek terhesség megszakítást, melynek során a korábbi jeleket megismerve, kezdeményezhetünk segítő beszélgetést családvédelmi védőnőként. Fontos ilyenkor hosszabban beszélgetnünk és lehetőséget adnunk arra, hogy beszéljen a problémáról. Fontos megtudnunk, hogy hol dolgozik, milyen a gyermeke apjához fűződő kapcsolata, melyek azok az akadályozó tényezők, melyek miatt a terhesség megszakítás mellett döntött, hányan laknak egy helyen, vállalt-e munkát az elmúlt időben külföldön, várja-e kint valaki (ez azért is fontos, mert az áldozatok jelentős része egyedül nem mozoghat, nem intézhet ügyeket)
- terhesgondozásról való távolmaradás
- újszülöttek védőnői látogatása során figyelni lehet a családi viszonyokra, ha a látogatáskor mindenki otthon van napközben, munkaidőben. Az már önmagában nagyon erős jelzés, ha a védőnőt nem akarják beengedni vagy folyamatosan kibúvót keresnek a találkozás otthonukban történő elkerülése érdekében. Az anya prostitúciós célú kizsákmányolása kapcsán elsősorban az elhanyagolást lehet észrevenni, hiszen, ha dolgoznia kell, akkor nem tud időt szánni a gyermekére. Az is beszédes lehet, ha a gyermek az apai nagymamával van vagy más rokonokkal és az anya esetleg külföldön vállal munkát a szülés után nem sokkal.
- az anya szexuális kizsákmányolása esetében sokszor találkozunk azzal, hogy a nagyobb gyermeket ér szexuális abúzus az elkövető részéről,
- középiskolás korban koraérett magatartás,
- droghasználat,
- szégyenérzet,
- iskolai teljesítmény hirtelen hanyatlása, koncentrálás és tanulási nehézségek,
- öngyilkossági gondolatok, kísérletek,
- nagyon fontos és kiemelten kell odafigyelni az iskolákban és óvodákban a szakellátásból érkező gyermekekre és fiatalokra, akik sokszor a családjukban traumákat átélt gyermekek. Sokszor szélsőséges viselkedés jellemző rájuk. Az agresszivitás és a teljes visszahúzódás is jellemezheti a viselkedésüket. Sok esetben

válhatnak bántalmazóvá az őket ért traumák következtében, de ugyanúgy jellemző lehet rájuk, hogy áldozattá válnak.

- bizonyos esetekben a kortárs bántalmazások mögött is állhat szexuális célú kizsákmányolás kiváltó okként,
- a fiataloknál előfordulhat, hogy méhmagzatot károsító magatartást folytatnak annak érdekében, hogy a szexuális, prostitúciós kizsákmányolás következtében történő várandóságot megszakítsák,
- az iskolai védőnők különösen fontos szerepet töltenek be a nem kívánt terhességek felismerésében és annak a megakadályozásában, hogy ezeknek a várandóságoknak a megszakítását nem biztonságos körülmények között, hanem önmaguk vagy veszélyes módszerek segítségével végezzék el a fiatalok.

Fontos szem előtt tartanunk, hogy minden egyes emberkereskedelmi eset mögött emberi sorsok húzódnak meg és az esetleges ítéletalkotás helyett ismerjük meg ezeket az élettörténeteket, ismerjük meg, hogy mi történik ezekkel az emberekkel, hogyan válhatnak áldozatokká, mi történik velük az elszenvedett traumák következtében, melyek azok a tényezők melyek benn tartják, tarthatják őket a bántalmazó és kizsákmányoló alá-fölé rendeltségi viszonyban.

V. A család- és gyermekjóléti szolgálatok, valamint a család- és gyermekjóléti központok szerepe az emberkereskedelem elleni küzdelemben

Az egyének, családok és gyermekek problémáinak időben történő felismerése és azok gyors enyhítése, megoldása érdekében az állam a szociális, a család- és gyermekjóléti ellátórendszerébe helyezte az észlelő- és jelzőrendszer működtetését. Ez az észlelő- és jelzőrendszer ágazatok, intézmények, különböző szakemberek és magánszemélyek, civil szervezetek közötti együttműködés, melynek célja a problémák, veszélyeztető tényezők, krízishelyzetek észlelése és felismerése és jelzése az erre a célra kijelölt professzionális szolgáltató fele. Ezen felül folyamatos információáramlás biztosítása az egyének és családok problémáinak mielőbbi megoldása, a krízishelyzet következményeinek enyhítése, és az állapotromlás megelőzése érdekében.

Ennek megfelelően az emberkereskedelem elleni küzdelem tekintetében a család- és gyermekjóléti szolgálatoknak és központoknak az alábbi tevékenységeket kell ellátnia:

- a probléma észlelése, a probléma felismerése,
- a jelzés fogadása,
- kapcsolatfelvétel a veszélyeztetett személlyel/személyekkel, azonosító beszélgetés lefolytatása, az EKAT rendszerbe történő adatbevitel,
- kapcsolatfelvétel azon segítő szervezetekkel, szolgáltatókkal, hatóságokkal, akik a probléma megszüntetésében, kezelésében és a kár enyhítésében részt tudnak venni,
- az segítő szakemberek munkájának összehangolása, az együttműködés elősegítése, az információáramoltatás könnyítése,
- az emberkereskedelem jellemzőinek ismertetése, a jelzőrendszeri tagok, szakemberek tudásának bővítése, illetve érzékenyítése a témával kapcsolatban.

A felsorolt tevékenységből látszik, hogy míg a gyakorlatban általában a jelzőrendszeri tagok jelzik a gyermekjóléti szolgáltatók felé a veszélyeztetettséget, az emberkeresdelem áldozatain esetén maga a szolgáltató is észlelő lehet és az észlelőnek az azonosító beszélgetés és annak EKAT-ban való rögzítése is feladata.

V.1. A jelzőrendszer működéséről

Az emberkereskedelem megelőzésében és az emberkereskedelem áldozatainak megsegítése, korai beavatkozás érdekében fontos szerepet töltenek be az észlelő- és jelzőrendszer tagjai. Amikor észlelő- és jelzőrendszeréről beszélünk, a gyermekek és a gyermekvédelem jut eszébe mindenkinek. Azonban az emberkereskedelem áldozatai gyakran nem gyermekek, hanem felnőttkorúak. Egyetlen bajba jutott ember mellett sem mehetünk el problémaészlelés után, segítségnyújtás nélkül. Ez valamennyi segítő szakmában dolgozó szakember feladata és felelőssége. Az észlelő- és jelzőrendszer működését több jogszabály és protokoll szabályozza, szinte valamennyi szakmacsoport számára. Jelzőrendszer működtetése, a legnagyobb területet és legszélesebb körben összefogó szakmacsoportokat mozgató család- és gyermekjóléti szolgálat/központ feladata. A család- és gyermekjóléti szolgálat egy szociális és gyermekvédelmi területet átfogó és mozgató intézmény, mely szinte valamennyi olyan szolgáltatóval rendszeres és folyamatos együttműködésben van, akik az emberkereskedelem áldozatait segíthetik, vagy ügyükben eljárhatnak. Fontos, hogy az észlelő- és jelzőrendszeri tagok ne csak a veszélyeztetett gyermekek esetében tegyék meg a jelzésüket, hanem olyan nagykorú személyek védelmében is, akik kiszolgáltatottak, bűncselekmény áldozatává váltak. A jelzés megtételének szükségességét és kötelező mivoltját több hatályos jogszabály szabályozza. Ezek közül a legjelentősebb jogszabály az **Gyvt. 17. §-a** határozza meg azokat a

szolgáltatókat, intézményeket, melyek a gyermekvédelmi rendszer észlelő- és jelzőrendszeréhez tartoznak. E szolgáltatók feladatukat úgy látják el, hogy elősegítik a gyermek családjában történő nevelkedését, kiszűrik és megelőzik a gyermek veszélyeztetettségét, azonban annak fennállása esetében tesznek írásban jelzést a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében. E szolgáltatók körébe tartoznak, vagyis a jelzőrendszer tagjai a következő intézmények:

- a) az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen **a védőnői szolgálat**, a háziorvos, a házi gyermekorvos,
- b) a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók,
- c) **a köznevelési intézmények** és a szakképző intézmények,
- d) **a rendőrség**,
- e) az ügyészség,
- f) a bíróság,
- g) a pártfogó felügyelői szolgálat,
- h) **az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek**,
- i) a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- j) az egyesületek, az alapítványok és az egyházi jogi személyek,
- k) a foglalkoztatás-felügyeleti hatóság,
- l) a javítóintézet,
- m) a gyermekjogi képviselő,
- n) a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal,
- o) az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv,
- p) a települési önkormányzat jegyzője,
- q) a büntetés-végrehajtási intézet,
- r) a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők.

A fent felsorolt intézmények és személyek kötelesek

a) jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatónál,

b) hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

Jelzéssel és hatósági eljárás kezdeményezésével bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet.

A Gyvt. mellett a jelzési kötelezettségre hívja fel a figyelmet a főként nagykorúak és a családok szociális ellátását szabályzó Szoc. tv. 64. §. (2) bekezdése is.

Az Szt. alapján a jelzőrendszer tagjai:

- jegyző,
- a járási hivatal,
- a szociális, egészségügyi szolgáltató, intézmény, valamint
- a pártfogói felügyelői és a jogi segítségnyújtói szolgálat jelzi,
- az egyesületek, az alapítványok, a vallási közösségek és a magánszemélyek.

A jogszabály kimondja, hogy **a családok segítése érdekében a veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő- és jelzőrendszert kell működtetni a szociális ágazatban.** A jelzés megküldését követően a kapott jelzés alapján a családsegítést nyújtó szolgáltató intézmény feltérképezi az ellátási területen élő szociális és mentálhigiénés problémákkal küzdő családok, személyek körét, és személyesen felkeresve tájékoztatást ad az elérhető szolgáltatásokról, jogokról.

V.1.1. A jelzés célja és fontossága

A jelzéssel felhívjuk azon szakemberek figyelmét a jelen lévő problémára, a megelőző, vagy korrekciós intézkedések megtételére, akiknek erre kompetenciájuk, professzionális tudásuk és képességük van.

A jelzéssel olyan **prevenációs intézkedéseket** generálhatunk, melyek célja, hogy mérsékelje a személyt érő káros hatásokat, súlyos esetben a bántalmazást, krízishelyzet kialakulását, az esetleges kizsákmányolást. A prevenációs tevékenység további célja lehet, hogy olyan képességeket fejlesszünk a kisebb érdekérvényesítő képességgel rendelkező személyekben, melyek hatékonyan lehetővé teszik, hogy ne váljanak az emberkereskedelem, vagy bármely más bűncselekmény áldozatává.

A **korrekciós beavatkozásokkal** segíteni és erősíteni kell az egyént, a családot abban, hogy alkalmas legyen a krízishelyzet megoldására, képes legyen hatékony és megfelelő segítséget kérni a problémájuk megoldása érdekében, tájékoztatni kell az őket érintő jogokról, az elérhető átmeneti és tartós szolgáltatásokról, igénybe vehető juttatásokról.

Az emberkereskedelem áldozatainak kiszűrése nem egyszerű feladat. Az észlelő- és jelzőrendszeri tagoknak ahhoz, hogy jelzést tudjanak tenni, fel kell ismerniük az áldozati minőséget, észre kell venniük azokat a jeleket, melyek arra utalnak, hogy a nagykorú, vagy

kiskorú személy veszélyben van. Sokszor csak a gyanú érlelődik az észlelő- és jelzőrendszeri tagokban. Ahogyan azt már az ombudsman 2011-es és 2018 vizsgálatai rámutattak, a gyermekjólét és gyermekvédelem intézményei gyanú esetén nem teszik meg a gyermek védelme érdekében szükséges intézkedéseket, nem élnek jelzéssel. (AJBH – 2031/2011, AJBH-1485/2018). Ezen a tényen szükséges változást elérni!

Fontos megjegyezni, hogy nem kell egyetlen jelzőrendszeri tagnak sem bizonyítani a fennálló veszélyeztetettséget. Nem kell bizonyítani a bűncselekmény fennállását. Már a gyanú esetében is szükséges a jelzés megtétele, felvállalása.

A jelzést követően nem ér véget az észlelő- és jelzőrendszeri tagok közreműködése a probléma megoldásában. A jelzés a problémamegoldás első lépcsőfoka. Azonban a problémafeloldásban nem kell egyedül lenniük. A cél, hogy a gyermek veszélyeztetettsége minél hamarabb megszűnjön, felnőttkorú áldozat esetén pedig minél hamarabb biztonságba kerüljön és megkezdődjön a rehabilitációja. A Gyvt. 135–136 § /A. értelmében a jelzőrendszeri tagoknak engedélyezett az adatkezelést, és annak megfelelően a hatóságnak való továbbítás is. (ld. még Gyermekbántalmazás módszertani útmutató, 17. o.) Éppen ezért a család- és gyermekvédelemben közreműködő szolgáltatók/intézmények a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek együttműködni, az információkat kölcsönösen megosztani egymással, mindezt úgy, hogy a titoktartás szabályait betartsák.

A titoktartás szabályait valamennyi szakterület a saját működését szabályzó jogszabályokban meghatározta. Ezek közül kiemelnénk két szakmacsoportot, akiknek e szakmai anyag is készül.

A pedagógusok adatkezelését a **nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Köznev. tv.) 42. §-a határozza meg. Ebben került megfogalmazásra, hogy** a pedagógust, a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottat, továbbá azt, aki közreműködik a gyermek, tanuló felügyeletének az ellátásában, hivatásánál fogva harmadik személyekkel szemben titoktartási kötelezettség terheli a gyermekkel, a tanulóval és családjával kapcsolatos minden olyan tény, adatot, információt illetően, amelyről a gyermekkel, tanulóval, szülővel való kapcsolattartás során szerzett tudomást. Azonban a titoktartási kötelezettség nem terjed ki a nevelőtestület tagjainak egymás közti, valamint a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival történő, a tanuló fejlődésével összefüggő megbeszélésre. A jogszabály kitér arra is, hogy a nevelési-oktatási intézmény vezetője **köteles** a gyermekek védelméről és a Gyvt. 17. § (2) bekezdésében foglaltak szerint eljárni, abban az esetben, **ha olyan információk birtokába jut, mely a gyermek, vagy családja**

veszélyeztetettségét feltételezi. Ebben a helyzetben az adattovábbításhoz az érintett, valamint annak törvényes képviselőjének beleegyezése nem szükséges.

Az egészségügyi szolgáltatók azok, akik gyakran találkozhatnak az emberkereskedelem valamely szegmensének áldozatával. A védőnőknek, a felnőtt háziorvosoknak és a járó- és fekvőbeteg ellátó szolgáltatóknak (kiemelten az Sürgősségi Betegellátó Osztály szakembereinek) egyaránt fel kell ismerniük azokat a jeleket, tüneteket, melyek arra engednek következtetni, hogy a kiskorú, vagy nagykorú személy áldozat. A felismerést cselekvésnek kell követnie. Ennek első lépése a jelzés megküldése az illetékes hatóságok felé. Az egészségügyi szolgáltatók jogszabályában is pontosan fogalmazzák meg a szükséges teendőket ezzel kapcsolatban. Gyermekes esetében az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eütv.) 42. § -a rendelkezése szerint az egészségügyi alapellátás és szakellátás területén működő egészségügyi szolgáltatók feladataik ellátása során kiemelt figyelmet fordítanak a gyermekek egészségét veszélyeztető tényezők megelőzésére, felismerésére és megszüntetésére, amelynek során a Gyvt. § (1a) bekezdésében és 17. § (2)-(3a) bekezdésében foglalt alkalmazásával járnak el. Azaz, ha veszélyeztető körülmény tapasztalnak a vizsgálat során, megteszik az illetékes hatóságok és a család- és gyermekjóléti szolgálat fele a jelzésüket.

Nagykorú személyek esetében pedig *az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény* 24. §- a rendelkezik, miszerint az első ízben történő orvosi ellátáskor, ha az érintett 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedett és a sérülés feltehetően bűncselekmény következménye, a kezelőorvos a rendőrségnek haladéktalanul bejelenti az érintett személyazonosító adatait.

A kiskorú érintett első ízben történő egészségügyi ellátásakor – Gyvt. 17. §-ára is tekintettel - az ellátást végző egészségügyi szolgáltató orvosa köteles az egészségügyi szolgáltató telephelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot haladéktalanul értesíteni, ha

a) feltételezhető, hogy a gyermek sérülése vagy betegsége bántalmazás, illetve elhanyagolás következménye,

b) a gyermek egészségügyi ellátása során bántalmazására, elhanyagolására utaló körülményekről szerez tudomást.

A fenti esetekben a jogszabály arról is rendelkezik, hogy az adattovábbításhoz az érintett, illetve az adattal kapcsolatosan egyébként rendelkezésre jogosult beleegyezése nem szükséges.

V.1.2. A jelzés útja, a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ elsődleges szerepe

Az észlelő- és jelzőrendszeri tag a probléma felismerést követően azonnal megteszi írásos jelzését az áldozat lakhelye szerint illetékes hatóságok irányába. Ez elsősorban a rendőrséget, kiskorú esetében ezzel párhuzamosan a gyámhatóságot jelenti. Jelzést szükséges tenni az áldozat lakhelyén illetékes család- és gyermekjóléti szolgálat irányába is. Emberkereskedelmi áldozatok azonosítása során fontos a jelzések címzettjeként a területileg illetékes áldozatsegítő szolgálatokat, mint elsődleges jelzőrendszeri koordinátorokat is értesíteni, amely az **EKAT rendszerben történő elektronikus rögzítésével** történik meg. Az azonosító beszélgetésbe bevont személy pillanatnyi tartózkodási helye szerint illetékes, áldozatsegítő szolgálatként eljáró megyei (fővárosi) kormányhivatalt értesíti az EKAT rendszer.

Amennyiben az észlelő- és jelzőrendszeri tag személyes kapcsolatba tud lépni az áldozattal, akkor kísérletet szükséges tenni arra, hogy az áldozat maga keresse fel a rendőrséget, vagy az áldozatsegítő szolgálatot, ahol abban nyújtanak segítséget számára, hogy mielőbb gyakorlati segítséget kapjon a veszélyhelyzet elhárításához, a rendőrségi feljelentés megtételéhez és a biztonságos környezetbe jutásához (pl.: védett házba költözés).

A rendőrség, a gyámhatóság, a család- és gyermekjóléti szolgálat, az áldozatsegítő szolgálat csak azokkal az információkkal tud dolgozni, krízishelyzeteket kezelni, amelyeket kap a jelzőrendszeri tagoktól. Ezért fontos a jelzés haladéktalan megtétele, a probléma pontos, valóságnak megfelelő, tárgyilagos megfogalmazása, leírása.

A család- és gyermekjóléti szolgálathoz beérkezett jelzést követően a szolgálat munkatársa haladéktalanul felkeresi a jelzett személyt, megállapítja a jelzésben szereplő probléma, krízis meglétét, amennyiben kapcsolatba tud lépni a jelzett személlyel, akkor tájékoztatja őt a jogairól, lehetőségeiről. A családsegítő megerősíti az áldozatot abban, hogy kérjen segítséget, amennyiben szükséges tovább delegálja/kíséri az áldozatsegítő szolgálathoz, a rendőrséghez további intézkedések megtétele miatt. Amennyiben a segítségnyújtás nem tud megvalósulni egyéb körülmények, vagy kompetenciahiány miatt (pl.: nem lehetett kapcsolatot felvenni az áldozattal, megerősödik a bűncselekmény gyanúja), abban az esetben a szolgálat jelzést tesz az illetékes hatóság irányába (pl.: rendőrség), további intézkedést kérve az áldozat segítése érdekében.

A családsegítő fel tudja venni a kapcsolatot az OKIT-tal, delegálni tudja az áldozatot az OKIT szolgáltatásaiban (menekítés, védett házba elhelyezés).

A jelzés utáni eseményekről (pl.: kapcsolatfelvétel a jelzett személlyel) a család- és gyermekjóléti szolgálat munkatársa írásban visszajelez a jelzőrendszeri tagnak, ezzel is erősítve a kölcsönös kommunikációt és együttműködést.

V.2. Esetmegbeszélés, esetkonferencia összehívása: a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ feladata

Az áldozatok segítése során nagyon fontos a kölcsönös információnyújtás az ügyben szereplő jelzőrendszeri tagok és a hatóságok között, továbbá a nyílt és együttműködő, kölcsönös kommunikáció és az áldozat segítése körül megfogalmazott feladatok megosztása és hatékony, közös kivitelezése. Az emberkereskedelem áldozatát csak szoros együttműködésben, egymással összehangolt munkával lehet azonosítani és megsegíteni a jelzés megtételétől kezdve az áldozat biztonságos környezetbe helyezéséig.

A család- és gyermekjóléti szolgálat a jelzés tartalmát kötelezően kivizsgálja a jelzett problémát és megtörténhet, hogy **esetmegbeszélést, vagy esetleg esetkonferenciát** (amennyiben meg tud jelenni az érintett személy is) **hív össze** annak érdekében, hogy minden olyan szakemberrel, aki a gyermekkel, áldozattal kapcsolatban van, találkozhasson, információt gyűjtsön, és cselekvési tervet dolgozzon ki. Ezeknek a szakembereknek a feladata, hogy segítse az emberkereskedelem áldozatait a felismerésben és a feltárásában és a legmegfelelőbb segítséghez jutásban. Az esetmegbeszéléseken tehát a jelzőrendszer valamennyi tagja jelen van, aki az érintett gyermekkel, fiatallal, családdal kapcsolatban van:

- család- és gyermekjóléti szolgálat családsegítője,
- pedagógus, óvodapedagógus
- védőnő,
- rendőr, nyomozó, családi összekötő tiszt, a rendőrség áldozatvédelmi munkatársa, helyi körzeti megbízott,
- pszichológus,
- gyermek/felnőtt háziorvos, szükség esetén kórházi szociális munkás
- az áldozatsegítő szolgálat munkatársa stb.

Céljuk, hogy közösen építsék fel a segítő folyamatot. Az esetmegbeszélést az esetgazda, azaz a szolgálat családsegítője, vagy a központ esetmenedzsere hívja össze, szervezi meg. Írásos meghívót küld az érintett szakembereknek. Az esetismertetést követően a szakembereknek a következőket szükséges megbeszélniük:

- mely szakember, milyen kompetenciákkal rendelkezik az általa nyújtott szolgáltatás keretében,
- ki hogyan tudja leghatékonyabban segíteni a krízishelyzetben lévő személyt/személyeket, a problémájuk megoldása érdekében,
- mi lesz a segítségnyújtás menetrendje, határidők megállapítása,
- milyen módon történik a szakemberek egymás közötti tájékoztatása.

A folyamatnak része lehet, hogy a család- és gyermekjóléti szolgálat munkatársa és a gyermek életkorának indokoltsága alapján a védőnővel, vagy óvodapedagógussal, pedagógussal együtt mennek ki családlátogatásra és ott ismerkednek meg a körülményekkel és a család által elmondottakkal. A családlátogatás során megfigyelt jelek segítenek abban is, hogy merre vihetik tovább a folyamatot a segítő szakemberek.

Amennyiben a helyzet megkívánja – a jelzett személy biztonsága megkérdőjeleződik - a családsegítő azonnal felveszi a kapcsolatot a rendőrséggel.

Amennyiben a családsegítőnek alkalma van rá a megfelelő tájékoztatást követően kísérelje el a jelzett személyt az áldozatsegítő szolgálathoz, ahol jogi, pszichés és szükség esetén anyagi segítséget tud a kliens igénybe venni.

Amennyiben szükséges elhelyezés a család számára, akkor családsegítő vegye fel a kapcsolatot az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálattal (OKIT).

V.3. Szakmai ajánlás az család- és gyermekjóléti szolgálat/központ emberkereskedelem elleni küzdelem eljárásrendjéhez

V.3.1. Kiket vonjunk be a folyamatba?

Ahogy korábban megfogalmazásra került, az első lépés minden esetben az, hogy az észlelést követően a jelzés megtételével elindul az áldozat segítésének a folyamata. A jelzésre kötelezettek rendszere, akár gyermek, akár nagykorú áldozatokról van szó, egy az egyben a Gyvt.-ben és a Szoc. tv.-ben meghatározott jelzőrendszeri tagokat jelenti, melyeket korábban, a Jelzőrendszer működéséről c. fejezetben már mi is felsoroltunk.

A jelzésnek, attól függően, hogy gyermek vagy felnőttkorú-e az áldozat, különböző intézményekhez kell beérkeznie. Gyermek, vagyis 18 éves kor alattiak esetén a rendőrséget, és a gyermekjóléti szolgálatot (ld. Gyvt. 17.§.) kell értesíteni, felnőttkorú áldozatok esetén pedig **a rendőrséget és a területileg illetékes áldozatsegítő szolgálatot.** (Ld.

Áldozatazonosítási rendelet 2. § (2) bekezdés). Ezutóbbit mindig az országosan egységesen működtetett webalapú rendszeren (a továbbiakban: EKAT Rendszer) keresztül kell megtenni.

Ha az áldozat különböző okok miatt nem képes (pl: zsarolják, akár traumás kötődéssel kapcsolódik az elkövetőhöz, vele bármilyen függő viszonyban van, fogva tartják stb.) magától jelentkezni az illetékes hatóságoknál, akkor a jelzőrendszernek kell lépnie. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyekben kiemelt jelentősége van a gyorsaságnak. Hiszen, ha az elkövető időt és teret kap, könnyedén „el tudja tüntetni” a nyomait. Így is van arra esély, hogy az elkövető olyan félelmet kelt az áldozatban, hogy nem mer vallomást tenni, ugyanakkor meg kell teremteni a lehetőséget arra, hogy a rendelkezésre álló támogató eszközökkel megerősítést nyerjen ehhez a lépéshez. A családsegítők és a szociális segítők gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy az áldozatok nagyobb mértékben hajlandóak és képesek együttműködni a hatóságokkal, ha kikerülnek az elkövetők elnyomó környezetéből. Ezért van tehát szükség arra, hogy azonnali intézkedésre kerüljön sor, melyhez a rendőrség segítségét vesszük igénybe. Az áldozatsegítő szolgálatoknál jelenleg is meglévő eszközök pedig arra megfelelőek, hogy ha kiemelésre kerül az áldozat, akkor hatékony és kézzelfogható segítséget nyújthatnak számára a megerősödésben, illetve abban, hogy a teljes eljárás során tudják képviselni a sértetti érdekeiket.

Gyermekek esetében már létezik 2020 óta egy azonnali rendőrségi eszköz az emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált fiatakorúak megsegítése érdekében, ez a már korábban említett **általános védelmi intézkedés**.

A felnőtt áldozatok tekintetében nagy a szerepe az áldozatsegítő szolgálatoknak a segítői folyamatban. Ha jelzés érkezik arról a rendőrség irányába, hogy felmerül az emberkereskedelem alapos gyanúja, úgy célszerű olyan módon megjelenni a helyszínen, hogy a rendőrök kíséretében az **áldozatsegítő szolgálat** munkatársai is kimennek, akik a szükséges nyilatkozatok, vallomások felvételét követően a *feltételezett* áldozat biztonságos körülmények közé történő elhelyezésének közvetítéséről gondoskodnak.

Fontos feladata a segítő szakembernek, hogy az emberkereskedelem áldozatát mielőbb biztonságos környezetbe helyezze el. Éppen ezért az **OKIT** telefonszámán kérhetünk ügyfelünk számára segítséget. Az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat a nap 24 órájában elérhető a 06-80-20-55-20-as telefonszámon. Az áldozat adatainak, elérhetőségének és problémájának felvázolását követően az OKIT munkatársa a kliensünkkel veszi fel a kapcsolatot és a továbbiakban már vele kommunikál.

Az áldozatok eljutása, eljuttatása a krízisellátást biztosító intézményekbe korábban jelentős logisztikai problémákat okozott. E hiányosságra reagálva – a 2020-2023 közötti

emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia célkitűzése alapján – 2021-ben támogatásban részesült a Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány és a Baptista Szeretetszolgálat 2-2 db menekítőautó beszerzése érdekében. (A többletforrás az üzemben tartást és a kapcsolódó személyi jellegű ráfordításokat is fedezi.) Az autókat kizárólag emberkereskedelem áldozatainak menekítésére és szállítására lehet használni és az OKIT-on keresztül lehet a szolgáltatás igénybe vételét kezdeményezni.

A gyakorlatban a szociális szakemberek azt tapasztalják, hogy az észlelő- és jelzőrendszeri tagok csak egy szűkebb körének van lehetősége közvetlen kapcsolatba kerülni az emberkereskedelem feltételezett áldozataival. Munkavégzésük során leginkább a család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok munkatársai, a védőnők, az egészségügyi dolgozók, illetve a köznevelésben dolgozók kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy emberkereskedelem áldozataival találkozhatnak. A család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok munkatársai, a védőnők elsősorban a terepen végzett családlátogatások során találkozhatnak az áldozatokkal, illetve az emberkereskedelmi bűncselekmény elkövetésének gyanújával. A gyanú kifejezésnek nagy jelentősége van, hiszen az a legritkább, hogy maga az áldozat számára közvetlenül lehetőség nyíljon arra, hogy az elkövetők jelenléte nélkül beszéljen a szakemberekkel. Itt megjegyzendő, hogy már az is egy jel lehet, hogy a szakemberek mindig csak mások jelenlétében tudnak találkozni, beszélni az érintettel, azt is úgy, hogy nem is feltétlenül a feltételezett áldozat válaszol a kérdésekre, hanem a körülötte lévők, vagy úgy válaszol csak, hogy előtte, közben végig a többi jelen lévő személy helyeslését, reakcióját várja, figyel.

Másik tipikus esetre, és ez kifejezetten a munka célú kizsákmányolás, jellemző példa, hogy a terepen dolgozó szakemberek azzal szembesülnek, hogy a meglátogatott családnál olyan ember vagy emberek dolgoznak, akik nem kapcsolódnak a családhoz, és láthatóan nem szakmunkások, hanem – ahogy a tapasztalat mutatja – idős, rossz egészségi állapotú, esetleg szenvedélybeteg emberek. A velük történő közvetlen kapcsolatfelvétel a legtöbb esetben lehetetlen, ezzel kapcsolatban elhárító, elutasító szokott lenni azok viselkedése, akiknél a feltételezett áldozat tartózkodik. Pontosan az ilyen esetekben szükséges **a szakemberek közti információcsere**, illetve a jelzés haladéktalan megtétele. Ugyanakkor természetesen tartózkodni kell az esetlegesen elhamarkodott lépésektől, az összes körülményt figyelembe véve lehet csak a jelzést megtenni.

Az **egészségügyi dolgozók** (védőnők, Sürgősségi Betegellátó Osztály munkatársai, gyermek és felnőtt házi orvosok) is találkozhatnak munkavégzésük során az emberkereskedelem áldozataival, felnőtt- és gyermekkorúakkal egyaránt. Az ő esetükben

nehezítő körülmény az áldozatok felismerését, az áldozati státusz azonosítását illetően, hogy kizárólag az egészségügyi intézményben, valamely betegség vagy sérülés ellátása során találkozhatnak áldozatokkal, és így egy kiragadott „képből” kell kialakítaniuk a jelzésüket/bejelentésüket. Természetesen vannak olyan körülmények, melyek eléggé valószínűsítik az emberkereskedelem gyanúját. Például prostitúcióra kényszerített, és egyben a személyi szabadságukban korlátozott nők esetében fordulhat elő az, hogy valamilyen sérülésük vagy nem kívánt terhességük (esetleg a kettő együtt) miatt jutnak el egy egészségügyi intézménybe. Jellemző az ő esetükben, hogy nem egyedül, hanem szoros kíséret mellett érkeznek meg a háziorvoshoz/kórházba. A vizsgálatok elvégzése jelenti azt a helyzetet, amikor egyrészt a sérülések, sebesülések beazonosításával már feltételezhetővé válik valamilyen bűncselekmény elkövetése, illetve ez az a helyzet, ahol az áldozatot az egészségügyi dolgozó „beszéltheti”. Ahol elérhető **kórházi szociális munkás** az egészségügyi intézményben, ott érdemes őt is bevonni a segítő folyamatba.

Köznevelési intézmények esetében sokkal közvetettebb módon kerülhet sor az emberkereskedelemmel való találkozásra. A **köznevelésben dolgozók** elsődlegesen a gyermekekkel foglalkozva juthatnak el a potenciális áldozatokhoz. A szociális szakemberek munkájuk során gyakran megtapasztalják, hogy a fiatalok, különösen a lányok, fokozottan ki vannak téve a prostitúció veszélyeinek. Azt is gyakran tapasztalják, hogy a köznevelési intézmények közvetlen közelében is „vadásznak” a lehetséges áldozatokra a bűnszervezetek tagjai, éppen ezért megfelelő érzékenyítéssel, oktatással kell felkészíteni a fiatalokat ezen veszélyek felismerésére. Azt is megtapasztalják a szakemberek, hogy az emberkereskedelem áldozatává válásához gyakran vezet az, ha egy fiatalok egy felnőttel lép párkapcsolatba. Önmagában ez nyilván nem jelenti azt, hogy bűncselekmény lehetősége merült fel, de vannak arra utaló körülmények, amelyek aggasztóak lehetnek (pl.: a megismerkedés körülményei online felületen történt, folyamatosan drága ajándékokat kap a fiatal, folyamatosan ellenőrzés alatt tartják). Egy jó tanár-diák kapcsolatban lehetőség nyílik arra, hogy a pedagógus az aggályait megbeszélje a gyermekkel, illetve a családdal, továbbá kiemelkedően fontos az **óvodai és iskolai szociális segítő bevonása**, a gyermekjóléti szolgálatok és központok irányába történő jelzés megtétele.

Nem csupán gyermekek esetében merülhet fel a köznevelési intézmények jelentősége az áldozatok azonosítását illetően. Ha a szülők és az intézmény közötti együttműködés nem megfelelő, és a szülő részéről nincs kommunikáció, jelzés mehet arról, hogy a család életében gondok vannak. Emberkereskedelemre, illetve a személyi szabadság korlátozottságára, kapcsolati erőszakra utalhat az, hogy a szülő nem csupán nem tartja a kapcsolatot a

köznevelési intézménnyel, vagy csupán reggel beviszi a gyermeket, a nevelési nap végén pedig elviszi onnan. Ha a nevelő/pedagógus beszélni szeretne vele, akkor arra sem hajlandó, vagy csak nagyon röviden, kérdésekre kitérő választ adva, továbbá minden alkalommal arra hivatkozva, hogy késésben van, sietnie kell. Ez gyermekvédelmi jelzés megtételére mindenképpen indokolt helyzet, de a szakemberekkel történ egyeztetést követően további lépések, bejelentések megtétele is megalapozott lehet.

A jelzőrendszeri tagok közül kiemelkedő fontosságú szerepe lehet a **civil szférának** és a **magánszemélyeknek**. Mindennapi munkájuk, magánéletük során találkoznak mind a bűncselekménnyel, mind az áldozatokkal. Például, egy banki alkalmazott észreveszi, hogy egy idős embert rendszeresen mások kísérenk a pénzügyintézetbe, és kizárólag az ő jelenlétükben vesz fel pénzt, a magatartásából pedig az tűnik ki, hogy tart a kísérőtől.

Az **áldozatok** régi, vagy új életébe/környezetébe történő **reintegrációját** illetően jelentkezik kiemelten fontosnak a család- és gyermekjóléti szolgálatok munkája. Az ő tevékenységükben olyan mentális, életvezetési tanácsadás, ügyintézésben való segítség jelenik meg, melyek nélkülözhetetlenek az áldozat életének helyreállításában, újrakezdésében. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy a család- és gyermekjóléti szolgálatoknál dolgozó szakemberek kellően érzékenyek legyenek a téma iránt és minden szükséges tudással bírnak az emberkereskedelem áldozatainak segítése tárgyában. A családsegítőknak ismerniük kell azokat a szolgáltatásokat, melyekbe be tudják delegálni az ügyfelet, hogy a legnagyobb eséllyel kapják meg azokat a támogatásokat, melyekkel új életet tudnak kezdeni.

Az emberkereskedelem áldozatainak rehabilitációja nagyon hosszú és lassú folyamat. A család- és gyermekjóléti központ kiemelt feladata a segítők munkájának összefogása, összehangolása annak érdekében, hogy az áldozatok testi, egészségi, szellemi épségükben gyógyuljanak, a társadalomba visszahelyezhetőek legyenek. A koordinált személyre szabott orvosi, szociális, pszichológiai és foglalkozási intézkedések célja, hogy az áldozat újra teljes értékű emberré válhasson. Ennek keretében szükséges a személyre szabott pszicho-szociális, egészségügyi és jogi segítség nyújtás, melyben részben a család- és gyermekjóléti központ speciális szolgáltatásán keresztül, részben pedig közvetített szolgáltatás útján tud részesülni az áldozat. Fontos a szociális szakember segítségnyújtása a napi teendők megtervezéséhez és kivitelezéséhez. A szociális szakember segíteni tud a munkavállalás előmozdításában, vagy éppen motiválja az áldozatot pályaaorientációs tanácsadás keretében új szakma elsajátítására. Szükséges segíteni az áldozatot az önálló életvitel képességének elsajátításában,

fejlesztésében. Az áldozat önálló életvitelét, boldogulását után követéssel szükséges kísérni egészen addig, míg biztonsággal elengedhető, a segítői kapcsolat lezárható.¹⁹

V.3.2. EKAT (az Emberkereskedelem Áldozatainak Azonosítás és Támogatása) rendszer használata

Az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet (továbbiakban: THB rendelet) megjelöli a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatókat is azonosítást végző szervként, így a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ is ebbe a körbe tartozik. Ennek megfelelően valamennyi család- és gyermekjóléti szolgálatot/központot regisztrálni szükséges az EKAT rendszerben. A regisztrációnál elegendő egy kijelölt személyt, és annak helyettesítésével megbízott személyt megjelölni.

Az azonosítást végző szervnek a THB rendelet 2. § (1) bekezdése alapján azonosító beszélgetést kell lefolytatnia a feltételezett áldozattal, amennyiben feladatellátása során tudomást szerez arról, vagy észleli, alappal feltehető, hogy az adott személy emberkereskedelem áldozata.

A THB rendelet 2. § (2) bekezdése alapján, amennyiben az azonosítást végző szerv megállapítja, hogy a beszélgetésbe bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata, erről a tényről az azonosító adatlapnak az EKAT rendszerben történő elektronikus rögzítésével értesíti a beszélgetésbe bevont személy pillanatnyi tartózkodási helye szerint illetékes, áldozatsegítő szolgálatként eljáró megyei (fővárosi) kormányhivatalt.

Az adatlapoknak az EKAT rendszerben történő továbbítására, illetve a személyes adatok rögzítésére minden esetben az érintett személy írásos hozzájárulása mellett kerülhet sor! Az azonosító beszélgetés megkezdése előtt az **azonosításba bevont személyt fel kell világosítani az azonosító beszélgetés céljáról.** Tájékoztatni kell továbbá arról, hogy amennyiben a beszélgetés eredményeként valószínűsíthető, hogy nem emberkereskedelem áldozata, vagy emberkereskedelem áldozata, de a további intézkedésekhez nem járul hozzá, az azonosító adatlap személyazonosításra alkalmatlanná tett módon, csak statisztikai célra kerül felhasználásra.

Amennyiben életkora vagy belátási képességének hiánya miatt korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személlyel kapcsolatban derül ki, hogy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata, értesíteni szükséges a törvényes képviselőt (szülőt, gyámot, gyermekvédelmi gyámot, gondnokot), aki a szükséges írásos hozzájárulást

¹⁹ http://konszenzus.org/wp-content/uploads/2020/08/Munkacelu_kizsakmanyolas_megelozese_es_az_aldozatok_segitese.pdf

megadhatja az EKAT rendszerben történő rögzítéshez és további intézkedéshez. Amennyiben a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy törvényes képviselője nem ismert, – gyermek esetében – eseti gyám, –nagykorú személy esetében – eseti gondnok kirendelése érdekében szükséges megkeresni a gyámhatóságot. Ugyanígy kell eljárni abban az esetben is, ha érdekellentét áll fenn a gyermek és törvényes képviselője között, vagy a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló nagykorú személy és gondnoka között (pl. éppen a törvényes képviselő részéről éri bántalmazás, kizsákmányolás a gyermeket vagy a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyt).

Az azonosító adatlap 4 fő egységből épül fel az alábbiak szerint:

- A. a kitöltő személy, illetve szerv és az azonosításba bevont személy alapadatai;
- B. az áldozattá válásra utaló jelek (indikátorok) listája;
- C. hozzájáruló nyilatkozatok;
- D. statisztikai célú adatfelvétel (anonim formában).

Az azonosító adatlap célja annak megállapítása, hogy az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata-e. Az azonosító beszélgetés során az azonosításba bevont személyt meg kell szemlélni és hozzá kérdéseket kell intézni a B részben felsorolt indikátorok felhasználásával. **A szemrevételezés és a kérdésekre adott válaszok alapján lehet meghatározni, hogy az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata-e.**

Az indikátorok három nagy csoportja különíthető el: megjelenés, személyes körülmények, munkakörülmények. Minden esetben mindhárom kategóriára vonatkozóan fel kell tenni a kérdéseket. A három kategóriára vonatkozóan egymástól függetlenül kell eldönteni, hogy az adott kategóriában az áldozattá válás valószínűsége fennáll-e. Az áldozattá válást akkor vélelmezzük az adott kategóriában, ha:

- két nagy valószínűsége utaló jel, vagy
- egy nagy valószínűsége utaló és egy közepes/kis valószínűsége utaló jel, vagy
- két közepes valószínűsége utaló jel és egy kis valószínűsége utaló jel

együttesen jelen van.

Amennyiben az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata, az Azonosító adatlap EKAT rendszeren történő megküldésével egyidejűleg, haladéktalanul értesíteni kell a területi áldozatsegítő szolgálatot.

Amennyiben az azonosítás során az derül ki, hogy az áldozatként azonosított személy biztonságos szállással nem rendelkezik, a területi áldozatsegítő szolgálaton túl, az Azonosító adatlap megküldésével egyidejűleg, haladéktalanul értesíteni kell a Családbarát Ország

Nonprofit Közhasznú Kft. által működtetett Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot (OKIT).

Amennyiben az áldozatként azonosított személynek egészségügyi ellátásra van szüksége, a területi áldozatsegítő szolgálaton túl, az áldozatot az egészségügyi alapellátást biztosító szervhez kell irányítani.

Amennyiben az azonosító beszélgetés alapján valószínűsíthető, hogy az emberkereskedelem áldozataként azonosított személy a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.) 5. § a) pontja szerinti gyermek, haladéktalanul hatósági eljárást kell kezdeményezni.

V.3.3. Érzékenyítés, tudástár bővítés

Fontos állami feladat, hogy különböző felületeken történő kampányokkal olyan alapvető ismereteket kapjanak az állampolgárok, melyek lehetővé teszik azt, hogy könnyebben felismerjék, és bátrabban jelezzék, ha az emberkereskedelem jelenségével, bűncselekményével találkoznak. Fontos, hogy ne csupán a potenciális áldozatokkal találkozó szakemberek ismerjék fel az emberkereskedelem jeleit, társadalomra veszélyességét, hanem az utca embere is. Ezzel a társadalmi felelősségvállalást növelhetjük. Ebben a feladatban vehet részt a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ. A rendőrség, a szaktárca, az áldozatsegítő szolgálatok figyelemfelhívó kampányanyagait, szórólapjait el tudja szélesebb körben – az észlelő- és jelzőrendszeri tagok, a lakosság, vagy a potenciális áldozatok irányába is – juttatni. A család- és gyermekjóléti szolgálat/központ meglévő közösségi felülete, illetve honlapja szintén alkalmas a szélesebb körű tájékoztatásra.

V.3.4. Képzések a témára hangolva

Ahogy korábban említettük, az emberkereskedelem észlelése esetén az intézkedés idejének és „gyorsaságnak” kiemelt jelentősége van. Ha az elkövetőknek lehetőségük van rá, mindent megtesznek, hogy eltüntessék a bűncselekmény elkövetésének minden lehetséges nyomát, adott esetben olyan módon, ami az áldozat számára végzetes lehet. Éppen ezért, amennyiben bármely szakember (családsegítő, esetmenedzser, észlelő- és jelzőrendszeri tag) észleli, hogy felmerül az emberkereskedelem gyanúja, lehetőleg haladéktalanul, de legkésőbb az észleléstől számított 24 órán belül kerüljön sor a jelzés, bejelentés megtételére, melynek címzettje az illetékes rendőrség, család- és gyermekjóléti szolgálat és áldozatsegítő szolgálat,

akik azonnali intézkedés megtételével – amennyiben a bejelentés, jelzés alaposnak minősíthető – kiemeljék a feltételezett áldozatot a kizsákmányoló helyzetből.

Ahhoz, hogy ilyen jelzést, bejelentést megalapozottan, és gyorsan tegyenek meg a szakemberek, **képzésekre, érzékenyítésre** van szükség mind a családsegítők/esetmenedzserek, mint pedig az észlelő- és jelzőrendszeri tagok számára. Ismerniük kell az emberkereskedelem áldozatiságának tüneteit, az intervenció lehetőségeit, a lehetséges kimeneteli lehetőségeket. Meg kell tanítani a szakembereket arra, hogy hogyan tudnak kommunikálni a potenciális áldozatokkal, milyen lehetőségeik vannak a legjobb eredménnyel járó beavatkozásokra.

V.3.5. Szakmaközi munka

Az áldozat eredményes segítéséhez mindenekelőtt a szakemberek közös gondolkodásra, kommunikációjára van szükség. Éppen ezért rendkívül fontos család- és gyermekjóléti szolgálatok/központok szakmaközi tevékenysége. A szolgálatok évente több alkalommal tartanak szakmaközi megbeszélést, mely alkalmas arra, hogy az emberkereskedelem elleni küzdelem témáját dolgozzák fel a területen dolgozó társszakmák képviselőivel. A szakmaközi megbeszélések lehetővé teszik a szakmai tapasztalatok átadását, valamint a kompetenciahatárok tisztázását. Tisztázni lehet, hogy kinek milyen lehetősége van az áldozatok segítésére. A megbeszélés elősegíti a kommunikációs csatornák fejlesztését, a személyes szakmai kapcsolatokat kialakítását az adott illetékességi területen.

A család- és gyermekjóléti központ feladata, hogy segítse a szolgálat jelzőrendszeri feladatellátását, de ugyanúgy feladata, hogy évente észlelő- és jelzőrendszeri tanácskozást hívjon össze a központ teljes ellátási területén dolgozó észlelő- és jelzőrendszeri tagok képviselőinek. Ez az éves jelzőrendszeri tanácskozás kiváló alkalom arra, hogy az általános tájékoztatást szélesebb körben biztosítani tudjuk a témával kapcsolatban, illetve az alapvető eljárási szabályokat ismertessék a központ munkatársai.

Az észlelő- és jelzőrendszer több intézmény együttműködése, rendszere, akik különböző szakterületeken működnek együtt, és a saját intézményi szabályaik alapján közelítik meg az emberkereskedelem elleni küzdelmet. Ahhoz, hogy eredményesen vegyük fel a küzdelmet az akár határokon is átnyúló bűncselekménnyel szemben, harmonizálni kell egymással az egyes területek szabályait, protokolljait, szakmai ajánlásait.

Érdemes a szakmaközi munkáknál az emberkereskedelemben közreműködő szervezeteket meghívni, hogy tematikusan feldolgozásra tudjon kerülni e téma. Gondolunk itt az

áldozatsegítő szolgálatra, OKIT-ra, a Lehetőség Családoknak 2005 Alapítványra, Baptista Szeretetszolgálatra, rendőrségre.

VI. Mit tehetünk? Mit tegyünk? a gyakorlatban

Abban az esetben, ha egy gyermek vagy szülője, családtagja segítséget kér tőlünk vagy bennünk merül fel annak a gyanúja, hogy emberkereskedelem áldozatává vált, fontos, hogy megfelelő bizalmi légkör kialakítása mellett a következő szabályokat is betartsuk. Az általa megélt élményeket nem szabad elbagatellizálni és komolyan kell venni azt, amit mond. Nem szabad olyan ígéretet tennünk, hogy az általa elmondottakat nem mondjuk tovább senkinek, azonban arról biztosíthatjuk, hogy az információt bizalmasan kezeljük, és elmondhatjuk, hogy pontosan kinek fogjuk átadni és mi történik vele a későbbiekben. A segítséget kérő által elmondottakat nem szabad megkérdőjelezni és erkölcsi, morális ítéletet kifejezetten tilos mondani, hatalmas dolog az, hogy hozzánk fordult segítségért és képes volt őszintén beszélni a helyzetéről.

Abban az esetben, ha kéri a segítségünket, és ragaszkodik ahhoz, hogy csak velünk hajlandó beszélgetni és ne értesítsünk senki mást, akkor első esetben meghallgathatjuk őt, de tájékoztassuk arról, hogy az Országos Kríziskezelő és Információs telefonszolgálat zöld, vagyis ingyenesen hívható számához (OKIT - 06-80-20-55-20, www.bantalmazas.hu) tudjuk irányítani őt, ahol az ország teljes területén segítséget kérhet a nap 24 órájában, ahhoz, hogy szükség esetén az elhelyezésben segítséget kapjon. Szakember is hívhatja az OKIT-ot, de azt fontos tudnunk, hogy az OKIT telefonos munkatársa magával az áldozattal akar majd közvetlenül beszélni. Az OKIT átmeneti, védett szálláson tudja elhelyezni az áldozatokat, és családjaikat, ahol szakemberek segítenek feldolgozni a velük történeteket és abban is segítséget nyújtanak, hogy egy egészséges életet tudjanak kezdeni. Fontos azt tudnunk, hogy a védett házakban való elhelyezésnek **nem feltétele a feljelentés**, a biztonságos lakhatásnak nincs térítési díja és az egész családot képesek fogadni, amennyiben arra van szükség.

Amennyiben megnyílik nekünk az áldozat, de nem akar, vagy nem tud egyelőre változtatni a helyzetén, akkor beszéljessünk vele arról, hogy vannak különböző segítő szervezetek, védett házak, melyekben biztonságos lakhatásra, szociális, jogi, pszichológiai segítségre is számíthat. Emellett tájékoztassuk róla, hogy ha gyermek is érintett közvetlenül vagy közvetetten az emberkereskedelem kapcsán, akkor értesítenünk kell a család- és gyermekjóléti szolgálatot vagy a rendőrséget, illetve, ha munka célú kizsákmányolás áldozatáról van szó, akkor a munkaügyi felügyelőséget. Gyermek érintettsége esetén a

Gyermekvédő telefonszámot is hívhatjuk, mely szintén zöld szám, országosan hívható, a nap 24 órájában, a hét minden napján. A gyermekvédő telefonszám működésével kapcsolatban itt talál információt: <https://szgyf.gov.hu/1747-gyermekvedo-hivoszam>

Gyermek esetén a gyermek is kérhet információt a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány telefonszámán, melyet éjjel-nappal, névtelenül és ingyen hívhat a 116-111 telefonszámon és chat-vonalán írhat is naponta 14-21 óra között, itt: <https://kek-vonal.hu/igy-segitunk/chatelj-velunk/>

A védőnő munkája során, ha emberkereskedelem áldozatával találkozik, illetve, ha a pedagógus fiatal felnőttel, vagy felnőttel, a következőket érdemes figyelembe venni:

Az áldozat is kérhet segítségét és a szakember is felajánlhatja a segítségét. Fontos, hogy meghitt, és főleg biztonságos környezetben tudjunk vele beszélgetni, lehetőleg olyan helyen, ahol nem zavarják meg a beszélgetést. A telefont célszerű kikapcsolni, vagy némára állítani. Legalább egy pohár vizet tudjunk az áldozatnak adni beszélgetés közben. Az első beszélgetés alkalmával hagyjunk teret az áldozatnak a ventilációs lehetőségre, ne faggassuk, hagyjuk, hogy a saját ütemében mondja el, azt, ami vele történik. A segítőnek meg kell ismernie azt a témát, amit a kliens szeretne feldolgozni. Fontos, hogy az áldozat érezze, hogy segítő kapcsolatot alakítunk ki vele. Ha ő kér segítséget, az a legfontosabb, hogy hagyjuk szabadon beszélni. Finoman irányítsuk a beszélgetést a probléma irányába.

Ezek után nagyon fontos megtudnunk, hogy miért éppen most kér segítséget az áldozat, mi történt most, ami arra ösztönözte, hogy segítséget kérjen. Ha ezt meg tudja fogalmazni, akkor a segítségnyújtást arra tudjuk terelni, ami számára a legoptimálisabb. Fontos elmondanunk neki, hogy az általa közölt információt bizalmasan kezeljük, de ne ígérjük meg a titoktartást.

Az egész folyamat során fontos, hogy bízzunk magunkban és abban, hogy helyesen ítéljük meg a helyzetet. Ha mégis bizonytalanok vagyunk, ne felejtsük el, hogy az áldozatazonosítási rendelet (1. §) értelmében azonban „azonosítást végző szervként” működünk közre, és a területileg illetékes áldozatsegítő szolgálat felé. Beszélgetésünk során ún. azonosító adatlapot kell kitöltenünk, melyet a beszélgetés előtt tanácsos tanulmányoznunk. Az azonosító beszélgetés céljáról fel kell világosítanunk a potenciális áldozatot, akinek alá kell írni az adatlapot. Az azonosító adatlap és annak útmutatója az áldozatazonosítási rendelet²⁰ végén található.

²⁰ 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről, 1. sz. melléklet: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200354.kor>

Azokban az esetekben, amikor feltételezhetően emberkereskedelem áldozatával kerülünk kapcsolatba személyesen vagy telefonon teljesen természetesen, hogy féltjük a munkánkat, munkahelyünket és féltjük saját magunkat is. Felmerülhet bennünk, hogy mi történik, ha tévedünk. Tudnunk kell azonban, hogy **nem feladatunk a helyzet megoldása**. Szakemberként feladatunk azonban gyanú esetén a jelzés megtétele a gyermekvédelmi jelzőrendszert működtető család- és gyermekjóléti szolgálat felé és konzultálnunk kell az emberkereskedelem területén feladatot ellátó hivatalos és civil szervezetekkel is.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem hatékonyságához mindannyian hozzájárulhatunk, akik munkánk során sérülékeny helyzetben lévő emberekkel, potenciális áldozatokkal találkozunk.

VI.1. Hogy is néz ki ez a gyakorlatban?

Gyanú esetén jelzés – a jelzést tevőnek ennek során nem kell mérlegelnie a veszélyeztetettség súlyosságát; Minden szakterületre jellemző, hogy máshol van a jelzési küszöb, eltérő a feltételrendszere, hogy honnantól lehetséges/szükséges az intézkedés, így ne gondolkozzunk azon, hogy vajon inkompetensnek fog-e tartani a felhívott, megkeresett szakember, bízzuk azt saját szakmai megítélésünkre

Cselekvés – a gyermekvédelmi jelzőrendszert működtető család- és gyermekjóléti szolgálat a jelzésünk alapján megismerik a helyzetet, a veszélyeztető tényezőket, a segítségnyújtás lehetőségeit és azokra megoldási lehetőségeket dolgoznak ki a szükséges szervek bevonásával. Tehát maga a cselekvési folyamat az ezen a területen mindennapos tapasztalattal rendelkező szakemberek hatékony együttműködésének eredménye.

Az intézkedésekről a szervezetek a legtöbb esetben visszajeleznek a jelzést tevőnek, ezzel is megerősítve azt, hogy mennyire fontos a jelzés megtétele és az együttgondolkodás. (Módszertani útmutató, 2016)

Természetesen szakemberként is emberek vagyunk és szakmai dilemmák, gondolatok, érzések akarva-akaratlanul is keletkeznek bennünk munkánk során, melyek hol segíthetnek, hol gátolhatnak bennünket. Ebben a speciálisnak nevezhető helyzetben (gyanú merül bennünk, hogy kizsákmányolás áldozatával találkoztunk vagy telefonon beszéltünk) jellemzően a félelem, az ijedtség, az aggodalom, a hitetlenkedés, a felháborodás/düh/harag és bizonytalanság érzéseinek megélése a jellemző. Ezek az érzések azonban meggátolhatják a szakmailag megalapozott, racionális döntéseinket éppen ezért fontos, hogy felismerjük őket.

Félelmek és lehetséges válaszok:

- Félünk, hogy a beavatkozásunkkal csak tovább rontunk a helyzeten („*Mi lesz, ha bosszúból meg is ölik akár és az én lelkemen szárad majd?*”).

Válasz: Az áldozatok embertelen és kizsákmányoló élethelyzetben vannak, így a helyzetükön sokat rontani már nem lehet. Az áldozatért való aggodás ugyanakkor indokolt, azonban, ha a munkánkba bevonunk olyan szakembereket, akik ezen a területen számtalan menekítést és biztonságos elhelyezést lebonyolítottak már, akkor ennek nagyon kicsi az esélye. Annak lényegesen nagyobb, hogy a bántalmazás következtében vagy következményeképpen veszítheti életét az áldozat (Lásd Till Attila Csicska című rövidfilmje).

- Félünk, hogy az elkövetők bennünket is utolérnek, megfenyegetnek, ezzel veszélybe sodorjuk önmagunkat és családtagjainkat, otthonunkat, saját intézményünket (különösen kisebb településen, ahol szinte mindenki ismer mindenkit).

Válasz: Azok a szervezetek, melyek az emberkereskedelem elleni területen dolgoznak, az áldozatok és családtagjaik biztonságán túl a jelzést adó biztonságát is kiemelt fontossággal kezelik. A jelzést tevő személye nem feltétlenül derül ki és a településre nem a településen dolgozó és tevékenykedő szervezetek érkeznek ki, hanem távoli, akár az ország másik feléről érkezők. Emellett fontos, hogy nagyon komoly kockázatfelmérés, kockázatelemzés és a helyzet teljeskörű megismerése előzi meg az áldozatokkal való kapcsolatfelvételt, melynek folyamatáról az elkövetőknek sejtelmük sincs. Természetesen adódhatnak olyan krízishelyzetek, illetve életveszélyes állapotok, melyek azonnali beavatkozást igényelnek, de ezeket az esetek is kivétel nélkül egyedi és megfelelő biztonsági óvintézkedések mentén kezelik a szervezetek.

- Aggódunk, hogy egyedül maradunk a jelzésünkkel és bármely szervezethez vagy hatósághoz is fordulunk támogatásért és megoldásért, nem lesz senki, aki hajlandó lesz segítséget nyújtani, ehelyett egyszerűen leráznak, tovább irányítanak bennünket („*Ez nem a mi területünk, nem a mi ügyünk, mi ilyet nem szoktunk.*”).

Válasz: A gyermekvédelmi jelzőrendszert működtető család- és gyermekjóléti szolgálatnak minden egyes jelzést kötelezően ki kell vizsgálnia. Mindemellett számtalan olyan szervezet dolgozik a területen, akik munkájuk során emberkereskedelmi áldozatokat azonosítanak, látnak el. Ilyen szervezet például a rendőrség, az OKIT, a Gyermekvédő hívószám, a Kék Vonal Alapítvány, a Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány, a Baptista Szeretetszolgálat, a Nemzetközi Migrációs Szervezet, az áldozatsegítő szolgálatok, stb.

- Elbizonytalanodhatunk, hogy talán nem is jól mértük fel a helyzetet vagy nem helyesen értelmeztünk jeleket, tüneteket. („*Talán tényleg csak beütötte a fejét, ahogy állítja is.*”)

Válasz: Gyanú esetén is jelzést kell tennünk, szakemberként felelősségünk van. Nem vagyunk egyedül a problémával, merjünk segítséget kérni és higgyünk a saját és a társszakmákban dolgozó szakemberek szakmai kompetenciájában egyaránt.

- Inkább elnyomjuk magunkban a gyanút, mert abból nem lehet akkora baj. („*Majd biztos megoldódik magától is.*”)

Válasz: Tegyük önmagunk megnyugtatósáért és a velünk kapcsolatba kerülő esetleges áldozat helyzetének feltárása és megnyugtató rendezése érdekében annyit, hogy megosztjuk aggodalmunkat ezen a területen speciális tudással rendelkező szervezet munkatársával, ld. fent.

- Nem is tudjuk, hogyan is kezdjük neki, elképzeljük, hogy rengeteg operatív feladattal fog járni, plusz az adminisztrációról, esetleg tanúskodásról nem is beszélve.

Válasz: Szakmai és emberi felelősségünk egyaránt, hogy a bajba jutott embereknek segítséget nyújtsunk. Nem tudhatjuk, hogy egy jelzés, melyet megteszünk, milyen jótékony hatással járhat egy áldozati státuszban lévő ember életében. Emellett a területen dolgozó szakemberek minden esetben ügyelnek arra, hogy a jelzést tevő személye csak a legindokoltabb esetben derüljön ki az esetleges eljárás folyamán. (Barabás-De Coll-Mihalkó-Toszeczy 2019)

Az ehhez hasonló mondatok megjelenése gondolkodásunkban természetes folyamat. Mindannyian féltjük szeretteinket, családtagjainkat, önmagunkat. Amiről azonban nem szabad elfeledkeznünk az az, hogy nem vagyunk egyedül. Magyarországon több komoly tudással és gyakorlattal rendelkező szakmai szervezet tevékenykedik az emberkereskedelem elleni küzdelem területén komplex programmal az áldozatok kimenekítésétől, a védett házakban való elhelyezéseken át egészen az után követésig. Bátran forduljunk hozzájuk és kérjünk segítséget tőlük. Ezek a szervezetek nagy valószínűséggel nem azon a településen végzik mindennapi munkájukat, ahonnan a jelzés érkezik, így nem kell attól tartanunk, hogy esetleg az információ, amit megosztottunk nem a megfelelő helyre érkezik és/vagy kitudódik.

Ahogy az emberkereskedők sem egyedül végzik munkájukat (számtalan résztvevő dolgozik az áldozatok megfélemlítésén és kizsákmányolásán), úgy számunkra is adott a lehetőség, hogy szakmaközi kapcsolatokat építve és ezeket a kapcsolatokat egyre szélesítve végezzük munkánkat. Mindazon túl, hogy segítséget kérhetünk ezektől a szakemberektől, biztosak lehetünk benne, hogy számukra is legalább annyira fontos a szakmai hálózat

növelése és közvetlen emberi kapcsolatokon alapuló működtetése. Máris számtalan olyan információ és tudás birtokában vannak e szakmai anyag olvasói, melyek elengedhetetlenül fontosak ahhoz, hogy sikeresen vegyük fel a harcot közösen az emberkereskedelem ellen!

VI.2. Mit tegyek, ha feltételezett áldozattal kerültem kapcsolatba?

Érzések, gondolatok kezelésének szakasza...

1. Higgyük el, hogy szakmai végzettségünk, tapasztalataink, tudásunk alkalmassá tesz bennünket arra, hogy a megfelelő módon reagáljunk és cselekedjünk! Bízunk önmagunkban!
2. Ismerjük fel, ha cselekvésünket meghatározzák kialakult érzelmeink (félelem, harag, értetlenség, ijedtség, tanácstalanság)!
3. Gondoljunk bele, hogy ha most nem cselekszünk, a tőlünk segítséget kérő személy, vagy akin a bántalmazás jeleit tapasztaljuk, nem csupán tartósan benne maradhat a kritikus élet- és veszélyhelyzetében, DE sokkal rosszabb helyzetbe is kerülhet!
4. Bízunk önmagunkban, a segítő szervezetekben és abban, hogy nem maradunk egyedül a problémával!
5. Gondoljunk arra, hogy nem vagyunk, és nem leszünk, nem is maradhatunk egyedül. A jelzés megtétele a feladatunk és az, hogy a kapcsolatfelvétel során az általunk megismert információkat maradéktalanul átadjuk az illetékes szakembernek.
6. Gondoljunk arra, hogy egy rendszer részei vagyunk, és a rendszer többi eleme is hozzánk hasonlóan működik.

Cselekvési szakasz...

7. Teremtsünk kapcsolatot az áldozattal! Legyünk nyitottak és elfogadóak a beszélgetés folyamán, történjen az akár telefonon vagy személyesen.
8. Rögzítsük a legfontosabb információkat (ezzel is segítünk a bevont szervezetek munkatársainak). Az áldozat másodlagos kiszolgáltatottságát (viktimizációját) csökkenthetjük azzal, ha leírjuk ezeket az információkat, mert ebben az esetben nem kell újra és újra elismételnie a vele történeteket.
9. Gyermek áldozat vagy gyermekek érintettsége során tegyünk jelzést a család- és gyermekjóléti szolgálat felé és keressük meg a rendőrséget.

10. Vegyük fel velük a kapcsolatot és kérjük a segítségüket (és ne hagyjuk magunkat lerázni). Lehetőleg írásban is vegyük fel a kapcsolatot, azért, hogy a későbbiekben, probléma esetén erre tudjunk hivatkozni.
11. Tájékoztassuk az áldozatot arról, hogy mi történik éppen és mire számíthat. Amennyiben az áldozat nincs jelen, de a gyanú felmerült bennünk, abban az esetben is fontos felvenni a kapcsolatot a segítő szervezettel és tájékoztatni őket a felmerült gyanúval kapcsolatosan.
12. Amennyiben az áldozat ellátását a kompetens szervezet átvette tőlünk, rögzítsük ennek tényét, és azt, hogy mely időpontban történt, mely településen, milyen szolgáltató, melyik munkatársának az információ és az áldozat ellátásának átadása.
13. Bizonyos idő elteltével (1 nap / 1 hét / 1 hónap) érdeklődjünk a korábban értesített szervezeteknél az áldozat helyzetéről.

Előfordulhat azonban, hogy bármennyire is igyekszünk, az áldozat mégsem akar együttműködni és nem éli meg áldozati státuszát. Ez a tapasztalat ellenérzéseket szülhet bennünk, illetve csalódást okozhat. Ez egy természetes folyamat, aminek felismerése és tudatosítása azonban elengedhetetlen a további munka során. El kell fogadni, hogy az áldozat aktuálisan most így döntött. Még így is eredményt értünk el, hiszen eggyel több lett azok száma, akikhez az áldozat segítségért fordult. Ne felejtsük el, hogy nem a mi segítői kudarcunk, ha az áldozat nem kér rögtön segítséget. Az általunk képviselt attitűd, az elfogadás, az ítéletmentesség garancia lehet arra, hogy elindul az áldozati szerepből való kitörés útján.

Szolgálhatunk egyfajta közvetítőként is a feltételezett áldozat és a segítő szervezetek között úgy is, hogy felhívjuk a figyelmét az ügyfelünknek a segítő szervezetek (OKIT, a Gyermekvédő hívószám, a Kék Vonal Alapítvány, a Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány, a Baptista Szeretetszolgálat, a Nemzetközi Migrációs Szervezet, áldozatsegítő szolgálatok) nyújtotta lehetőségekre vagy megadjuk számára az elérhetőségüket. Lehetőségünk van arra is, hogy a szervezetet tájékoztatjuk az ügyfelünk elérhetőségéről (amennyiben van saját telefonja), ez azonban számtalan veszélyt rejt magában (nem ő veszi fel, nem tud biztonságos körülmények között telefonálni), így nagyon körültekintően kell eljárni és csak abban az esetben megadni, ha ehhez az ügyfelünk is hozzájárul.

Látható, hogy az áldozati jelek felismerése, az áldozatok azonosítása és a velük való kapcsolatfelvétel és kommunikáció sokszor nehéz és nagy körültekintést igénylő feladat. Azt

azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy ehhez kérhetünk segítséget ezen a területen szerzett több éves szakmai tapasztalattal rendelkező szervezetektől.

VII. Emberkereskedelem, prostitúció védőnői szemmel

A Védőnői Szolgálat feladatait jogszabályok, szakmai irányelvek, szakmai iránymutatások alapján végzi területi-, iskolai-, kórházi-, CSVSZ- és vezető védőnői szakterületeken. A területi védőnői ellátásról szóló 49/2004 (V.21.) ESZCSM rendelet, illetve az iskolaegészségügyi ellátásról szóló 26/1997 (IX.3.) NM rendelet határozza meg annak a szakterületeknek a feladatait, akik mindennapi munkájuk során találkoznak a családokkal. A védőnői munka alapja a családokkal való jó kapcsolat kialakítása (amihez sokszor évekre is szükség lehet). A védőnő családgondozási munkája végzésekor gyakran találkozik a családok pszichés és szociális egyensúlyának megbomlásával is. Ilyen helyzetben a családdal való foglalkozás magasfokú empátiát, szaktudást és segítőkészséget igényel.

Ahhoz, hogy a védőnő felfedezzen egy családban gyermek elhanyagolást, gyermek-, vagy akár szülő-, illetve más családtag bántalmazását, kizsákmányolását, erőszak áldozatává válását, felmerüljön a prostitúció gyanúja, folyamatos kapcsolattartás szükséges, amelynek mindenképpen bizalmon kell alapulnia. Sokszor hosszú idő telik el egy bántalmazott, vagy prostitúcióra kényszerített anya részéről, hogy el merje mondani a problémáját a védőnőnek. A védőnők munkájuk során gyakran tapasztalják, hogy attól való félelmében tűri a nő a férje/élettársa bántalmazását, vagy akár a prostitúcióra való kényszerítését, hogy gyermekét elvehetik tőle. Jelen tanulmány szerzője mindennapi munkájának tapasztalata az, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező, kisebb érdekérvényesítő készséggel rendelkező nők gyakran kerülhetnek ilyen helyzetbe. Magyarországon, így a nagyvárosokban a védőnők gondozottjaik körében elsősorban az utcai prostitúcióban érintett nővel találkoznak, akik szexuális kizsákmányolás áldozatai. Jól szervezett hálózat tagja, többnyire „stricije” van, szexuális partnerei között nem válogathat, életében gyakori az erőszak és a fizikai bántalmazás.

A védőnőknek területi ellátási kötelezettségük van, egy körzetben a be- és elköltözés dokumentálása és az egészségügyi dokumentáció átadása szigorúan a két érintett védőnő között történik. A védőnő - mint gyermekvédelmi jelzőrendszeri tag -, amennyiben egy családban nevelkedő gyermekkel, illetve várandóssal szemben elhanyagolást, bántalmazást,

vagy egyéb veszélyeztető tényezőt észlel, írásban jeleznie kell a család- és gyermekjóléti szolgálat felé.

A területi védőnők feladatait az „Emberi Erőforrások Minisztériuma szakmai iránymutatása a területi védőnő gyermekvédelmi feladatainak ellátásához, különös tekintettel a korai észlelésre, jelzésre és az együttműködésre” című, 2017. EüK. 12. számú EMMI közlemény tartalmazza. A szakmai, gyakorlati iránymutatás célja többek között: „összefoglalni az egészségügyi alapellátásban dolgozó területi védőnő gyermekvédelmi feladatait, a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a magzat, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, megszüntetése, csökkentése érdekében.”

A védőnő, mint prevenciós szakember végzi feladatait. A primer prevenció az egészség megőrzésére, fejlesztésére, a szekunder prevenció a betegségek korai felismerésére, a terciér prevenció a tartós betegségben szenvedők életminősége romlásának csökkentésére, valamint javítására irányul „A védőnő preventív alapfeladatai, kötelezettsége és felelőssége a megelőző ellátásban” szakmai módszertani ajánlásban foglaltak szerint. A leírtakból szerint a védőnői szakterületre vonatkozó jogszabályok, szakmai ajánlások nem tartalmazzak konkrétan az emberkereskedelemre, prostitúcióra vonatkozó meghatározást, feladatot a védőnő részére ezek észlelése esetén. A jogszabályok a várandós és 0-6 éves gyermekek egészségügyi gondozását nevesítik területi védőnő esetében, főállású iskolavédőnőknél pedig a 6-16 éves gyermekek egészségügyi gondozását.

A fenyegetett, félelemben tartott, vagy akár „megvásárolt” nő terhessége során kerül kapcsolatba a védőnővel, illetve, ha már van gyermeke. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezek a nők soha nem lehetnek négy szemközt a védőnővel, családlátogatáskor mindig van megfigyelő, vagy a beszélgetésbe kapcsolódó személy. A védőnői tanácsadásra kísérel jöhetnek az említett személyek, így ez szinte lehetetlenné teszi a problémák megbeszélését. Fontos azt elérni, hogy a kísérő nélkül is tudjon beszélni a védőnő a terhesgondozásra vagy tanácsadásra érkező személlyel. Ehhez nyújt segítséget a korábban említett protokoll.²¹

VIII. Az emberkereskedelem pedagógus szemmel

E szakmai anyag közvetlen segítséget kíván nyújtani a nevelési-oktatási intézményeknek ahhoz, hogy tevékenységeikhez szervesen kapcsolhassák a szociális segítséget, és a jogszabályokban előírt gyermekvédelmi, preventív feladataikat tudatosabban végezzék. Támogatja az észlelő- és jelzőrendszeri tagokat – különösen a köznevelési intézmény dolgozóit – abban, hogy időben felismerjék az emberkereskedelem és a kizsákmányolás áldozatait. Olyan gyakorlati iránymutatást ad, melynek segítségével megfelelően és hatékonyan tudják segíteni a problémával érintett gyermekeket / tanulókat azzal, hogy az életkori sajátosságoknak megfelelő prevenciós programok keretében kézzel fogható, a gyakorlatban alkalmazható ismereteket, hasznos és előremutató tanácsokat nyújtanak valós élethelyzetekre.

A programok fókuszában a gyermekeknek/tanulóknak a témában felerősödő negatív tendenciák, mint a problémák iránti érzékenyítése áll, erre épül az énvédelmi eszközök elmélyítése, a nehézségek megoldását segítő ismeretanyag gazdagítása, a témákkal kapcsolatban a gyermekek / diákok látókörének bővítése. Olyan szemléletformálás, mely szerves részét képezheti a köznevelési intézményekben folyó nevelési-oktatási tevékenységeknek, hiszen összhangban van annak szabályozóival, illetve az alkalmazható stratégiákkal, ajánlásokkal (pl. Nemzeti Alaptanterv, Nemzeti Ifjúsági Stratégia, Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája).

Az ajánlás hozzájárul az emberkereskedelem és kizsákmányolás elleni preventív fellépést segítő tevékenységek bevezetéséhez és gyakorlati alkalmazásához azzal, hogy felsorolja azokat a színtereket, meghatározza azokat a lehetséges oktatásszervezési módszereket, tevékenységformákat, általános módszertant, amely - jelenleg – a részletesebb szakmai tartalom nélküli is lehetővé teszi a gyermek / tanuló veszélyeztetettségének megelőzését.²²

Az ajánlásban megfogalmazott eszközrendszer támogatást nyújt a köznevelési intézményekbe járó gyermekeken/tanulókon túl családjuknak, a pedagógusoknak, az intézményben dolgozó további szakembereknek.

A köznevelési intézmény e téren végzett tevékenységének célcsoportjai:

- a köznevelési intézménybe járó gyermekek / tanulók és közösségeik;
- az érintett szülők, gondviselők, nevelőszülők;

²² A Gyvt. 6.§ (5) n. pontja szerint a veszélyeztetettség: „olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza”.

- az érintett köznevelési intézmény pedagógusai;
- a nevelő-oktató munkát segítő szakemberek, szervezetek.

VIII.1. A gyermekek / tanulók körében végzett nevelő-oktató tevékenység

Az emberkereskedelemmel, kizsákmányolással foglalkozó *tematikus osztályfőnöki órák*²³, csoportfoglalkozások²⁴: a teljesség igénye nélkül előkerülhetnek a gyermekjogok; az életviteli, életvezetési problémák megelőzése, megoldása; a serdülőkori változásokkal foglalkozó témák; a döntés - nemet mondás és a felelősségvállalás tetteinkért; az önismeret, önértékelés, értékelés kultúrája; szerepek a közösségekben – szerepazonosságok és szerepkonfliktusok; az egészséget károsító szenvedélyek; a kommunikáció kultúrája, médiatudatosság;

A *tanórán integrált ismeretátadás* – a probléma tantárgyközi, kereszttantervi megjelenítése²⁵: az emberkereskedelem témájának integrálását a tantárgyközi kapcsolatok mind az alapfokú-, mind a középfokú oktatásban lehetővé teszik. Mivel a kereszttantervi tartalmak integrálása nem csupán az osztályfőnökök feladata, így olyan tantárgyak, mint az etika, digitális kultúra, vizuális kultúra, dráma és színház, média, irodalom, történelem, biológia-egészségtan is alkalmas az átfogó, tantárgyközi tartalmak oktatására és olyan kereszttantervi kompetenciák fejlesztésére (problémamegoldás, kooperációs készségek, digitális kompetenciák, kommunikációs készségek, személyes és társas kapcsolati kompetenciák), melyek növelik az eredményességet. A kereszttantervi témák, nevelési területek, tantárgyközi kapcsolatok iskolai formáinak feltárása feladatot és felelősséget jelent a nevelőtestület számára, hiszen kihatással van a pedagógiai programra, az iskolai munka szervezeti kereteire, ugyanakkor a gyermekek / tanulók életkoruknak megfelelő készségeit, képességeit, azok fejlesztési irányait figyelembe véve gazdagíthatják a köznevelési intézmény már meglévő gyakorlatát, meghatározhatják arculatát, identitását is. (pl. Boldog iskola, Unicef partneriskolája, ...)

A köznevelési intézményekben a tanév rendjében meghatározott módon lehetőség van olyan újszerű tanulásszervezési eljárások alkalmazására, melyek kiemelten alkalmasak az

²³ A Nat 2020-as módosításával a tantárgy megnevezése közösségi nevelés. (5/2020. (I. 31.) Korm.rendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról)

²⁴ A tematikus órák, csoportfoglalkozások tervezése a pedagógus alapvető tervezési dokumentumában: a nevelési tervben, tanmenetben, kollégiumi csoportfoglalkozások tervében történik.

²⁵ A Kormány 5/2020. Korm. rendeletének, 5.§ (1) bekezdés e, pontja értelmében a kerettantervek meghatározzák a tantárgyközi tudás- és képességterületek fejlesztésének feladatait.

elsődleges prevenciók, figyelemfelhívó programok megvalósítására²⁶. A miniszteri rendelet értelmében március hónapban a Digitális témahét, április hónapban a Fenntarthatósági témahét nyújt lehetőséget arra, hogy a nevelési-oktatási intézmények a munkatervükben meghatározott módon részt vegyenek a témahetekhez kapcsolódó programokon, továbbá a tantervben előírt, az adott témával összefüggő tanítási órákat, valamint egyéb foglalkozásokat szervezzenek a témahét keretében.²⁷ A témanap, témahét, projekt fellazítja a tantárgyi struktúra merevségét és előtérbe helyezi a - már korábban említett - tantárgyközi oktatást elősegítő technikákat, korszerű tanulószervezési eljárások alkalmazását.

Tematikájában alkalmas arra, hogy:

- a tanulókat érő kockázatok csökkentése céljából megtanítsuk diákjainknak, hogyan éljenek hatékonyan, etikusan és biztonságosan a világháló nyújtotta lehetőségekkel egy olyan korban, amikor a technológiai fejlődés meghatározó szerepet kap az oktatásban. (<https://digitalisgyermekvedelem.hu/toolbox>)²⁸
- felhívja a tanulók figyelmét az internet lehetőségeinek negatív tendenciájú kihasználására a szexuális és a munkacélú kizsákmányolás terén, az áldozattá válás folyamatában, különös tekintettel a 18 éven aluli személyek veszélyeztetettségére;
- hangsúlyozza a közösségi média-felületek kihasználását az emberkereskedelem potenciális áldozatainak elérése céljából,
- Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiájának célkitűzésével összhangban felkészítse a gyermekeket, szüleiket, tanáraikat a tudatos és értékteremtő internethasználatra.

A munkatervben rögzíthető, évente ismétlődő eseményekkel, globális vagy számos országra kiterjedő nevezetes, jeles alkalmak, megemlékezések keretében, kampányeseményekkel a tanulók szemléletének formálása, a probléma preventív megközelítése: a gyermekkereskedelem elleni küzdelem fontos része a jogok tudatosítása gyermekkortól kezdve. Az UNICEF Magyarország 2018-2020 között kiemelten foglalkozott a gyermekkereskedelem problémájával és a veszélyeztetett gyermekek védelmével. Az Unicef

²⁶ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 7. § (4) bekezdése szerinti az iskola pedagógiai programja meghatározza a projektoktatást lehetővé tevő témaheteket.

²⁷ A 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 3.§-ának rendelkezése szerint az intézmény munkatervének kötelező tartalma A tanév legfontosabb céljai és kiemelt feladatai, illetve A tanév helyi rendje (tanítás nélküli munkanapok időpontja és felhasználása). (in.: Magyar Közlöny 2012.évi 115.szám)

²⁸ A Gyvt. 6.§ (5) bekezdése értelmében a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez.

Magyarország iskolai programja (Ébresztő-óra program) keretében képzett előadók tartanak ingyenes interaktív előadásokat a 4-12. osztályos gyermekeknek. A foglalkozások a gyermekjogokat, a gyermekek helyét a nagyvilágban és a gyermekekkel szembeni erőszakot helyezi a középpontba. (www.unicef.hu/ebresztoora)

Számos világnap nyújt lehetőséget arra, hogy az emberkereskedelemmel, kizsákmányolással összefüggő kérdéseket irányított tevékenységek során megvitassák.²⁹

Ezek:

- pl. február második kedde - A biztonságos internet napja;
- február 22. - Bűncselekmények áldozatainak napja;
- március 20. - A boldogság világnapja;
- április 8. - Az emberszeretet világnapja;
- május 15. - A család nemzetközi napja;
- május 25. - Az eltűnt gyermekek világnapja / Ezer lámpás éjszakája kampány (2011-);
- május utolsó vasárnapja - Nemzetközi gyermeknap;
- június 4. - Az erőszak gyermekáldozatainak világnapja;
- június 12. - A gyermekmunka elleni világnap;
- augusztus 30. - Az eltűntek világnapja;
- október 2. - Az erőszakmentesség napja;
- október 10. - A lelki egészség világnapja;
- október 17. - A szegénység elleni küzdelem világnapja;
- október 18. - Az emberkereskedelem elleni küzdelem európai napja
- november 16. - A tolerancia nemzetközi napja;
- november 25. - A nők elleni erőszak megszüntetésének világnapja;
- december 10. - Az emberi jogok napja.

Az iskolán kívüli, informális tanulási alkalmak outdoor technika alkalmazásával olyan tanulás lehetőségek biztosítása a témában, melyek a személyiségfejlődést, a szociális képességek fejlesztését az élménypedagógiai módszerével valósítják meg. Az outdoor módszer a tapasztalati tanulás speciális formája, mely szabadban végzett, fizikai gyakorlatok

²⁹A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 3. § (2) bekezdés c. pontja

során nyújt a résztvevők számára életük valós helyzetait modellező tapasztalatokat. A semleges helyszínen történő, játékos „mintha” helyzetek viszonylagos védettségében a résztvevőknek lehetősége nyílik új viselkedésformák biztonságos környezetben történő kipróbálására, begyakorlására. A gyakorlatok, szimulációk, szerepjátékok során a résztvevőt igyekszünk megszokott környezetéből, úgynevezett komfortzónájából rövid időre kibillenteni, így olyan „kihívást” biztosítani számára, ami elősegíti mind az újszerű viselkedésformák felszínre bukkonását, mind az élményből fakadó tanulás hosszú távú elmélyítését. Mindez a tanulóknak izgalmat, önfegyelmet, élmények sokaságát, csoporthoz tartozást és fokozódó önismeretet nyújt, valamint javítja, fejleszti a saját problémamegoldó képességükben való bizalmat és hitet. Az outdoor módszer segítségével a fiataloknak lehetőségük van önbizalmuk fejlesztésére, személyes értékeik, saját korlátjaik megismerésére nehéz, erőpróbát jelentő helyzetekben és terepeken. Lehetőséget nyújt az együttműködésre, a kölcsönös megértésre, elfogadásra, a segítőkészség gyakorlására és a személyes, illetve a társak iránti, társadalmi felelősségtudat fejlesztésére. Az outdoor technika különösen alkalmas az emberkereskedelem, kizsákmányolás „gyermekidegen” témájának megközelítésére, lehetőséget adva a gyermekek / tanulók különböző forrásokból szerzett ismereteinek rendszerezésére, alapjaiban csökkentve a tantárgyi ismeretek számát, előszeretettel koncentrálva a kapcsolódási pontok, az alapvető tudásoszlopok kiépítésére; az ismeretátadás és képességfejlesztés arányosságára. Ilyen preventív, érzékenyítő informális alkalmak lehetnek például az együttműködésben megvalósuló nyitott bíróság programsorozatának elemei (előadások, tárgyaláshallgatások, bíróságlátogatások, perszimulációk, börtönlátogatások,...), melyeknek célja a társadalmi felelősségvállalás jegyében a felnövekvő generációk jogkövető állampolgárokká nevelése. A program keretében a fiatalok olyan - a köznevelésen kívüli – hiánypótló információkhoz jutnak, melyek elengedhetetlenek a prevenciós munkában.

A pályaaorientációt, életpálya-építést segítő workshopok a diákok készségeinek, képességeinek, érdeklődésének mentén segítséget nyújtanak a pályaválasztással kapcsolatban. A célirányos, reális és hatékony felkészülés a felnőtt lét szerepeire támogatja a végzettség nélküli iskolaelhagyás negatív tendenciájának csökkenését. A tanulók támogatásában az életpályaterv **védőfaktorként jelenik meg** a lemorzsolódás egyik prevenciós feladataként, amit tanórai és tanórán kívüli keretek között is javasol megvalósítani, s ami nem választható el az életvezetési ismeretek elmélyítésétől. Azaz az olyan alapvető erkölcsi normák, mint a kötelességtudat, a munka megbecsülése, a mértéktartás, az együttérzés, a segítőkészség, a tisztelet és a tisztesség, a korrupció elleni fellépés, a türelem, a megértés, az elfogadás, az

empátia, a szociális érzékenység megismertetésétől, elfogadtatásától, valamint ezen normáknak a gyermekek / tanulók személyiségébe való beépülésének elősegítésétől.

A módszertani tudásbázis, prevenciós médiatár működtetése a témában ajánlott a köznevelési intézményekben egy olyan tudásbázis létrehozása és működtetése, amely segíti az emberkereskedelem, munka célú kizsákmányolás, gyermekprostitúció elleni prevenciós programok eredményes megvalósítását, illetve a veszélyeztetett csoportok elérését, esélyeik javítását, egy kialakított információs bázis segítségével szociális biztonságuk megteremtését. A tudástár részét képezhetik tematikusan címkézett módszertani játékok, óra- és foglalkozásvázlatok, jó gyakorlatok, melyek mintául szolgálhatnak egy adott helyzetre történő adaptációhoz. A teljesség igényét szem előtt tartva meghatározó része lehet a rendszer további központi tudásbázisokkal való összekapcsolása (pl. <https://digitalistemahet.hu/tudasbazis>), illetve a témában együttműködő partnerek (pl. rendőrség, család- és gyermekjóléti központ) szakmai anyagainak, a vonatkozó hatályos jogi háttéranyagok megjelenítése. A tanulói igényeket és a technológiai fejlődés irányát figyelembe véve javasolt a tudástár részeként - egy vitaindításra is alkalmas - korosztályos médiatárat is létrehozni, amely segíti, hogy a tájékoztató, figyelemfelhívó, felvilágosító, oktató információkkal a tanulók szakértő támogatással feldolgozzák a mindennapok gyakorlatában jelentkező veszélyhelyzeteket. A gyakorlatok elvégzése során megismerik azt a jogkövető magatartást, helyes viselkedést, amellyel elkerülhető, megelőzhető, mérsékelhető a bűncselekmények bekövetkezésének valószínűsége, az elkövetés káros következményei, többek között az áldozattá / elkövetővé válás és egyéb traumatizálódás.

A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács közreműködésével készített kisfilmek közül célszerűen használható:

alsó tagozaton pl.

- *Rosszcsont Ricsi, Rosszcsont Rozi és Rendőr Robi kalandjai* a biztonságról, felelősségről, a kisgyermekekre leselkedő veszélyekről;
- *Segítség, elvesztem!* - kisgyermekek eltűnéséről, segítségkérésről és -nyújtásról;
- *Suli után* - a játszótéren, utcán a gyermekekre leselkedő veszélyekről;

felső tagozaton, illetve a középiskolás korosztály számára pl.

- *Szer-telen ifjúság; Irány a buli!; Álláshirdetés* – prostitúcióra kényszerítés problematikája;
- *Érintések* - a jó és rossz érintésekről, a veszélyes ismerkedési szokásokról;

- *Iskolai szexuális erőszak* - a barátok, a család és a közösség szerepéről, arról, hogy hogyan lehet segítséget kérni, ha fenyegetnek, megaláznak valakit;
- *Családon belüli erőszak* – a bűncselekménytípus látenciájának csökkentéséről;
- *Bajnok vagy elkövető* – a szabadidő hasznos eltöltéséről és az unalomról;
- *Jó hecc?* – az iskolai erőszakról;
- *Zenék, filmek, szoftverek; Internetbiztonság; Fiatalok és a net* – olyan felhasználói magatartásokról, amelyek veszélyforrásként fenyegethetnek bennünket a neten; megnevezve, mi bűncselekmény, és hogyan előzhetjük meg, hogy áldozattá váljunk;
- *A chatelés veszélyei; Szelfi* - egy elhibázott ismerkedés súlyos következményeire hívja fel a figyelmet;
- *Válaszúton; Haverok, buli,...* - a 10-16 év közötti fiatalok mindennapi életét, álmaikat, és tetteik következményét, az (út)választást mutatja be;
- *Cyber-bullying; Virtuális bosszú* - az elsősorban [kamaszkorúak](#) közt tapasztalható iskolai kiközösítésnek, az áldozathoz elektronikus úton eljutó üzenetek sorozatának káros következményeit mutatják be a kisfilmek.

A Forrás Gyermek- és Ifjúságvédő Alapítvány tematikus filmjei szintén jól illeszkednek a kompetencia alapú programcsomagokhoz, segítik a szociális, életpálya-építési képességek, készségek, attitűdök fejlesztését. (www.forrasvideo.hu)

VIII.2. Prevenációs jellegű szabadidős programok a köznevelési intézményekben

A széleskörű, a szabadidő tartalmas eltöltését támogató, prevenációs, edukációs jellegű, a gyermekek / tanulók veszélyeztetettségének megelőzésére, a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatására létrejövő informatív programok, melyek feladata a résztvevők önismereti, szociális készségeinek fejlesztése. E tevékenységek mind szorosan összefüggnek az óvodai, iskolai, kollégiumi nevelés-oktatás folyamataival, többségük az intézmények elsődleges nevelési feladatainak ellátását támogatja. Az emberkereskedelem és kizsákmányolás általi veszélyeztetettség megelőzésében elengedhetetlenek olyan ismeretek, készségek, képességek, egy olyan attitűdformálás, melynek középpontjában a helyes önismeret, a megfelelő énkép, a társas együttműködés alapjai (közösségi problémamegoldó eljárások; csoportépítő,

közösségfejlesztő módszerek, kommunikációs gyakorlatok, pozitív visszajelzést, konstruktív kritikát építő technikák, empátikus, értő figyelem eszközei, frusztrációtolerancia fejlesztése) állnak, melyek támogatják az egyén és a társak szerepének, felelősségének meghatározását a csoport rendszerén belül. Ezeken a csoportos programokon, klubfoglalkozásokon, szakkörökön az együttműködés szándékán túl lehetőség nyílik a tanulásra önmagunkról és a csoportról, elindul egy fejlesztési szándék a csoportfolyamatok egyént és közösséget erősítő felhasználása tekintetében. Javasolt tevékenységek lehetnek az önismereti kör, a mesecsoport, a drámapedagógiai foglalkozás, a társasjáték klub, a rendszeres sportfoglalkozások, melyek tudással, élményekkel és személyes tapasztalatszerzéssel járulnak hozzá a produktív élethez.

A köznevelési intézményeknek lehetőségük nyílik arra is, hogy az iskolai szünetekben szervezzenek az emberkereskedelem, kizsákmányolás veszélyét megelőző, segítő jellegű közösségi programokat (tematikus táborok, kirándulások, játszóházak, kreatív műhelyek, kézműves foglalkozások).

VIII.3. Képzések, tréningek a köznevelési intézményekben

- A diákok gyakorlati feladatok keretében történő felkészítése a diákönkormányzati munkára *diákönkormányzati tréning* formájában. A tréning célja a csoportdinamika és a csoportjelenségek fejlesztése, felhasználásukkal az eredményes diákönkormányzati munkához szükséges kulcskompetenciák kialakítása, az iskola tanulóközösségének támogatása, érdekképviselő, érdekérvényesítő, ugyanis a köznevelési törvény szabályozása értelmében a tanuló joga különösen, hogy a diákönkormányzathoz forduljon érdekképviselőként.³⁰ Az állampolgári szerepek megtanulásának is fontos színtere az intézményi közélet, ahol a közösség tagjai alkotó, cselekvő részesei és formálói a közösségi életnek, élettérnek. Véleményezői az intézményi dokumentumoknak³¹, szervezői az intézményi programoknak.³²

Ehhez elengedhetetlen a képviselővel bíró tanulók jogi tudásának, ismereteinek bővítése.

- *Kortárs képzés:* A kortárs-, kortárs-segítő képzés az egyik leghatékonyabb beavatkozás, amivel a fiatalok körében a nem kívánatos jelenségek káros hatásait

³⁰ Köznevelési törvény 46.§ (6.)

³¹ A diákönkormányzat gyakorolja jogait az iskola életével kapcsolatos döntésekben, érdekérvényesítési technikákban: a köznevelési intézmény SZMSZ-ét, házirendjét a nevelőtestület / szakalkalmazotti értekezlet a diákönkormányzat véleményének kikérésével fogadja el. (Knt. 25.§ (4.)

³² Az iskolában a tanév rendjéről szóló miniszteri rendelet határozza meg a tanítás nélküli munkanapok számát. A tanítási évben egy tanítás nélküli munkanap programjáról - a nevelőtestület véleményének kikérésével - az iskolai diákönkormányzat jogosult dönteni. (27/2020. (VIII. 11.) EMMI rendelet a 2020/2021. tanév rendjéről 5.§)

mérsékelni lehet. A kortárs képzés során olyan problémaérzékeny középiskolás fiatalokat lehet képezni, akik életvezetési nehézségekkel küzdő, bajba jutott társaiknak célirányosan, hatékonyan tudnak segíteni, illetve tudják, hogy az adott problémával kapcsolatban hol lehet segítséget kérni. Az emberkereskedelem, kizsákmányolás, prostituálódás veszélyének megelőzését célzó szemléletformáló programok eredményes megvalósítását alapvető módon támogatja a képzések bevezetése, intézményesítése.

- Témaszpecifikus pedagógusképzések, belső továbbképzések / tudásmegosztás, szakmai nap, tematikus nevelőtestületi értekezletek. A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet II. fejezete részletesen kitér a nevelési-oktatási intézmények működését meghatározó dokumentumok tartalmára, elkészítésére, alkalmazására. A vonatkozó szabályok szerint lehetőség van a tanítás nélküli munkanapok idejére meghatározni olyan tematikus nevelőtestületi, szülői értekezleteket, melyek tartalmában a közös gondolkodást a nevelőtestület szükségesnek ítéli meg.³³ Ennek értelmében a szakmai közösségek szervezhetnek a témában érzékenyítő vagy tematikus, elméleti és tapasztalati tudásra építő, illetve tájékoztató fórumokat is. Ezekkel elősegíthetik a gyermekek / tanulók szakszerű támogatását, az eredményes prevenciós munkát. Rendezhetők olyan megbeszélések is, melyek szakemberek (pl. szociális segítő, védőnő, gyakorló jogi szakértő) jelenlétét igénylik. A témában sor kerülhet például a konfliktusok feloldását segítő programok, módszerek megismerésére, a resztoratív vitarendezés technikájának elsajátítására. Belső továbbképzések vagy az érdeklődők részvételével megtartott szakmai napon műhelymunkák keretében valósulhat meg a jó gyakorlatok, példaértékű modellek megosztása.

VIII.4. Felvilágosítás, tájékoztatás, segítségnyújtás a köznevelési intézményekben

A problémák megoldása során elengedhetetlen a közérthető, eseti tájékoztatás, információnyújtás a tevékenységekben, eljárásokban érintett valamennyi célcsoport számára. E tevékenységekben a következőket tehetjük:

³³ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 3.§ (2) a, e, h

- *szakmai kerekasztalbeszélgetések* keretében a gyermekkereskedelem hazai és nemzetközi jogi keretrendszerének megismertetése, megismerése a témában dolgozó szakemberek, szervezetek segítségével. A tanulók körében a gyermeki jogok ismerete és tisztelete vezet a felelősségvállaláshoz, így a korlátok, szabályok betartásához. A jogok ismerete elősegíti, hogy tanulóink felelős és tudatos emberekké váljanak, akik képesek felismerni az erőszakot és jogaik megsértését, így előrelátóbban, hatékonyabban védik meg magukat ellene.
- *szülőcsoportok működtetése*, szülők akadémiaja programsorozat szervezése a **család**, mint elsődleges szocializációs közeg támogatására
 - o digitális biztonsággal kapcsolatos kérdéskörök érintése, a szülők hatékony támogatása a digitális médiakörnyezet biztonságos használatában (pl. a média működésbeli hatásmechanizmusai során tapasztalat főbb törvényszerűségeknél, a média és a társadalom közötti kölcsönös kapcsolatoknak, a valóságos és a virtuális, a nyilvános és a bizalmas érintkezés megkülönböztetésének értelmezése; segítség nyújtása a médiaműveltség, médiatudatosság terén)
 - o jogi fórumok szervezése a jogkövető magatartás és a jobbiztonság érdekében
 - o áldozattá válás, veszélyeztetett csoportok, traumatizáció ismérveinek áttekintése
- *Konzultáció, egyéni vagy csoportos tanácsadás*, esetenként a szociális segítő bevonásával a gyermekek/tanulók veszélyeztetettségének megelőzésében, megszüntetésében való segítségnyújtás, melynek fókuszában alapvetően a gyermek/tanuló áll, de a tevékenység irányulhat a családra, pedagógusra is.

Kiemelten alkalmas:

- o az egyéni döntéshozatalt támogató segítő beszélgetés
- o a gyermekek / tanulók, szülők, pedagógusok részére adekvát szakmai segítség nyújtására az óvodai, iskolai, kollégiumi **szociális segítő bevonásával**
- o A szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek/tanulók helyzetét javító szolgáltatások nyújtása, támogató rendszerről való tájékoztatás, annak szabályszerű működtetése
 - o pályázatok, ösztöndíjak
 - o szociális támogatások
 - o adományok gyűjtése

VIII.5. Prevenciós tevékenységet támogató együttműködési lehetőségek

A szakmai partnerek, a családi közeg és a nevelési-oktatási intézmény közötti kapcsolatrendszer jellege változó formákat ölt intézményenként, de mindegyikre igaz, hogy a tanulói támogatás eredményessége és a méltányosság gyakorlása érdekében szükséges a harmonikus együttműködés.

A köznevelési intézmény nevelési-oktatási folyamatának – ezen belül a gyermekek/tanulók társas kapcsolatai egészséges megélésének - elengedhetetlen eszköze a mentális problémák, a veszélyeztetettség megelőzése, szakszerű kezelése. Ennek érdekében a problémától függően esetenként szükséges a megfelelő szervek, hatóságok bevonása. Amennyiben az adott helyzet megoldásához kompetencián túlmutató tanácsadásra, esetleges beavatkozásra van szükség, akkor lehetősége van a pedagógusnak vagy az őt foglalkoztató intézménynek, hogy kapcsolati hálóján keresztül igénybe vegye a pedagógiai szakszolgálatok, a pedagógiai szakmai szolgáltatók, a gyermekjóléti szolgálat és központ, az iskola-egészségügyi ellátást biztosító egészségügyi szolgáltató segítségét, valamint tartsa a kapcsolatot az intézményben dolgozó szakemberekkel.³⁴

Több köznevelési intézményben működik gyermekvédelmi vagy mentálhigiénés team, ami jelentős mértékben hozzájárulhat a segítő tevékenység eredményességéhez. Ez a szakmaközi együttműködési forma olyan a gyermekek/tanulók testi, lelki, szellemi jólétét támogató, prevenciós munkacsoportot jelent, amelynek munkájában részt vehet valamennyi, az intézményben dolgozó támogató, segítő szakember. Együttműködésük során egy olyan sokrétű, korszerű, gyermekvédelmi tevékenységrendszer kialakítására nyílik lehetőség, amely hatékonyan tudja támogatni a tanulók érdekében végzett segítő munkát.³⁵ A gyermekek/tanulók fejlesztésére komplex cselekvési terveket dolgozhatnak ki, esetmegbeszéléseket tarthatnak, bekapcsolódhatnak szakirányú mérésekbe, diagnosztizálásokba, tarthatnak prevenciós előadásokat, foglalkozásokat, tréningeket.

Az intézményi kapcsolatrendszer részét képezi további szervekkel, partnerszervezetekkel, személyekkel való együttműködés, programok támogatása a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében (pl. rendőrség, bíróság,

³⁴ Az intézmény szervezeti és működési szabályzatában szükséges meghatározni a külső kapcsolatok rendszerét, formáját, módját, beleértve a megnevezett szervekkel való kapcsolattartást is. (A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 4.§ (1) bekezdés i. pontja) (in.: Magyar Közlöny 2012.évi 115. szám)

³⁵ Az Útmutató az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység bevezetéséhez és gyakorlatahoz az iskolában című kiadvány segítséget nyújt a team kialakításához, meghatározza célját, javaslatot tesz tagjaira, lehetséges tevékenységeire.

alapítványok, egyesületek, kulturális intézmények, köznevelési, felsőoktatási intézmények (pl. jogi kar, pszichológiai intézet), védőnő).

A gyermek/tanuló veszélyeztetettségének megelőzése, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében létrejött szakmai kapcsolatok tartalma lehetőséget nyújt többek között arra, hogy:

- a gyermek/tanuló egyéni megsegítése, az érintett csoport, közösség támogatása érdekében célzott információcserére kerüljön sor (a hatályos adatvédelmi és személyiségi jogi szabályozások figyelembevételével);
- az előző pontokban felsorolt – illetve az intézménnyel egyeztetett – tevékenységekben az érintett személy, szerv, szervezet részt vegyen, támogassa azok sikeres megvalósulását;
- megtörténjen a visszacsatolás az elvégzett tevékenység eredményességéről, és a kölcsönös visszajelzések alapján megvalósuljon a közösen koordinált, a kapcsolati tőke kamatoztatásával lebonyolított preventív célú események felülvizsgálata;
- folyamatos legyen a családdal, szülőkkel való kapcsolattartás (SZMK, szülői szék)³⁶;
- partnerségen alapuló, támogató eszmecsere alakuljon ki a szakmai szervezetekkel, szervezetekkel (pl. szakmaközi egyeztetések, részvétel éves szakmai tanácskozáson, konferenciákon, ...).

A mindennapi pedagógiai gyakorlatban az intézményi jellegzetességeket figyelembe vevő olyan eljárásrend és tevékeniségrepertoár kialakítására van szükség, amely a gyermekek/tanulók személyes és szociális kompetenciáinak fejlesztésén túl olyan célszerű eszközöket ad a pedagógusok, családok kezében, melyekkel adekvát válaszokat tudnak adni a gyermekek/tanulók szükségleteire. A felsorolt preventív jellegű, segítő tevékenységek a veszélyeztetettség megelőzésén és megszüntetésén túl alkalmasak a családi, intézményi környezet minőségének javítására, támogatják a társadalmi integrációt.

³⁶ A Gyermejjogi Egyezmény nemzetközi szinten is rögzítette a szülők számára a gyermeküket oktató-nevelő intézmény életébe való bekapcsolódásnak nemcsak a jogát, hanem a kötelességét is – a vele együtt járó felelősséggel együtt.

ZÁRÓGONDOLATOK

Ezt a szakmai anyagot az emberkereskedelem témájában elsősorban pedagógusoknak, védőnőknek, a köznevelési intézményekben tevékenykedő óvodai és iskolai szociális segítőknek, valamint a család-és gyermekjóléti szolgálat munkatársainak készítettük. Azonban ajánljuk mindazon segítő területen dolgozó szakembereknek is, akik munkájuk során bármely formában találkozhatnak az emberkereskedelem áldozataival. Egyre több tanulmányt, esetleírást, prevenciós programot és a témába vágó szakirodalmat olvasva még azon szakemberek is hangsúlyosnak fogják találni a témát, akik úgy érezték korábban, hogy az ő szakmai területük vagy közegük, melyben végzik tevékenységüket, kevésbé érintett e témában. Azonban nagyon hamar kiderül számukra, hogy az emberkereskedelem épp a látenciája miatt nagyobb kört érint, mint gondolnánk vagy egyszerűen csak a részévé vált minden napjainknak. Lassan eszünkbe jut: ismerünk valakit, akit nem fizettek ki külföldi munkája során; valakit, aki 4 órába bejelentve hajnaltól estig dolgozik, mert a többit „megoldjuk okosba” elvet elhitte; vagy láttunk a lakókörnyezetünkben olyan személyt, akiről soha nem tudtuk meg, hogy ki ő és mit is csinál ott pontosan, de elesettnek, kiszolgáltatottnak, bántalmazottnak tűnik.

MELLÉKLETEK

1. számú MELLÉKLET: Segítő szervezetek Magyarországon

*Megyei és Városi Rendőrkapitányságok
112-es segélyhívószám*

Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT)

Kapcsolati erőszak és emberkereskedelem áldozatai számára ingyenesen hívható 0-24 órában.

Elérhetőségei:

telefon: 06 80 20 55 20

e-mail: okit@csbo.hu

honlap: www.bantalmazas.hu

A Szolgálatnál 24 órában a területen ismeretekkel és tapasztalattal rendelkező telefonos tanácsadók dolgoznak, akik kérdéseikkel segítségünkre lehetnek az azonosításban és elvégzik a hatékony áldozatirányítás folyamatát. Az OKIT az értesítést követően tájékoztatja az emberkereskedelem áldozataként azonosított személyt a védett szálláshelyen (shelter) történő elhelyezés lehetőségéről, feltételeiről; kérelem esetén odairányítja.

Áldozatsegítő szolgálatok

Az Áldozatsegítő Szolgálat olyan személyek támogatására jött létre, akik akár közvetlenül, akár közvetett módon, valamely bűncselekmény, illetve tulajdon elleni szabálysértés áldozataivá váltak. Az Áldozatsegítő Szolgálat célja, hogy az elszenvedett bűncselekménnyel kapcsolatban felmerült érzelmi, lelki, anyagi és más problémák megoldásához segítséget nyújtson.

Krízishelyezett fennállása esetén azonnali pénzügyi segílyt adhat (a bűncselekményt, vagy tulajdon elleni szabálysértést követő 8 napon belül beadott kérelem alapján) A személy elleni erőszakos bűncselekmények súlyos sérültjei és a halálos áldozatok hozzátartozói számára mindezen túl állami kárenyhítést is adhat.

Áldozatsegítő Szolgálatot minden megyei kormányhivatal működtet, e helyszíneken bárki segítséget kérhet.

Áldozatsegítő központok

Áldozatsegítő vonal 06-80-225-225

Budapesten, Miskolcon, Szombathelyen, Pécsen, Szegeden, Kecskeméten, Veszprémben, Szolnokon, Nyíregyházán, Debrecenben és Egerben fordulhat az Áldozatsegítő Központokhoz,

<http://aldozatsegitokozpont.im.gov.hu/> (<https://vansegitsegi.hu/>)

A Központok munkatársai az áldozat számára a lehető legrövidebb időn belül személyre szabott tájékoztatást adnak, és érzelmi segítséget is nyújtanak a hozzájuk fordulóknak. Szükség esetén pszichológus szakember segíti az áldozatot a bűncselekmény okozta trauma feldolgozásában.

Az Anthropolis Egyesület a 13-18 éves korosztály számára tart általános és középiskolákban, illetve gyermekotthonokban prevenciós workshopokat, amelynek célja az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának rabszolgasághoz, emberkereskedelemhez szorosan kötődő cikkelyeinek közös értelmezése, illetve rövid élettörténeteken keresztül a rabszolgaság formáinak rajzos feldolgozása és ezen keresztül a társas kapcsolatokban és munkavállalásban rejlő veszélyek áttekintése.

A Baptista Szeretetszolgálat 2005 óta üzemeltet védett házakat az emberkereskedelem áldozatai számára az ország több pontján. A védett házak mellett két kiléptető lakást és egy krízislakást tart fenn. Ezekben az intézményekben összesen 30-40 főt tudnak fogadni, nőket és gyermekeiket, férfiakat és családokat egyaránt. Gyermekeket abban az esetben tudnak fogadni, ha felnőtt korú hozzátartozóval érkezik. Az intézményekben általában 1,5-2 évig tudnak tartózkodni az áldozatok. Ebben az időszakban pszichológus, szociális munkás, jogi szakember segíti a felépülésüket az áldozatoknak.

A Névtelen Utak Alapítvány (info@nevtelenutak.com, T: 06706649497) a Bohócok a Láthatáron és a KV színházi társulatokkal együttműködésben hozta létre a Kiállok érted című színdarabot, amely az áldozattá válás folyamatát mutatja be, azon belül is elsősorban a „lover boy” jelenségre koncentrálna. A darab éles tükröt tart a valóságról, mind szóhasználatában, mind az ábrázolt helyzeteket illetően. A legtöbbször gyermekotthonokban bemutatott előadások után fórumszínházas feldolgozó foglalkozások segítik a látottak értelmezését. A Névtelen Utak Alapítvány biztonságos háza 4 nőnek és gyermeknek nyújt ellátást, különösen a prostitúció és/vagy szexuális kizsákmányolás áldozatainak.

A Lehetőség a Családoknak 2005 Alapítvány munkatársai évek óta tartanak prevenciós foglalkozásokat osztályfőnöki órák keretében középiskolások számára. A foglalkozások nem csupán az emberkereskedelem, de a kapcsolati erőszak területét is érintik. A Lehetőség Családoknak 2005 Alapítványnál szociális munkás, gondozó, pszichológus és jogi asszisztens dolgozik. A védett szálláshelyeken szakszerű pszicho-szociális segítségnyújtást, illetve ételt, ruházatot, tisztálkodó szereket biztosítanak az áldozatok részére. Előfordult, hogy külföldi áldozatokat is elhelyeztek. Kapcsolatban állnak külföldi védett szállásokkal is. Az elhelyezés időtartamát „team döntés” határozza meg, ezt követően félutas-kiléptető lakásokat tudnak felkínálni az áldozatok társadalmi reintegrációjának elősegítése érdekében.

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) (iombudapestops@iom.int) a külföldön emberkereskedelem áldozatává vált magyar emberek hazautazását tudja elsősorban segíteni és az áldozat itthoni reintegrációs folyamatát támogatni. Emellett országos szintű kampányt folytat az emberkereskedelem elleni küzdelem kapcsán Ne Hagyd! címmel. 2022. őszétől „Ne hagyd, ne tedd!” címmel folytatódik a kampány. Az IOM szövegben megjelentetett anyagai az említett Ne hagyd! kampány keretei között készültek.

A Gyermekvédő hívószám (06-80/21-20-21) a veszélyeztetettség jelzésének egyszerű és gyors lehetőségét biztosítja. A szolgáltatás célja bármilyen, a gyermek vagy felnőtt veszélyeztetettségét jelző hívásra történő szakszerű, hatékony és időbeni reagálás biztosítása és elősegítése, függetlenül a jelzést tevő személyétől és annak jelzési kötelezettségétől. A számot bárki ingyenesen hívhatja a nap 24 órájában megszakítás nélkül, akár névtelenül, zárt adatkezeléssel. Veszélyeztetettség, bántalmazás, súlyos elhanyagolás, emberkereskedelem, prostitúcióra kényszerítés jelzése esetén, a hívást követően azonnal, a hatáskörrel rendelkező szolgáltató vagy hatóság értesítése történik, de lehetőség van szakmai információ nyújtásra is különböző kérdések esetén.

Kék vonal Gyermekkrízis Alapítvány

116-111 (lelkisegély vonal) 116-000 (bántalmazott és eltűnt gyermekek)

A Kék Vonal minden munkatársa és önkéntese azért dolgozik, hogy a gyerekek valódi odafigyelést, elfogadást és a bajban segítséget kapjanak. A gyermekek és a felnőttek egyaránt hívhatják az ingyenesen tárcsázható számot.

Barnahus Szolgáltatás – Gyermekközpontú Meghallgató és Terápiás Központ (Budapest, Debrecen, Szombathely)

Az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem multidiszciplináris összekapcsolása, a gyermekek igazságügyi, főleg rendőrségi kihallgatására szolgáló gyermekvédelmi intézmény, mely egy helyen biztosítja a kihallgatáshoz szükséges infrastruktúrát, az orvosi vizsgálatokat és a mentális segítséget. Céljuk, hogy **az igazságszolgáltatás során** a gyermekek legjobb érdeke érvényesüljön, ennek megfelelően a gyermek meghallgatása minél kevesebbszer történjen meg. A kihallgatást követően a gyermek megfelelő szakmai segítséget kaphat a trauma feldolgozásához, mely segíti a fizikai és mentális felépülését. A szakemberek elősegítik, hogy a bűntény felderítésre kerüljön nyomozással, vádemelést tegyenek és ítélet szülessen. Ennek következtében a bírósági ítélet jóvoltából az elkövető nem abuzálhatja a továbbiakban a gyermeket. Barnahus célja, hogy a szolgáltatásaik minél több megyében elérhetővé váljon Magyarország területén.

Budapesti Gyermekközpontú Meghallgató és Terápiás Központ, szolgálatvezető: Dr. Farkas Eszter, meghallgato@tegyesz.hu, <http://tegyesz.hu/meghallgat-lak/>

Szombathelyi Barnahus Központ: + 36 30 725-3133, barnahus.szombathely@gmail.com, laura.barnahus@gmail.com, lazary.fanni@gmail.com, <https://barnahus.hu>

2. számú MELLÉKLET: További jogszabályok, melyeket beillesztettek a magyar jogrendbe:

Jogszabály megnevezése	A magyar jogrendszerbe helyezve
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata	Ajánlás, mely nem teremtett jogi kötelezettséget, így Magyarországon nem iktatták törvénybe, viszont hivatkoznak rá, mint alapvető diszciplínára emberi jogok kérdésében.
Emberi Jogok Európai Egyezménye	1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
Gyermekjogi Egyezmény	1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
Palermó-i Egyezmény	2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
Európa Tanács emberkereskedelem elleni egyezménye	2013. évi XVIII. törvény az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló Egyezményének kihirdetéséről
Lanzarote-i Egyezmény	2015. évi XCII. törvény az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról

2011/36 EU irányelv	Irányelvként kötelező elérendő célkitűzéseket megfogalmazott jogi aktus, ezért önálló törvényként nem került kihirdetésre
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
Gyermekvédelmi törvény	1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
Büntető törvénykönyv	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Büntetőeljárásról szóló törvény	2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
1930. évi 14. ülés-szakán elfogadott 29. sz. Egyezmény kihirdetéséről	2020. évi XLVIII. Törvény a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1930. évi 14. ülés-szakán elfogadott 29. sz. Egyezmény kihirdetéséről
Áldozatvédelmi törvény	2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
Áldozatazonosítási rendelet	354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

3. számú MELLÉKLET: további fogalom meghatározások

EMBERKERESKEDELEM

- Személyek kizsákmányolás céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása – az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását is ideértve
- fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával
- emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén
- illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával.

A kizsákmányolás magában foglalja legalább a prostitúció révén történő kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszermunkát vagy - szolgáltatásokat – a koldulást, a rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot is ideértve –, a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolást és a szervek kivételét."

Az emberkereskedelem fogalma három részből tevődik össze: egy TEVÉKENYSÉG, amelyet meghatározott ESZKÖZÖK útján hajtanak végre kizsákmányolás CÉLJából.

A tevékenységek, eszközök és célok a következőképpen foglalhatók össze:

TEVÉKENYSÉG

- Toborzás
- Szállítás

- Átadás
- Rejtegetés
- Fogadás
- Az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatása vagy átadása

ESZKÖZ

- Fenyegetés
- Erőszak
- Egyéb kényszer
- Emberrablás
- Csalás
- Megtévesztés
- Hatalommal vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés
- Anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtása vagy elfogadása

CÉL

- Prostitúció révén történő kizsákmányolás vagy a szexuális kizsákmányolás más formái
- Kényszersmunka vagy más szolgáltatások, beleértve a koldulást
- Rabszolgatartás vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlat
- Szolgaság
- A bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolás
- Szervkereskedelem

Kényszersmunka/Munka célú kizsákmányolás

A kényszersmunka, rabszolgamunka vagy ahhoz hasonló tevékenységek olyan nem önkéntesen vállalt munkát jelent, hanem erőszak, kényszer, büntetés, megfélemlítés fenyegetésének hatására vállal. Abban az esetben, ha a kizsákmányolt dolgozót megtévesztik a munka természetét és feltételeit illetően, nem feltétlenül fizikai erőszakkal, hanem zsarolással, pl. személyi okmányok elvételével, adósságcsapdával, stb. kényszersmunkáról beszélünk.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) kényszersmunkáról szóló 1930. évi 29. számú egyezmény³⁷ 2. (1) cikkének meghatározása érvényes a mai napig:

„kényszer- vagy kötelező munka” kifejezés vonatkozik minden olyan munkára vagy szolgálatra, amit valamilyen büntetés terhe alatt valakitől követeltek, és amire a munkára kötelezett személy nem szabad akaratából vállalkozott”.

³⁷ 2000. évi XLVIII. törvény a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1930. évi 14. ülésén elfogadott 29. számú Egyezmény kihirdetéséről

Fontos, hogy a kényszermunka meghatározása nem vonatkozik a kötelező katonai szolgálatra, a vészhelyzetben elrendelt munkára, a bíróság által elrendelt munkára, kisebb közösségi munkákra³⁸.

Magyarországon a kényszermunka bűncselekmény, a Btk. Emberkereskedelem és kényszermunka paragrafusának meghatározása szerint a kényszermunka:

„Aki mást rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására

a) megtevesztéssel, a sértett nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve, vagy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír, vagy

b) erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerít,

bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

(Btk. 192. § (2))

A kényszermunka, és a rabszolgasághoz, szolgamunkához hasonló cselekmények bármely ipai ágazatban és bármely szakmán belül előfordulhat. A kényszermunkát végző személyek például háztartási, mezőgazdasági alkalmazottként, hotelban, étteremben, építkezéseken vagy más ágazatokban dolgoznak jellemzően piszkos, embertelen és veszélyes körülmények között.³⁹ Nagyon sokszor lakhatásra alkalmatlan épületekben (istálló, ól), fűtetlen szálláshelyen kell lakniuk az áldozatoknak és minimális élelemért dolgoztatják őket. (Ungureanu et al., 2012)

A kényszermunka különbözik a kizsákmányoló munkahelyzettől, mert az emberkereskedelem fogalmának megfelelően a korábban felsorolt három tényező megtalálható benne: kizsákmányolás céljából, különböző módszerek (erőszak, fenyegetés, megtevesztés, kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés) által végzett tevékenység (beszervezés, szállítás, átadás, átvétel, stb.) A kényszermunkát modern rabszolgaságnak is szokták nevezni, mert az emberi méltósággal nem összeegyeztethető lakhatási-, és munkakörülmények miatt. (What is forced labour)

Prostitúciós/szexuális célú kizsákmányolás

³⁸ 2000. évi XLVIII. törvény a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1930. évi 14. ülésén elfogadott 29. számú Egyezmény kihirdetéséről (2)

³⁹ https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/b/46/c0000/TRAFGUID1_Munkaerő%20kizsákmányolás.pdf

A szexuális célú kizsákmányolás az emberkereskedelem egyik leggyakoribb formája, áldozatai leggyakrabban nők és lányok⁴⁰, de egyre gyakrabban találkozunk fiú, fiatal férfi áldozatokkal is, ami leginkább a férfiak áldozattá válásának korábbi magas látenciáját is mutatja.⁴¹ A kényszerített prostitúción kívül, amely a leggyakrabban előforduló formája, a szexuális célú kizsákmányolás formái lehetnek a prostitúció vagy az online szexuális szolgáltatások is. A szexuális kizsákmányolás többek között a prostitúcióra való kényszerítést, a pornográfiát és bárokban, hotelekben fürdőkben, masszázsszalonokban és a szórakoztatóiparban nyújtott szexuális szolgáltatásokat foglalja még magában.

A szexuális célú kizsákmányolás áldozatai gyakran kiszolgáltatottak a hajléktalanság, szegénység, családon belüli erőszak, kábítószerrel való visszaélés, mentális vagy fizikai fogyatékoság, vagy a legális bevándorló státusz hiánya miatt. Könnyű azt hinni, hogy az emberkereskedelem a társadalomnak csak bizonyos részeit érinti, azonban alapvetően fontos észben tartani, hogy az emberkereskedelemnek való kiszolgáltatottság nem ismer határokat. Az emberkereskedők olyan kiszolgáltatott élethelyzetben lévő embereket cserkésznek be, akik jobb életre vágnak, anyagi helyzetük kilátástalan, nincsenek munkalehetőségeik, nincs támogató környezetük, korábban, akár gyermekkorukban is lelki, fizikai, szexuális bántalmazás elszenvedői voltak.

Gyermekek prostitúciós célú kizsákmányolása

A gyermekek kereskedelmi célú kizsákmányolása világméretű probléma, de a látencia mérete ellenére bemutatunk fontosabb tendenciákat, adatokat:

A gyermekkereskedelem a világ összes országában jelen van. Világszinten is a gyerekek az összes áldozat közel harmadát (27%) teszik ki (mint láthatjuk később, az EU-ban is). Három gyermekáldozatból kettő lány. Az áldozatokat az elkövetők (rövid vagy hosszútávú, pl. család, barát, romantikus szerelem, stb) ismeretség alapján választják ki, mítosz az, hogy teljesen ismeretlen az elkövető. A gyermeklányokat és fiúkat különbözőképpen zsákmányolják ki, míg a lányokat leginkább prostitúcióra és házasságra kényszerítik, a fiúkat munkára vagy háborúra (pl. gyermekkatonának). Gyermekek és felnőttek esetében is nem csak fizikai erőszakkal, hanem a kényszerítés más formáit is alkalmazzák az elkövetők (pl. fenyegetés, zsarolás, megfélemlítés, csalás) (Child trafficking: Myths vs. Facts)

2019-ben:

⁴⁰ <http://nehagyd.hu/cikkek/a-kizsakmanyolas-formai/szexualis-celu-kizsakmanyolas>

⁴¹ (Ungureanu et al., 2012, Vidra, Baracsi, Katona, Sebhelyi, 2015, Hatvani, Sebhelyi, Vaskúti, 2018, Ne hagyd kampány, ECPAT, 2021)

- Magyarországon 81 volt a regisztrált emberkereskedelmi áldozatok száma (2018-ban 30, 2017-ben 33) (TIP report, 2020)
- 58 emberkereskedelmi áldozatot láttak el a védett házakban (29 nőt, 13 férfit, 16 gyermeket) (2018-ban 79 áldozatot láttak el a védett házak, 2017-ben 66) (TIP report, 2020)
- a magyar bíróság hét emberkereskedőt ítelt el (2018-ban hármat, 2017-ben hetet) (TIP report, 2020)

2017-18-ban:

- Az EU összes (28) tagállamában 28 268 áldozatot regisztráltak. Az áldozatok nagy része 60 % szexuális kizsákmányolás áldozatává vált, 15% pedig munka célú kizsákmányolásé. Minden harmadik regisztrált áldozat gyermekkorú (32%) (Data Collection, 2020)
- Az EU tagállamokban az elkövetők többsége férfi volt. A szexuális kizsákmányolás esetében a regisztrált elkövetők 68% férfi volt, 29% nő. A munka célú kizsákmányolás esetében az arány 76% (férfi) -23% (nő) (Data Collection, 2020)
- Az EU-ban regisztrált áldozatok közel fele (41%) európai állampolgár, többségük nem európai (59%). Gyermekes esetében ez az arány pont fordítottja, több európai gyermeket (57%) azonosítottak a megjelölt időszakban, mint Európán kívüli állampolgárságút (41%). (Data Collection, 2020)
- Az EU-ban a gyermek elkövetők (emberkereskedők) aránya Magyarországon (23% az összes magyar elkövetőnek gyermekkorú) és brit állampolgár (19%) (Data Collection, 2020)
- 2015-16-ban, ahogy már korábban is írtuk, az EU-ban regisztrált gyermek áldozatok többsége magyar volt (647 fő), holland (255 fő), francia (191 fő), román (86 fő) és horvát (27 fő). (Data Collection, 2020)

160 millió gyermek végez gyermekmunkát az ENSZ Munkaügyi Szervezete (továbbiakban: ILO) alapján, közel fele (79 millió fő) különösen veszélyes munkát végez. Arányaiban a szubszaharai Afrikában végez a legtöbb gyermek gyermekmunkát, mely 86,6 millió főt, az összes munkára kényszerített gyermek 23,9% -át jelenti. Európában és Észak-Amerikában ez az arány az összes munkára kényszerített gyermek 2,3%, mely 3,8 millió gyermeket jelent. (Child Labour: Global estimates 2020)

A szexuális kizsákmányolás többnyire nemzetközi, szervezett bűncselekmény, amelynél a különböző bántalmazási formák együttesen jelennek meg.

Az ILO a kényszermunka legrosszabb formái közé sorolta a prostitúciót és a gyermekpornográfiát, külön kiemelve, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált gyermekek mintegy egynegyedét a (ház körüli, mezőgazdasági vagy kézműves) rabszolgamunkára kényszerítés mellett szexuálisan is kizsákmányolják, rendszeresen fenyítik, lelkiileg és fizikailag bántalmazzák.⁴²

A prostitúciót és a kényszermunkát az ILO a gyermekmunka legrosszabb formái közé sorolta (az adósságcsapda, a rabszolgaság, a csicskáztatás⁴³, a gyermekkereskedelem mellett), hangsúlyozva, hogy a gyermekek negyedét a csicskáztatás, mezőgazdasági munkák mellett szexuálisan is kizsákmányolják, emellett fizikailag és lelkiileg is bántalmazzák. (ILO, Worst forms, Ripszám, 2020)

A gyermekek szexuális célú kizsákmányolása lehet

- prostitúció: egy gyermek – rendszerint közvetítőn (szülő, családtag, kerítő stb.) keresztül megszervezett – szexuális kizsákmányolása pénzért vagy más fizetségért
- pornográfia: gyermekről készült pornográf tartalmak
- házasságra kényszerítés, gyermekházasság, eladás;
- szexturizmus

Szervkereskedelem:

A szervkereskedelem összefüggésbe hozható a szervek eltávolítása céljából folytatott emberkereskedelemmel, amely súlyosan sérti az alapvető emberi jogokat, különösen az emberi méltósághoz és a fizikai integritáshoz való jogot. Szervezett bűnözői csoportok követik el, amelyek általában a fejlődő országokban választják ki a donorokat, és távolítják el a szerveket, amelyeket aztán az Európai Unió területén adnak át a befogadóknak.

A szerv kereskedelem kifejezés olyan illegális szolgáltatásokat sorol egy csoportba, amelyek emberi szervek és szövetek transzplantációként való eladásával hoznak üzletet. Magába foglalja a szervkereskedelem céljából történő emberkereskedelmet; a transzplantáció turizmust, melynek keretein belül valaki azért utazik külföldre, hogy (illegális) szervhez jussanak egy fizetett donoron keresztül; illetve a szerv-, szövet- és sejtkereskedelmet, amely az emberi szervekkel történő kereskedést jelenti élő vagy eltávozott donoroktól.

A szervkereskedelem az Európa Tanács által 2014-ben elfogadott szervkereskedelem elleni egyezményben is definiált. Ennek az Egyezménynek megfelelően a szervkereskedelem az, amikor a következő tevékenységek egyikét szándékosan követik el:

⁴² <https://ujbtk.hu/ripszam-dora-kizsakmanyolas-az-emberkereskedelem-kapcsan/>

⁴³ egy személyt egy másik személynél való lakhatásra és munkavégzésre kényszerítenek, melyért nem kap fizetést, vagy csak nagyon kevés pénzt.

- Emberi szervek eltávolítása élő vagy már eltávozott donortól, ahol a szerv eltávolítása az élő vagy eltávozott donor szabad, tájékozott és konkrét beleegyezése nélkül történik, vagy az eltávozott donor esetében a belföldi jog által meghatározott engedély nélkül kerül eltávolításra;
- az adott szerv felhasználása beültetés vagy más célból;
- az előkészítése, megőrzése, tárolása, szállítása, elfogadása, importálása és exportálása az adott szervnek;
- anyagi támogatása vagy bűnpártolása a fent említett bűncselekményeknek vagy szándékos/eltervezett próbálkozás a bűncselekmények elkövetésére;
- szervdonor vagy befogadó felbujtása és toborzása, melynek során pénzügyi nyereségben vagy összehasonlítható előnyben részesül a toborzó, felbujtó vagy harmadik személy;
- nem megfelelő ígért vagy ajánlat tétele egészségügyi dolgozóknak, köztisztviselőnek vagy magánszektorban létesített intézményben dolgozóknak, egy személy által közvetlenül vagy közvetve, olyan céllal, hogy egy emberi szerv eltávolítását vagy beültetését illegális módon segítség vagy végrehajtsák;
- egészségügyi dolgozók, köztisztviselők vagy magánszektorban létesített intézményben dolgozók által nem megfelelő előny kérelmezése vagy abban részesülése azzal a céllal, hogy egy emberi szerv eltávolítását vagy beültetését illegális módon segítség vagy végrehajtsák.

„Lover boy”:

A „lover boy” módszert összefoglalóan az alábbiak szerint lehetne jellemezni: olyan férfiak ők, akik külső adottságaikat, határozott fellépésüket használják fiatal lányok, nők meghódítása és prostitúcióba való beszerzése érdekében. Fizetést kapnak azért, hogy a diszkókat, szórakozóhelyeket, fiatal lányok által látogatott helyszíneket járva megismerkedjenek olyan nőkkel, akiket rövid idő után, szerelmet színelve prostitúcióra kényszerítenek.⁴⁴ A szerető, kerítő, futtató vagy „lover boy” feltérképezi és kihasználja a potenciális áldozatok sérülékenységét és drága ajándékokkal, szerelmet színelve, külföldi jobb élet reményét ígéri. A nők vagy (gyerek)lányok már otthonuk elhagyása után, az ismerős társadalmi közegeből kikerülve, egy idegen országban, az idegen nyelvet nem beszélve jönnek rá arra, hogy

⁴⁴ <http://nehagyd.hu/cikkek/a-kizsakmanymas-formai/szexualis-celu-kizsakmanymas>

csapdába csalták őket, és az új országban prostitúcióra kényszerítik őket, a prostitúcióból származó pénzt át kell adniuk fogva tartóiknak. (EUROPOL, 2020) Az áldozatokat tehát kezdetben vonzalommal, majd később fenyegetéssel, zsarolással, erőszakkal bírják a prostitúcióra. (EUROPOL, 2020) Egy „lover boy” több fiatal lányt, nőt is behálózhat. Érzelmi kötődés, szerelem alakul ki az áldozataiban, ezzel tudja kezdetben (ha így nem működik és/vagy a későbbiekben, erőszakot alkalmazva) rávenni a prostitúciós tevékenység folytatására. Ezt a folyamatot „prostitúcióba való betörésnek” hívják. A betörés valójában bántalmazást jelent, melyben az irányítás, kontroll elérése érdekében pszichés traumát okoznak szisztematikusan az áldozatnak, akit kezdetben csak elszigetelnek a megszokott (és jó esetben védő) környezetétől és megfosztják autonómiájától. (Herman, 2011) Az elkövetőknél a cél a hosszú távú kizsákmányolás és a későbbiekben akár az áldozat eladása más elkövető számára.

“Bár a prostitúcióban való érintettség felnőttek esetén egyes ideológiák szerint lehet választás kérdése, gyermekek esetén sosem valós választás a prostitúció használói (kliensek, „john-ok”) és a prostitúció elősegítői (kerítők, futtatók, „lover boy-ok”), valamint a gyermek eltérő társadalmi és hatalmi viszonyainak következtében “ (Hatvani, Sebhelyi, Vaskúti, 2018)

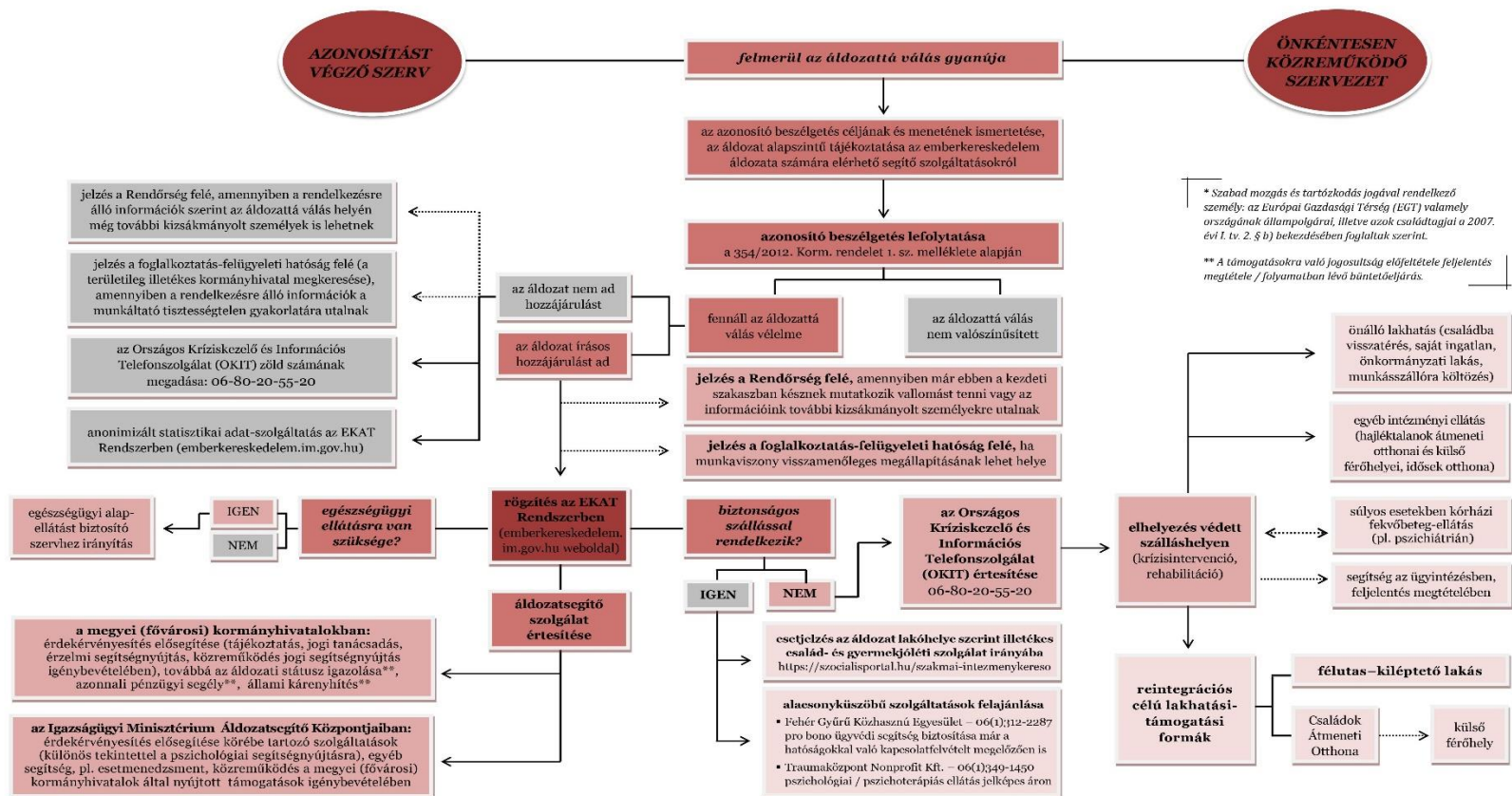
4. számú MELLÉKLET: A Magyarország területén emberkereskedelem áldozatává vált magyar, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező nagykorú személyek azonosítását segítő eljárásrend

az emberkereskedelem elleni
nemzeti stratégia 2020-2023

II. 1. 1.
II. 1. 3.

sz. intézkedési alapján

A Magyarország területén emberkereskedelem áldozatává vált magyar, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező* nagykorú személyek azonosítását és irányítását segítő eljárásrend



5. számú MELLÉKLET: Azonosító adatlap az emberkereskedelem áldozatainak azonosításához
(1. melléklet a 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelethez *)

Útmutató az azonosító adatlaphoz az adatfelvevő számára

Az adatlap célja annak megállapítása, hogy az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata-e. Az azonosító beszélgetés megkezdése előtt az azonosításba bevont személyt fel kell világosítani az azonosító beszélgetés céljáról. Az azonosítás megkezdése előtt az azonosításba bevont személyt tájékoztatni kell arról, hogy amennyiben a beszélgetés eredményeként valószínűsíthető, hogy nem emberkereskedelem áldozata, vagy emberkereskedelem áldozata, de a további intézkedésekhez nem járul hozzá, az azonosító adatlap személyazonosításra alkalmatlanná tett módon, kizárólag statisztikai célra kerül felhasználásra. Az azonosító beszélgetés során az azonosításba bevont személyt meg kell szemlélni és hozzá kérdéseket kell intézni az azonosító adatlapon felsorolt mutatók (indikátor) felhasználásával. A kérdésekre adott válaszok alapján lehet meghatározni, hogy az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata-e. Minden esetben mindhárom kategóriára vonatkozóan fel kell tenni a kérdéseket. A három kategóriára vonatkozóan egymástól függetlenül kell eldönteni, hogy az adott kategóriában az áldozattá válás valószínűsége fennáll-e.

Az áldozattá válás valószínűsége az adott kategóriában fennáll, ha

- két nagy valószínűségre utaló jel, vagy
- egy nagy valószínűségre utaló és egy közepes/kis valószínűségre utaló jel, vagy
- két közepes valószínűségre utaló jel és egy kis valószínűségre utaló jel együttesen jelen van.

Az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően emberkereskedelem áldozata, ha az áldozattá válás valószínűsége valamennyi kategóriában fennáll.

A. Általános adatok

Az azonosításba bevont személy

Neve:

Neme:

Születési helye, ideje:

Tartózkodási helye, szállása, egyéb elérhetősége:

Állampolgársága:

Anyanyelve:

Beszél-e magyarul? I/N

Kizsákmányolás módja:

Eltartott, kiskorú gyermekeinek száma:

Személyazonosító okmányának típusa, száma:

Azonosítást végző szerv megnevezése:

Az adatlap kitöltőjének neve, beosztása:

Az adatlap kitöltésének helye és ideje:

B. Áldozattá válásra utaló jelek *

Megjelenés

Nagy valószínűségre utaló jel

1. Látható sérülések (zúzódások, égetésnyom, vágás, stb.)
2. Kezeletlen fertőzések jelei
3. Látható alultápláltság
4. Testi fogyatékoság
5. Úgy tűnik, korábban utasításokat kapott arra vonatkozóan, hogy mit kell mondania

Közepes valószínűségre utaló jel

1. Kimerültség jelei
2. Elhanyagolt, szegényes ruházat
3. A végzett munka jellegének nem megfelelő ruházat
4. Tipikusan szexuális tevékenység végzéséhez viselt ruházat

Kis valószínűségre utaló jel

1. Túlzott, indokolatlan idegesség, zavartság, szégyenérzet
2. Nehezen áll szóba a hivatalos szervek képviselőivel, kerüli a szemkontaktust
3. Terhesség

Személyes körülmények

Nagy valószínűségre utaló jel

1. Nem rendelkezik személyazonosító okmányokkal
2. Annak jelei, hogy a személy szabad mozgását korlátozzák, ellenőrzik
3. Mindig van valaki, aki beszél helyette, idegenek előtt csak engedéllyel szólalhat meg
4. Családban él, de a család többi tagjától külön étkezik
5. Alkohol vagy kábítószer fogyasztására kényszerítették
6. Bűncselekmény elkövetésére kényszerítették

7. Szociális juttatásokban részesül, de más veszi fel helyette vagy egyből át kell adnia egy másik személy részére

8. Nők esetében, külföldi azonosításnál: otthon hagyott, 3 évesnél fiatalabb gyermek(ek)

Közepes valószínűségre utaló jel

1. Nem tudja a szállása címét
2. Folyamatosan változó szálláshely
3. Szegényes, nem lakás céljára szolgáló, alkalmatlan szálláshely
4. Életvitelszerűen panzióban vagy hasonló szálláshelyen lakik

Kis valószínűségre utaló jel

1. A munkahely azonos a szálláshellyel
2. Olyan családdal él együtt, melynek tagjai nem rokonai, illetve nevelőszülei

Munkakörülmények/tevékenység végzésének körülményei

Nagy valószínűségre utaló jel

1. Munkaideje (tevékenység végzésének időtartama) kirívóan hosszú
2. Nem biztosított számára a munkaközi szünet vagy szabadnap
3. Fizetés egy részének, vagy egészének elvonása
4. Kiugróan magas(nak állított) közlekedési, lakhatási, étkezési költségek

Közepes valószínűségre utaló jel

1. Munkaszerződés nincs, vagy a tényleges munkakörülmények annak nem felelnek meg
2. A munkavégzés valamennyi feltételét egyoldalúan a munkaadó állapítja meg
3. Az azonosításba bevont személy abban a hiszemben van, hogy tartozik a munkaadónak
4. A munkavégzés helye nem rendelkezik a megfelelő munkavédelmi felszerelésekkel
5. Nem tudja megmondani a munkahelye címét
6. Nem tudja megmondani mi a végzettsége, mit dolgozik
7. A munkavégzés (feladatvégzés) helye folyamatosan változik

C. Nyilatkozatok, intézkedések

Alulírott (az emberkereskedelem feltételezhető áldozataként azonosított személy neve) megértettem, hogy engem emberkereskedelem valószínűsíthető áldozataként azonosítottak. Hozzájárulok személyes adataimnak a következők szerinti továbbításához és kezeléséhez:

(.....	
	adatfelvevő aláírása	az emberkereskedelem feltételezhető áldozataként azonosított személy aláírása	

hozzájárulok a személyes adataimnak az áldozatsegítő szolgálat részére történő átadásához, és az áldozatsegítő szolgálat eljárása során, az abban eljáró szervek által történő kezeléséhez. Kérem, hogy a megyei/fővárosi áldozatsegítő szolgálat kerüljön értesítésre!

.....

(aláírás)

(2) nem rendelkezem biztonságos szállással, ezért hozzájárulok a személyes adataimnak az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) részére történő átadásához, és az OKIT eljárása során az eljárásban részt vevő szervek által történő kezeléséhez:

.....

(aláírás)

(3) egészségügyi ellátásra van szükségem, ezért hozzájárulok a személyes adataimnak az egészségügyi alapellátást biztosító szerv részére történő átadásához, és az ellátásban részt vevő szervek által történő kezeléséhez:

.....

(aláírás)

Az eljáró szervek a személyes adataimat célhoz kötötten, kizárólag a saját eljárásuk során használják fel és azt harmadik személynek nem szolgáltatják ki. Tudomásul veszem, hogy az azonosító adatlap személyazonosításra alkalmatlanná tett módon statisztikai célra felhasználható.

Kelt:

Az azonosításba bevont személy valószínűsíthetően nem emberkereskedelem áldozata.

Kelt:

.....

adatfelvevő aláírása

6. számú MELLÉKLET: Hivatkozott jogszabályok

- Alaptörvény: Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- Áldozatazonosítási rendelet: 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről
- Áldozatvédelmi törvény: 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
- Be.: 2017. évi XC törvény a Büntetőeljárásról
- Btk.: 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Digitális Gyermekvédelmi Stratégia: DGYS - Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata: ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- Az Emberi Erőforrások Minisztériuma szakmai iránymutatása a területi védőnő gyermekvédelmi feladatainak ellátásához, különös tekintettel a korai észlelésre, jelzésre és az együttműködésre, 2017. EüK. 12. szám EMMI közlemény
- Eütv: 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
- Gyermekbántalmazás módszertani útmutató: MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ: A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertana
- Gyermekjogi Egyezmény: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- Gyvt.: 1997 évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- Köznevelési tv.: 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről
- Maffiatörvény: 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról
- Palermói Egyezmény: 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- Szoc. tv.: 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

- 2011/36 EU irányelv: AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2011/36/EU IRÁNYELVE (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról
- 1046/2020. (II.18.) Korm. határozata az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020-2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020-2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről.
- 2020. évi V. törvény: 2020. évi V. törvény az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról
- A Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- 2006. évi CII. Törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- 49/2004. (V. 21.) ESzCsM rendelet a területi védőnői ellátásról
- 118/2001. (VI. 30.) Korm. rendelet a munkaerő-kölcsönzési és a magán-munkaközvetítői tevékenység nyilvántartásba vételéről és folytatásának feltételeiről
- 2001. évi XXVII. törvény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú Egyezmény kihirdetéséről
- 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről
- 26/1997. (IX. 3.) NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról

4. számú MELLÉKLET: Szószedet

- Áldozat:
- Általános védelmi intézkedés:
- Depriváció: megfosztottság

- Gyermek: A Gyermekjogi Egyezmény értelmében, minden a 18 éves kor alatti személy gyermek
- Emberkereskedelem
- Emberkereskedő: elkövető, az a személy vagy személyek, akik az emberkereskedelemben való beszervezést végzi, valamint az emberkereskedelem különböző kizsákmányolási formáiban (szexuális kizsákmányolás, munka célú kizsákmányolás, bérkoldulás, szervkereskedelem) a „munkáltató” szerepét betölti(k) és a kizsákmányolási formák egyéb tevékenységeiben részt vesz
- EU: Európai Unió
- Outdoor módszer: a tapasztalati tanulás speciális formája, mely szabadban végzett, fizikai gyakorlatok során nyújt a résztvevők számára életük valós helyzetét modellező tapasztalatokat
- Prevenció: megelőzés, probléma (társadalmi probléma, betegség, stb.) előfordulásának csökkentése, minimalizálása vagy az előfordulás lassítása, késleltetése
- Rehabilitáció:
- Resztoratív vitarendezés:
- Reziliencia: ellenállóképesség
- Szociális Szakmai Etikai Kódexe: A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015, 2016-ban átdolgozott szociális munka etikai kódexe
- Szocio-ökonómiai státusz: társadalmi- gazdasági szerep
- TIP report: Az Amerikai Egyesült Államok kormánya által kiadott éves emberkereskedelmi jelentés (Trafficking in Persons report)

5. számú MELLÉKLET: Felhasznált szakirodalom

- A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem okozta ártalmak azonosítása és kezelése, Szakmai tananyag, Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. Budapest, 2019
- Data collection on trafficking in human beings in the EU Final report - 2018 Lancaster University European Commission In: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_data-collection-study.pdf (letöltés ideje: 2021.05.29.)
- Data collection on trafficking in human beings in the EU, Migration and home affairs, European Commission, In: <https://ec.europa.eu/anti->

[trafficking/sites/default/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf](https://digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/dgys-magyarorszag-digitalis-gyermekvedelmi-strategiaja) (letöltés ideje: 2021.05.29.)

- DGYS - Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája In: <https://digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/dgys-magyarorszag-digitalis-gyermekvedelmi-strategiaja> (letöltés ideje: 2021.05.29.)
- Fact sheet no. 36, Human rights and human trafficking, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner In: https://www.ohchr.org/documents/publications/fs36_en.pdf (letöltés ideje: 2021.05.25.)
- ECPAT Országjelentés, 2021 Jelentés a gyermekek szexuális kizsákmányolásának formáiról, jellemzőiről és méreteiről, 2021 február In: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2021/02/ECO_HUNGARY_Final-version-HUNG_2February2021.pdf (letöltés ideje: 2021.05.29.)
- AJBH-2031/2011 (2011): 2011: Az AlapvetőlapvetoBiztosának jelentése az AJB-2031/2011. számú ügyben. In: http://www.ajbh.hu/-/a-gyermekbantalmazasrol_AJB-2031/2011
- AJBH-1485/2018 (2018): Az AlapvetőlapvetoBiztosának jelentése az AJB-1485/2018. számú ügyben, In: http://www.ajbh.hu/documents/10180/2805034/Jelentés+a+gyermekprostitúció+elleni+fellépésről+1485_2018/aa4cd113-7062-a8b6-8ae7-253c4ef33352?version=1.0&inheritRedirect=true (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Barabás Ildikó - De Coll Ágnes - Mihalkó Viktória - Toszeczky Renáta: A munkacélú kizsákmányolás megelőzésének és az áldozatok segítésének lehetőségei (2019)
- Alessandra Cancedda, Barbara De Micheli, Da na Dimitrova and Brigitte Slot (2015): Study on high-risk groups for trafficking in human beings, Final Report, European Union In: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_children_as_high_risk_groups_of_trafficking_in_human_beings_0.pdf (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- *DSM-5 referencia – kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaihoz.* Oriold és Társai Kft., 2013
- Az Emberi Erőforrások Minisztériuma szakmai iránymutatása a területi védőnő gyermekvédelmi feladatainak ellátásához, különös tekintettel a korai észlelésre, jelzésre és az együttműködésre , 2017. EüK. 12. szám EMMI közlemény In:

https://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/2554/fajlok/EMMI_szakmai_iranymutatasa.pdf (letöltés ideje: 2021.05.28.)

- Dr. Forrai Judit Dsc.: Prevenció In: https://semmelweis.hu/nepegeszsegtan/files/2018/11/1819_I_AOKea02_-_Prevencio.pdf (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Hatvani, Sebhelyi, Vaskúti (2018): Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem, http://prekogalfa.hu/documents/efop/TF_GYVGY_PDF.pdf ,) (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete [MGYSZOE]: *Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátásához és kezeléséhez.* 2006
- MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ: A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan
- What is child labour, International Labour Organisation In: <https://www.ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm> (letöltés ideje: 2021.05.25.)
- Sebhelyi Viktória (2012): A prostitúcióban élő nők keresztmetszeti vizsgálata Magyarországon, IRIS 2012, Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő nők számára Magyarországon és Svájcban In: <http://sexeducatio.hu/dokumentumok/Szociális%20szolgáltatások%20fejlesztése%20prostitúcióban%20élő%20magyar%20nők%20részére%20Magyarországon%20és%20Svájcban.pdf> (letöltés időpontja: 2021.06.05.)
- Sebhelyi, V, Varga-Sabján, D (2016) Az emberkereskedelem kérdésére adott szakpolitikai válaszok Magyarországon az Európai Unió iránymutatásainak tükrében [Policy responses to human trafficking in Hungary in light of the guidelines of the EU]. In Juhasz, B (ed.) A Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség Közpolitikai Ajánlásai. Budapest: Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, pp. 120–163.
- Szociális Szakmai Etikai Kódexe (2016): A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015, 2016-ban átdolgozott szociális munka etikai kódexe
- In: <http://3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf> (letöltés időpontja: 2021.06.05.)
- UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/crime.html>

- Perry, B.D. Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children. The Neurosequential Model of Therapeutics. In: *Working with traumatized youth in child welfare*. Ed. Nancy Boyd Webb. Guilford Press, 2006.
- Perry, B.D., Pollard, R., Blakely, T., Baker, W., & Vigilante, D: Childhood trauma, the neurobiology of adaptation and 'use-dependent' development of the brain: How “states” become “traits“. *Infant Mental Health J*, 1995, 16 (4): p. 273
- Perry, B. D. Social and emotional development in early childhood, előadás: 25th Anniversary Chicago Humanities Festival, 2014. október 25.
- Romulus-Nicolae UNGUREANU - Maximilian NICOALE - Bianca TUNCAY - Cristina DRAGOTĂ- Paola BORGHI -Viktoria SEBHELYI- Sanija BURAGEVA- Mădălina TURZA- Marius BURCEA- Simona IONESCU (2012): Nemzetközi tanulmány a kényszermunkával kapcsolatos emberkereskedelmi szakpolitikák sajátosságairól, In: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/ro_studiu_engleza.pdf (letöltés ideje: 2021.06.02.)
- Segítő Anyag Szakembereknek (SANSZ) – az emberkereskedelem áldozatainak azonosítása, támogatása céljából, Belügyminisztérium, 2019.
- TIP report, Trafficking in persons report, 2020: Hungary, Office to monitor and combat trafficking in persons In: <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/hungary/> (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Tool 9.2. Addressing the root cases of trafficking Toolkit to combat Trafficking in Persons, OSCE Action Plan In: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-2.pdf (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Ungar, M., & Perry, B. D. Violence, trauma, and resilience. In: Alaggia, R., & Vine, C. (Eds.). *Cruel but not unusual: Violence in Canadian families*. Wilfrid Laurier Univ. Press, 2013. p. 125
- Van der Kolk, B. A test mindent számon tart. Az agy, az elme és a test szerepe a traumafeldolgozásban. Ursus Libris, 2020
- Bertók Zoltánné, Csillag Márta, Degéné Major Judit, Farkas Tibor Jánosné, Gergál Tímea, dr. Litter Adrienn, Menyhárt Anna, Palotás Zoltán, , Székely Józsefné, Tanácsné Betéri Éva, Turi Katalin (2019): Útmutató az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység bevezetéséhez és gyakorlathoz az iskolában, EFOP-1.9.4-VEKOP-16-2016-00001 KÓDSZÁMÚ KIEMELT PROJEKT In:

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/efop194/194_Utmutato_iskola_190710.pdf (letöltés ideje: 2021.05.05.)

- Varga-Sabján, Sebhelyi (2018): Gyermekprostitúció- Magyarországi helyzetkép emberi jogi és pszichológiai nézőpontból <http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-18-1-04.pdf>
- Vidra, Baracsi, Katona, Sebhelyi (2015): Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális kizsákmányolás, koldultatás és zsebtolvajlásra kényszerítés: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/cps-book-child-trafficking-in-hungary-2015.pdf> (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- Verőné Jámor, Noémi: Többismeretlenes egyenlet : hallgatói vélemények a prostitúció és emberkereskedelem kérdéseiről. In: Iskolakultúra, (20) 4. pp. 101-108. (2010) (letöltés ideje: 2021.05.28.)
- „Lover boy” cashing in on girlfriends arrested in France, Suspects recruited their victims with the ‘lover boy’ method, EUROPOL, 2020 In: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/lover-boys-cashing-in-girlfriends-arrested-in-france> (letöltés ideje: 2021.06.10.)
- Child trafficking: Myths vs. Facts, Save The Children In: <https://www.savethechildren.org/us/charity-stories/child-trafficking-myths-vs-facts> (letöltés ideje: 2021.06.10)
- International Labour Of ce and United Nations Children’s Fund, *Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward*, ILO and UNICEF, New York, 2021. License: CC BY 4.0. In: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipee/documents/publication/wcms_797515.pdf (letöltés ideje: 2021.06.10)
- GYAKORLATI ÚTMUTATÓ A MUNKAERŐ KIZSÁKMÁNYOLÁS CÉLJÁBÓL FOLYTATOTT EMBERKERESKDELEM ÁLDOZATÁVÁ VÁLT SZEMÉLYEK ELSŐ SZINTŰ AZONOSÍTÁSÁHOZ In: https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/b/46/c0000/TRAFGUID1_Munkaerő%20kizsákmányolás.pdf
- Ne hagydd! kampány, IOM Magyarország, <http://nehagydd.hu>
- Rendeletek, irányelvek és más jogi aktusok: https://europa.eu/european-union/law/legal-acts_hu

- Ripszám Dóra (2020) : Kizsákmányolás az emberkereskedelem kapcsán IN: [HTTPS://UJBTK.HU/RIPSZAM-DORA-KIZSAKMANYOLAS-AZ-EMBERKERESKEDELEM-KAPCSAN/](https://ujbtk.hu/ripszam-dora-kizsakmanyolas-az-emberkereskedelem-kapcsan/) (LETÖLTÉS IDEJE: 2021.06.10.)
- The worst form of child labour, In: <https://www.ilo.org/ipec/Campaignandadvocacy/Youthinaction/C182-Youth-orientated/worstforms/lang--en/index.htm> (letöltés ideje: 2021.06.10)
- What is forced labour, modern slavery and human trafficking, International Labour Organisation, ILO In: <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/definition/lang--en/index.htm> (letöltés ideje: 2021.06.10)